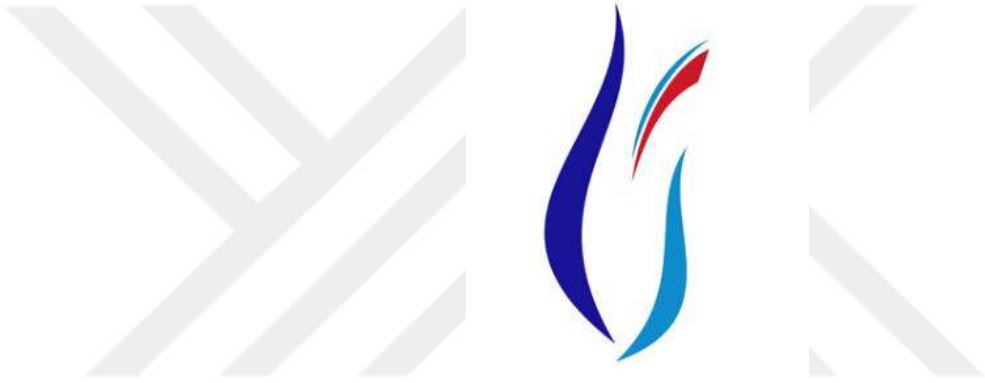

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EVLİLİK TUTUMLARI VE
YAŞAM HEDEFLERİNİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ: MANİSA
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Hilal GÜVENÇ

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Mina FURAT**

MANİSA-2023

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EVLİLİK TUTUMLARI VE
YAŞAM HEDEFLERİNİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ: MANİSA
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Hilal GÜVENÇ

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Mina FURAT**

MANİSA-2023

EK: 6 (Yemin Metni)

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Üniversiteli Gençlerin Evlilik Tutumları ve Yaşam Hedeflerinin İlişkilendirilmesi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/01/2023

Hilal GÜVENÇ

İmza

ÖZET
ÜNİVERSİTELİ GENÇLERİN EVLİLİK TUTUMLARI VE YAŞAM
HEDEFLERİNİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ: MANİSA CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Bireylerin yaşamlarında ne yapacakları sorusuyla ilişkili olan yaşam hedefleri aile, sosyal ilişkiler, fiziksel sağlık ve maddi başarı gibi yaşam yapısındaki alanlara yüklenen anlamlar ve sahip olunan tutumlar kendini belirleme teorisi kapsamında tartışılmıştır. Bireyin hangi türden hedefleri takip ettiği onun sahip olduğu sosyo-demografik özellikleri ile benimsediği normlar ve değerler sistemiyle ilgilidir. Evlilik de özellikle genç yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencileri için gerektirdiği sosyal, ekonomik ve duygusal bir yapı kurma özelliği ve toplumsal cinsiyete ilişkin rol beklentileri bakımından önemlidir. Evliliğe ilişkin tutumların yüksek ya da düşük olması gençlerin yaşamlarında yöneldikleri hedeflerin çoğunlukla içsel ya da dışsal amaçlara ait olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada da yaşam hedefleri ve evlilik tutumlarının ilişkilendirilmesi amacıyla 2020-2021 döneminde Manisa Celal Bayar Üniversitesinde belirli fakültelerde öğrenim gören 663 öğrenci örneklem olarak belirlenerek Yaşam Amaçları Ölçeği ve İnönü Evlilik Tutum ölçeği uygulanmıştır. Yaşam amaçları ve evlilik tutumlarının birbiriyle ilişkilidir. Öne çıkan bulgulara bakıldığında cinsiyete ve fakülte türüne göre farklılaşma dikkat çekmiştir. Kadın öğrencilerin yaşam amaçları ve içsel amaçlara verdikleri puanlar erkek öğrencilerden yüksektir. Evlilik tutumlarında da erkek öğrencilerin daha yüksek puan aldığı dolayısıyla kadın öğrencilere göre olumlu tutuma sahip oldukları görülmüştür. Fakülte farklılığı incelendiğinde Mühendislik Fakültesindeki öğrencilerinin içsel amaçları diğer fakültelere göre düşük bulunmuştur. Sağlık Bilimleri ve Fen Edebiyat fakültelerindeki öğrenciler kadın öğrenci yoğunlukta olmasıyla bu fakültelerde içsel amaçların ön plana çıkması ve Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin evlilik tutumları diğer fakültelerdeki öğrencilerden düşük bulunması bize bu farklılıkların toplumsal cinsiyet etkisiyle incelenebileceğini göstermektedir.

Anhtar Kavramlar: yaşam hedefleri, yaşam amaçları, evlilik tutumları, üniversite öğrencileri

ABSTRACT
RELATING THE MARRIAGE ATTITUDES AND LIFE GOALS OF
UNIVERSITY YOUTH: THE CASE OF MANİSA CELAL BAYAR
UNIVERSITY

The meanings attributed to areas in the life structure such as life goals, family, social relations, physical health and financial success and attitudes related to the question of what individuals will do in their lives are discussed within the scope of self-determination theory. What kind of goals an individual pursues is related to his socio-demographic characteristics and the norms and value system he has adopted. Marriage is also important, especially for young adulthood in terms of establishing a social, economic and emotional structure and gender role expectations. It is thought that the high or low attitudes towards marriage are related to the fact that the goals towards which the young people are directed in their lives mostly belong to internal or external goals. In this study, 663 students studying at certain faculties at Manisa Celal Bayar University in the 2020-2021 period were determined as a sample and the ‘Yaşam Amaçları Ölçeği’ and ‘İnönü Evlilik Tutum Ölçeği’ were applied in order to correlate life goals and marriage attitudes. Life goals and marriage attitudes are interrelated. Considering the prominent findings, the differentiation according to gender and faculty type attracted attention. The scores of female students for life goals and internal goals are higher than male students. It has been observed that male students have higher scores in marriage attitudes, so they have a positive attitude compared to female students. Examining the differences in the faculty, the internal goals of the students in the Faculty of Engineering were found to be lower than the other faculties. The fact that the students in the both of faculties Health Sciences and Literature and Sciences are mostly female, and that internal purposes come to the fore in these faculties and the marriage attitudes of the students of the Faculty of Arts and Sciences are lower than the students in other faculties show us that these differences can be examined with the effect of gender.

Key Words: life goals, life purposes, marital attitudes, college students

EK: 9 (Önsöz/Teşekkür Metni)

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlangıç aşamasından itibaren her aşamasında bulunduğu akademik katkı ve yönlendirmeleri için değerli danışman hocam Dr. Mina Furat'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde yöntem ve teknik ile ilgili desteğini aldığım değerli Arş.Gör. İsmet Demir'e; veri toplama ve saha çalışması öncesinde bulunduğu destek için Arş.Gör. Dörtgen Ozan Ercansungur'a; ankete katılım gösterip katkı sağlayan tüm öğrencilere teşekkürlerimi sunarım.

Tez dönemim süresince azmin ve çalışmada devamlılığın önemi kadar bu uzun süreçte zorlukların ve belirsizliklerin üstesinden gelmek için desteğini hissettiğim arkadaşlarıma ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

HİLAL GÜVENÇ
Manisa 2023

İÇİNDEKİLER

TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ	1
EKLER LİSTESİ	2
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAM AMAÇLARI İLE İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1.KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR	5
1.1.1. Amaç, Hedef ve Yaşam Amaçları	5
1.1.2. Benlik Kavramı	7
1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Etkisi	7
1.2.AMAÇLARA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	10
1.2.1. Yaşam Yapısı Kuramı	10
1.2.2. Amaç Belirleme Kuramı	11
1.2.3. Öz-Belirleme Kuramı	12
1.2.4. Değerlerin Amaçlara Katkısı	15
1.2.5. Schwartz ve Rokeach'ın Değerler Teorisi	15
1.2.6. Hofstede'in Kültür Yaklaşımı	18
1.2.7. Amaçların Toplumsal Yapısı	19
1.3.YAŞAM HEDEFLERİNİN TEMEL KATEGORİLERİ	22
1.3.1. İçsel Yaşam Hedefleri	25
1.3.1.1. Toplumsal Fayda	25
1.3.1.2. Başarı	25
1.3.1.3. Sosyal İlişkiler	26
1.3.1.4. Maneviyat	26
1.3.2. Dışsal Yaşam Hedefleri	27
1.3.2.1. Ekonomik Güç/Statü	27
1.3.2.2. İmaj-Dış görünüş	28
1.4. YAŞAM AMACI LİTERATÜRÜ	28
1.4.1. Demografik Faktörler ve Yaşam Hedefleri	28
1.4.2. Kültür ve Yaşam Hedefleri	32
1.4.3. Cinsiyet ve Yaşam Hedefleri	34

İKİNCİ BÖLÜM

EVİLİK VE EVİLİK TUTUMLARI

2.1.EVİLİĞİN TOPLUMSAL VE BİREYSEL YAPISI	38
2.2.EVİLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET	40
2.3.EVİLİK TUTUMLARI	42
2.4.EVİLİK TUTUMLARININ KATEGORİZE EDİLMESİ	43
2.4.1.Duygusal İlişkisel Boyut	43
2.4.2. Ekonomik Ortaklık Boyutu	44
2.4.3.Toplumsal Boyut	45
2.5.EVİLİK TUTUMU ARAŞTIRMALARI	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	51
3.2. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ	51
3.3. SINIRLILIKLAR	52
3.4.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	52
3.4.1.Yaşam Amaçları Ölçeği (YAÖ)	53
3.4.1. İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ)	55
3.5.KULLANILAN ÖLÇEKLER VE ALT BOYUTLARINA İLİŞKİN TANIMLAYICI VERİLER	56
3.6.VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE SAYILTILAR	57
3.6.1.Araştırmada Sınanan Hipotezler	57
3.6.2.İnönü Evlilik Tutum Ölçeği, Yaşam Amaçları Ölçeğine İlişkin Normallik Testi	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN FREKANS TABLOLARI	60
4.1.1. Cinsiyet, Yaş, Sınıf ve Fakülteye Göre Frekans Göstergeleri	60
4.1.2. Anne Baba Eğitim-Medeni Durumu Frekans Göstergeleri	61
4.1.3. Yerleşim Yeri ve Kardeş Sayısı Frekans Göstergeleri	62
4.2.YAŞAM AMAÇLARI ÖLÇEĞİ VE ALT BOYUTLARINA İLİŞKİN FARK TESTLERİ	63
4.2.1.Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farkı	63
4.2.2. Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Fakülte Türüne Göre Farkı	65
4.2.3. Yaşam Amaçları Ölçeğinin Yaş ve Sınıf Değişkenlerine Göre Farkı	67
4.2.4. Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Anne-Baba Eğitim Ve Medeni Durumuna Göre Farkı	69

4.3.İNÖNÜ EVLİLİK TUTUM ÖLÇEĞİ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN FARK TESTLERİ	72
4.3.1.İETÖ nün Cinsiyet Değişkenine Göre Farkı	72
4.3.2.İETÖ nün Yaş Grubuna Göre Farkı	72
4.3.3.İETÖ nün Fakülte Türüne Göre Farkı	73
4.3.4.İETÖ' nün Sınıf Düzeyine Göre Farkı	74
4.3.5.İETÖ nün Anne Baba Medeni Durumuna Göre Farkı	74
4.4.İNÖNÜ EVLİLİK TUTUM ÖLÇEĞİ VE YAŞAM AMAÇLARI ÖLÇEĞİ 'NİN İLİŞKİ TESTİ	75
4.4.1.İETÖ ve YAÖ 'nün Cinsiyete Göre İlişki Testi	76
4.4.2.İETÖ ve YAÖ 'nün Fakülte Türüne Göre İlişki Testi	78
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA VE SONUÇ	
5.1.CİNSİYET VE YAŞAM HEDEFLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA	81
5.2.FAKÜLTE VE YAŞAM HEDEFLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA	82
5.3.DİĞER DEMOGRAFİK FAKTÖRLERE İLİŞKİN TARTIŞMA	83
5.4.EVLİLİK TUTUMLARINA İLİŞKİN TARTIŞMA	84
5.5.EVLİLİK TUTUMLARI VE YAŞAM AMAÇLARI İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	85
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	89

EK 10: (Simgeler Ve Kısaltmalar Dizini)

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
FEF	Fen Edebiyat Fakültesi
İİBF	İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İETÖ	İnönü Evlilik Tutum Ölçeği
SBF	Sağlık Bilimleri Fakültesi
YAÖ	Yaşam Amaçları Ölçeği

TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablo 1: Yaşam Amaçları Ölçeği Faktörleri ve İfadeler.....	54
Tablo 2: Ölçekler Ve Tanımlayıcı Veriler	56
Tablo 3: İETÖ Ve YAÖ'ye İlişkin Normallik Testi.....	58
Tablo 4: Cinsiyet, Yaş, Sınıf Ve Fakülteye Göre Frekans Göstergeleri	60
Tablo 5: Fakültelerin Cinsiyet Dağılımı	61
Tablo 6: Anne Baba Eğitim-Medeni Durumu Frekans Göstergeleri	61
Tablo 7: Yerleşim Yeri Ve Kardeş Sayısı Frekans Göstergeleri	62
Tablo 8: YAÖ Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farkı.....	63
Tablo 9: YAÖ Alt Boyutlarının Fakülte Türüne Göre Farkı	65
Tablo 10: YAÖ nün Yaş Ve Sınıfa Göre Farkı.....	67
Tablo 11: YAÖ nün Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre Farkı	69
Tablo 12: YAÖ nün Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Farkı.....	71
Tablo 13: İETÖ nün Cinsiyete Göre Farkı.....	72
Tablo 14: İETÖ nün Yaş Grubuna Göre Farkı.....	72
Tablo 15: İETÖ nün Fakülte Türüne Göre Farkı	73
Tablo 16: İETÖ' nün Sınıf Düzeyine Göre Farkı	74
Tablo 17: İETÖ Ve Anne Baba Medeni Durum Farkı.....	74
Tablo 18: YAÖ Ve İETÖ İlişki Testi.....	75
Tablo 19: İETÖ Ve YAÖ 'nün Cinsiyete Göre İlişki Testi	76
Tablo 20: İETÖ Ve YAÖ 'nün Fakülte Türüne Göre İlişki Testi.....	78
Şekil 1: Araştırma Modeli	51

EKLER LİSTESİ

EK 1: Yüksek Lisans Tez Onay Sayfası

EK 5: Tez Veri Giriş ve Yayınlama İzin Formu

EK 6: Yemin Metni

EK 7: Türkçe Özet

EK 8: İngilizce Özet (Abstract)

EK 9: Önsöz/Teşekkür Metni

EK 10: Simge ve Kısaltmalar

GİRİŞ

Bireyler yaşamları boyunca kendine özgü yapılarda gelişimsel ve sosyal evrelerden geçerken her dönemin barındırdığı sosyal, psikolojik ve fiziksel koşullara göre hedeflerini, beklentilerini veya tutumlarını oluştururlar. Yaşam yapısı nitelendirmesi, bireyin içinde bulunduğu çeşitli koşullar ve alanlardaki devinimiyle sınırlarını çizdiği ya da genişlettiği genellenebilir bir şema sunar. Bu şema etrafında aileye, çalışmaya, toplumsal ilişkilere dair tutumlar ve bu alanları yaşayış biçimi şekillenebilmektedir. Yaşam hedeflerini açıklamak gerekirse bireylerin kendi yaşam yapılarında bulunan ve kendine özgü nitelikler taşıyan farklı alanlarda devindirdiği sabitler olarak görülebilir. Bu alanlar sağlığa, gelişime, kariyere veya sosyal ilişkilere dair olabilir. Literatürde de farklı kategoriler altında incelenen yaşam hedefleri genel olarak aileye, ekonomik beklentilere, sosyal ilişkilere, maneviyat alanına ilişkin olmak üzere bireysel ve sosyal yaşamı inşa eden temel alanlar içerisine yayılmıştır. Bu araştırmada odaklanılan da farklı alanlardaki yaşam hedeflerinin hangi değerler ya da tutumlarla ilişkili olduğu sorusu olmuş ve evlilik tutumlarının yapısıyla ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Böylece amaçlar ve tutumlar arasındaki ilişkinin birbirini destekler nitelikte olmasından hareketle bireylerin yaşamdaki önem atfettikleri amaçlarla bunların etkilendiği kültürel değerleri yansıtabileceği düşünülen evlilik tutumlarının ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Üniversiteli öğrencilerin hem kariyer gelişimini belirleme hem de evlilik ve aile kurma gibi özel yaşamlarının devamını etkileyecek olan iki sosyalizasyon alanı bir aradadır. Bu sosyalizasyonu sağlamakta rol oynayan etmenler olarak; aile yapısı, ekonomik koşullar, sosyal beklentiler, ebeveynlik sorumluluğu, ev içi iş bölümünün dağılımı, eğitim seviyesi, evliliğe atfedilen yaygın değer ve kariyere atfedilen yaygın değerler kabul edilebilir. Buna yönelik olarak özellikle bireyin toplumsal ve özel hayatını büyük ölçüde şekillendirdiği genç yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin yaşam hedefleri ve evlilik tutumları araştırılmıştır. Araştırma nicel yöntemle anket tekniğiyle yapılmıştır. Örneklem Manisa Celal Bayar Üniversitesi öğrencileri olup öğrenciler farklı fakültelerden örneklem temsilini ifade edecek sayıda basit tesadüfi biçimde seçilmiştir. Literatürde yapılmış araştırmalarda Bu ilişkiyi etkilediği düşünülen bazı demografik faktörler göz önünde tutularak bir sonuç ortaya koyulmaya çalışılırken yaşam amaçlarının tartışıldığı kuramsal temeller ve evlilik tutumlarına ilişkin kuramsal açıklamalardan yararlanılmıştır. Evlilik

tutumlarını ve yaşam hedeflerini şekillendirdiği düşünölen toplumsal mekanizmalar ve alanlar büyük ölçüde benzerdir. Yaşam amaçlarını evlilik tutumlarıyla birlikte düşöndüğümüzde evliliğin hem bireyin duygusal romantik biriciklik alanını hem de toplumsal ilişkilerde getirdiği statüler boyutunu düşönrsek onu hem içsel hem dışsal amaçların ifade edileceği kurum olarak ele alabiliriz. Ayrıca yaşam amaçlarının hem bu araştırmada hem de literatürde cinsiyetle beraber değeriendirilmesi kadın ve erkeklerin bir anlamda ortak yaşam alanı oluşturduğu kurum olan evlilik hakkındaki beklenti ve tutumlarla ilgisini araştırmayı gerekli kılmaktadır.

Yaşam hedefleri, yaşam amaçları literatürü incelendiğinde genellikle üniversite öğrencileri üzerinde likert ölçekler aracılığıyla yapılmış nicel araştırmalar bulunmaktadır. Yerli çalışmalarda yaşam amaçları iyi oluş, maneviyat, yalnızlık, özgecilik gibi kavramlarla beraber değeriendirilmiştir. Bu araştırmada yaşam hedeflerinin evlilik tutumlarıyla ilişkisinin incelenmesi bu konuda üniversite gençleriyle ilgili yapılmış olan çalışmalara Manisa Celal Bayar Üniversitesi öğrencileri örneğiyle özgün bir katkı sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAM AMAÇLARI İLE İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Bireyi biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutta düşündüğümüzde katmanlı bir inceleme söz konusu olur. Örneğin ihtiyaçlar piramidi gibi fiziksel-biyolojik ihtiyaçlarla başlayıp sosyal doyum hedefleriyle biten bir yapıyı ele aldığımızda buna uygun bir amaç-değer hiyerarşisi de oluşmaktadır. Bu hiyerarşiye baktığımızda bireyin öncelemesi gereken yaşam hedeflerine göre ilk olarak fiziksel ihtiyaçları karşılama, güvenliği sağlama, üreme, sosyalleşme ve kendini gerçekleştirme sıralaması yapılmaktadır. Önemlilik sıralaması yapma ve insan yaşamını tanımlamada her ne kadar kült halini almış olsa da bu piramidi modern sonrası toplumda yaşayan bireyler üzerinde sınamak için farklı yorumlar yapmak gerekebilir. Sosyolojik düzlemde birey ve yapı kurgusu içerisinde belirlenmiş ihtiyaçlar büyük ölçüde toplumsal olabilir ve kültürün etkisi bireyin önemliliklerini yeniden gözden geçirmesini gerektirebilir. Bireyin yaşamında önceledikleri ve neyi yapmayı istediği sorusu içinde bulunduğu yapıyla ilişkili olarak sorgulanmaktadır. Sosyal psikoloji literatüründe kavramsallaşan yaşam hedefleri/amaçları kavramı bu sorgulamaya ilişkin argümanları sosyal ve psikolojik temelli ihtiyaç ve motivasyonlara dayanarak oluşturmuştur.

1.1.1. Amaç, Hedef ve Yaşam Amaçları

Yaşam hedefleri kavramı 1970'lerde motivasyonla ilişkilendirilen bir boyut olarak psikoloji içerisinde ortaya çıkmıştır. Yabancı literatürde '*life goals*' kavramıyla insanların elde etmeye ya da kaçınmaya çalıştıkları durumlar ifade edilmiştir (Nair, 2003: 193). Bu anlamda amaç ya da hedef anlamını içinde barındırmaktadır. Amaç kavramı da içeriği bakımından incelendiğinde hem bireye ilişkin hem de sosyal toplumsal bağlama ilişkin bir yapıdadır. Bireyin yaşamı boyunca yapıp edeceklerini ifade eder. Birey için amaçlar onun benlik, sosyalizasyon, psikolojik ihtiyaçları ya da taleplerine bağlı olarak ortaya konabilir. Böylece geniş bir eylem ve düşünce alanını kapsayan amaçlar farklı niteliklere ve işlevlere ayrılmaktadırlar. Kısa vadeli ve pratik odaklı amaçlar yerine bireyin

yaşamını sarmalayan uzun bir sürece yayılmış olan ‘yaşam amaçları’ tıpkı benliğin oluşumundaki gibi etki eden faktörlere öte yapılaşan ve sadece stratejik bir ulaşım noktasını değil yaşam tarzını da ifade eder. Yaşam hedefleri ile ilgili literatürde temellenmiş olan sav; bilinçli bir hedef arayışının iyi oluş düzeyi ve mutluluk ile ilişkili olduğudur (Proctor vd. 2009: 1056).

Kişilerin yaşam amaçları söz konusu olduğunda amaç belirlemenin altında yatan nedensellikler ya da ilişkiler bazı sosyal psikoloji kuramlarınca tartışılmıştır. Bunların başında gelen amaç belirleme kuramı birçok sosyal psikoloğun ilgisini çekmiştir. Elliott ve McGregor (2001) yaşamdaki hedefleri arzu edilene doğru yaklaşma olarak tanımlarken aynı zamanda da istenmeyenden de kaçınmanın da hedefler dâhilinde olduğunu belirtmiştir. Hedefler belirli faktörlerin etkinliğine bağlıdır ve bu doğrultuda hedef önceliklerini belirleyen şartlarla uyumlanırlar. Ayrıca hedeflerin yapısına ve içerdikleri dinamiklere ilişkin pek çok tanım ve açıklama yapılmıştır. Negru’nun birkaç maddelik sıralamasında bu tanımlardan çıkartılacak ana önermeleri bize vermektedir.

1. Hedefler davranışları doğrudan etkileyen bir prensibe sahiptir
2. Arzulanan ya da kaçınılan şeylerin bilişsel temsilleridir.
3. Eleştiri, duygu ve baskı gibi dışsal faktörlerden etkilenirler ve böylece hedeflerin yapısı ve süreç içindeki durumlarını etkiler
4. Hedefler üst ve alt hedeflerin dinamizmi içerisinde hiyerarşik olarak organize edilmiştir (2008: 265).

Adler yaşam görevlerini betimlerken bireyin psikolojik ihtiyaçlarıyla toplumsallaşma ilişkisi kurmuştur ve üç ana görev olarak toplumsal yaşamı çalışma alanını ve sevgi konusunu merkezileştirmiş ve bireyin diğer hedef ve tutumlarını bu üç görevin uğrunda yaşananlarla bağdaştırmıştır. Yaşam sorunları olarak bahsettiği psikolojik-sosyal gereksinimler sosyal ilgi bağına tabidir ve bunların yapısını çözümlerken kişinin oluşturduğu tutum ve edinimler incelenebilir. Ona göre bireyin yaşam görevlerine (sorunlarına) verdiği tepkide geleneksel çözümlere başvurup uyumlanma ya da bu görevleri reddetme meydana gelmektedir ve bunun üstesinden ancak yeterli düzeyde sosyal duyguya sahip bireyler gelebilir. Burada Adler’in sosyal duyudan kastı toplumdaki geçerli normlarla uyumlanacak sosyalizasyonun gerçekleşmesidir ve anne eğitimini merkezileştirerek çocukluk dönemine vurgu yapar (Adler, 2015; 29- 31).

1.1.2. Benlik Kavramı

Benlik kavramını ve onun oluşum sürecini inceleyen kültürler arası perspektifler, benliğin sosyal yönlerine ve bireylerin kendilerini başkalarıyla ve sosyal gruplarla ilişkileri açısından ne ölçüde tanımladığına dair bir bakış açısı sunmuştur. Brewer ve Gardner (1996) kuramsal çalışmasında sosyal benliği incelerken kişisel, ilişkisel ve kolektif bağlamlardaki 'öz tanımlama' biçimlerinin dayanakları, değer kaynakları ve sosyal motivasyonları içeren farklı öz temsil formlarında temsil edildiğini savunmuşlardır. Benlik göz önüne alındığında bireyin içinde bulunduğu grup bu kavramın farklı seviyelerde oluşması ve sürdürülmesinde farklı roller oynadığı belirtilmelidir. Sosyal karşılaştırma ile gerçekleşen bu süreçte bireysel düzeyde öz değerlendirme, kişilerarası düzeyde de 'önemli diğerlerinin' yani onaylanmış ve idealize olana yakın benlik profilinin seçimi için referans çerçevesi sağlar (Brewer ve Gardner, 1996: 87). Bireyin iradesi merkezinde tartışılan kişilik meselesini ele alan Gustave Le Bon kitleler ve birey kimliğinin ilişkisini psikolojik temelli bir toplumsal varsayım ile ele almıştır. Düzensiz, örgütlenmemiş, yapısız ve bir olay etrafında itkisel edimlerle hareketlenen kitleler bu özelliklerine rağmen bireyleri içine çekip etkileyebilmektedir. Bu etki psikolojik uyarınları da kapsasa da daha çok kitle davranışlarının ya da tutumlarının birey iradesini aşındırdığını ve kişiliği silikleştirdiğini göstermiştir. Bu yüzden kitle içindeki kişi etki alanına girmeye ve erimeye yatkındır (Freyer, 2015; 216).

Modernite içerisinde incelenen bireyin benliği bir yapılaşma sürecidir. Bu yapı içerisinde bireyin kararları artık daha önemli hale gelmiştir. Bauman'ın akışkanlıkla ifade ettiği değişken, güvensiz ve köksüzlük içeren hayat koşulları içerisinde hayat stratejileri bireyselleşmiştir ve bir görev olarak bireye yüklenmiştir. Bu anlamda artık benlik konusu daha görünür hale gelmiştir. Kamusal alanda ve özel alanda bu akışkan ilişkiler sürdürülürken kişiler konumlarını her an teyit etmelidirler (Bauman, 2000: 7-8; Elliot, 2016: 370).

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Etkisi

Yaşam amaçlarının belirlenmesinde dayanak noktası olarak kullanılan normatif faktörlerin (değerler, inançlar ve kültürel farklılıklar) yanında amaçlarla ilişkisi incelemeye değer olan kavramlar toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet

rolleridir. Yaşam amaçları literatüründe de cinsiyet en çok araştırılan faktörlerden biri olması ve bu araştırmada ilişkisi kurulan evlilik tutumları ile ortak değer kalıbı oluşturması bakımından açıklanmaya değerdir. Bireylerin cinsiyetleriyle yaşam amaçları arasındaki ilişki ve kadın ya da erkek olmanın öncelikleri nasıl etkilendiği sorusu sorulurken cinsiyetin etkisini anlamak için kavramsal açıklamalarda bulunulacaktır.

Cinsiyet kavramı kişinin biyolojik olarak kadın ya da erkek anatomisini ve fiziksel özelliklerini açıklarken toplumsal cinsiyet; kişinin kadınlık veya erkeklik olarak deneyimlediği kültürel, sosyal normatif yapıları içerir. Oakley toplumsal cinsiyetin psikolojik ve sosyal bir terim olduğunu tanımlar ve tıpkı cinsiyeti belirten genital organlar gibi toplumsal cinsiyeti belirten işaretler olduğunu söyler. Bu işaretler kıyafet, jestler, meslek, sosyal çevre ağı olmak üzere birlikte toplumsal cinsiyet kalıbının içeriğini oluşturan bir seti anımsatır. Toplumsal cinsiyete sahip olmak biyolojik belirlenimler gibi doğal bir biçimde oluşmaz ve toplumsal cinsiyet rolleri eşitsiz olarak dağılmıştır (2016: 158). Kadın ve erkek cinsiyetleriyle bağdaştırılan ve kategorize edilen cinsiyetlendirilmiş iş bölümünün varlığı bireyleri cinsiyetin gerektirdiği bazı normlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu gereklilik durumu kadınların ev içi emek gerektiren görevleri erkeklerinse sosyal ve ekonomik gereksinimleri karşılama görevini üstlenmelerini ifade eder ve bu görevlerin cinsiyetin doğasında barındığı ya da toplumsal olarak inşa edildiği tartışması yaşanmaktadır.

Cinsiyetlerin taşıdığı işlevlere göre bir iş bölümü oluşturma toplumun devamlılığını sağlamak adına kurtarıcı olduğu argümanını tartışan Oakley farklı kültürlerdeki kadınlık ve erkeklik rollerinden örnekler vererek hayatı sürdürmek adına cinsiyete dayalı sürdürülen stratejilerin farklılaşabildiğini açıklamıştır (2016: 131). Toplumsal inceleme konusu olarak cinsiyet tartışmaları büyük orta ve küçük ölçekte birçok farklı yaklaşıma konu olmuştur. Büyük ölçekte eğitim eşitsizliği, siyasi eğilimler ve işbölümü gibi ana konular cinsiyetin belirlenimini ve uygulanan sistemsel politikaların basamaklarını göz önünde tutar. Mikro ölçekte ise toplumsal cinsiyet konusu bireyin; evlilik ilişkisi, aileler ve akran grupları gibi küçük gruplar içinde meydana gelen cinsiyet etkileşiminin ayrıntılarına odaklanır. Toplumsal cinsiyete ilişkin literatürün orta ölçekli olarak değerlendirilen konuları ise daha çok geliştirilen kavramlarla ve tüm sosyal etkileşimi yapılandırabilen daha geniş kültürel normlarla ilgilenir (Lindsey, 2016: 5).

Feminist kuramcılar kadınlara yönelik ev içi emeğe ilişkin rol beklentilerinin onların hem kamusal hem özel alanda sömürülmesinin önünü açtığını vurgulamışlardır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre kadınlar çocuk bakımı, yaşlı bakımı, ev işleri gibi ailenin ihtiyaçlarına yönelik görev ve edimlerle ilişkilendirilmiştir ve sosyalizasyon süreçlerinde bu iş bölümüne uygun rol beklentileri oluşmaktadır. Aile kurumunu inceleyen feminist araştırmacılar onun kapitalist üretim ilişkilerine ve bu ilişkilerin ürettiği emeğin sömürülmesi ile tartışmalı bir alan geliştirmişlerdir. Ailede kadın ve erkek için beklenen pratikler dizisi bireylerin işlevsel olarak kapitalist üretim ilişkilerine daha fazla katkıda bulunmasını sağlayacak biçimde gelişmiştir. (Lindsey, 2016: 15). Kadınların ev içi sorumlulukları diğer aile bireylerinin kamusal düzleme ait görevleri daha iyi yerine getirebilmelerini destekler yapıya bürünmüştür. Aynı döngü erkek için endüstriyel piyasa içerisinde yer edinerek ev ekonomisini devindirme sorumluluğu olarak kalıplaşmış ve bu şekilde cinsiyete dayalı işbölümü ile modern kapitalist üretim ilişkilerinin devamlılığı bireyin yaşam stratejilerini derinden etkilemiştir.

Parsons ve Bales (1955) toplumsal cinsiyet stereotipleriyle ilgili temel temaları tanımlarken ‘kadınlık’ ve ‘erkeklik’ için atfedilen bazı kategorik özellikleri belirtmişlerdir. Kadınlar duygu ve ilişkilere doğru bir yönelimi ön plana çıkartan bir değerler ve normlar envanterine sahipken; erkekler eylem, liderlik ve başarıya odaklanan özellikleri taşımaya sosyal ve kültürel olarak yatkındırlar. Kadınlardan bu atfedilen kategoriyle daha dışavurumcu bir stereotip beklenirken; erkekler daha araçsal bir benlik sunuşunu geliştirirler. Geleneksel olarak adlandırılan ve gruplandırılan cinsiyet rolleri kadınlık ve erkeklikle ilişkilendirilmiş niteliklere uygun işlere yönlenmeyi gerekli kılar. Kadınların sıcak, şefkatli, narin ve anaç niteliklerle özdeşleştirilmesi yine bu niteliklerin yoğun bulunmasının gerekli görüldüğü bakım, eğitim ve hizmet alanlarındaki işlere yönlendirilmeleriyle sonuçlanmıştır. Erkekler içinse başarı yönelimli, iddialı ve liderlik vasfı taşımalarına yönelik beklenti onların iradeyi ele alma ve karar verme konumlarındaki işlere yönelmelerine neden olmuştur. Eagly sosyal roller teorisi olarak bu düşünciyi sistemleştirmiş ve bu rol beklentilerinin kendilerini nasıl yeniden üretmeye devam ettiği konusunda açıklamada bulunmuştur. İnsanlar sosyal olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet stereotipleriyle uyumlu rollere seçilirler ve bu rollerin gerekliliklerini yerine getirdikçe stereotiplerin devamlılığını sağlarlar. Bu döngüsel işleyiş aynı zamanda toplumsal cinsiyet hiyerarşisini de sürdürür. Çünkü modern

endüstriyel toplumda rekabet ve liderlik yetenekleri tercih edilme nedenidir ve yüksek statü ve maddi olanakların önünü açar (Lips, 2021: 27). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili oluşan iş tanımlarına bakıldığında statü olarak bir iyileşme olsa da geleneksel rollere olan bağlılığın devam ettiği öne sürülmektedir. Kadınların çalışma, aile ve sosyal yaşamı toplumsal cinsiyet rolleriyle örülü biçimde inşa edilir (Andersen, 2011: 70). Bu anlamda toplumsal olarak inşa edilen cinsiyet rollerinin getirdiği bazı nitelikler de kategorize edilir; nezaket, fedakârlık, ölçülülük, cazibe ve uyumluluk gibi kadınların benlik ve toplumsal kimlik gelişimine yayılan bu özellikler cinsiyetin bireyin yaşamında bir rota oluşturmasında etki sahibidir.

1.2.AMAÇLARA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Yaşam amaçlarının incelenişi beraberinde farklı kavramsal odaklara dokunmayı gerekli kılmıştır. Büyük ölçüde bireyin öznel yaşamı ve benliği kapsamına giren amaçlar ya da hedefler bir bakıma da sosyal ilişkilerin izlerini taşımaktadır. Bireyin yaşamında neyi istediği ve ya idealize ettiği konusu amaçların benlik, biliş, sosyal ilişkiler, bulunulan toplumsal grup ve ya aidiyet gibi birbiriyle kesişen faktörlerin bir bütününi incelemeyi gerektirir. Bu incelemeyi yaparken öncelikle birey odaklı yaklaşımlara baktığımızda sosyal psikolojik süreçlerin ön plana çıktığını görmekteyiz.

1.2.1. Yaşam Yapısı Kuramı

Yaşamın belirli dönemlere ayrılarak bireyin geçmiş olduğu biyo-psiko-sosyal süreçleri nitelendirmek adına literatürde çeşitli kuramsal yapılar ve tartışmalar yer bulmuştur. Levinson'un bireysel yaşam yapısı kuramı ilk yetişkinlik yıllarına odaklanması ve özgün bir kavramsallaştırma oluşturmasıyla ön plana çıkmıştır (Aktu, 2016; 162). Teorinin içeriğini üç maddeyle açıklayacak olursak öncelikle yaşam seyri ve yaşam döngüsü kavramlarını açıklamıştır. Bu döngü incelenirken yaş önemli bir değişken olmuştur fakat gelişimsel süreçte farklı faktörlerle de ilişkilidir. İkinci olarak bireysel yaşam yapısı kavramı üzerinde durmuştur. Bu yapı, kişiliğin ve onun birçok yönünü içeren dış dünya ile birlikte olmasına karşın sentezli bir özgünlük halindedir. Üçüncü olarak da yaşam yapısının evriminden bahseder ve erken orta yetişkinliğe vurgu yapar. Yaşam yapısının evrimi kişiliğin gelişimiyle

karıştırılmamalıdır. Onun kurulmasında bireye yüklenmiş bazı görevler vardır. Bu görevler gelişimsel sürecin de koşullandırdığı haliyle ilk olarak bu yapıyı kurmaktır. İkincisi de ‘hayatım şuanda nasıl?’ sorusuyla hareket etmekle birlikte; amaç, beklenti ve öz değer gibi parametrelerin yaşam akışı içerisinde bulunan arkadaşlık, aile, iş yaşamı, toplumsal roller gibi alanlara yansıtılmasıdır (Levinson, 1996: 3-6).

Yaşam yapısı ile ilişkili bir diğer kavram da yaşam akışıdır. Bu da yaşamın başından sonuna kadar gözlenen değişimleri kapsar. Bu yüzden kapsamı geniş olmakla beraber ilerleme ve gerilemeleri barındıran yapısı süreklilik arz etmez ve belirli bir zaman dilimi içerisinde incelenmesi güçtür. Yaşam akışı içerisinde bireyin eylemleriyle yönlenen kararlılık ve değişim boyutuyla nitelik kazanır. Bu değişimi gerçekleştiren kararların alınmasında bireysel/özel farklılıklar ve etkili olan toplumsal yapı büyük ölçüde belirleyici olarak görülse de genel anlamda yaş ile ilişkili olarak ilerler. (Aktu, 2016: 163). Levinson (1978) ilk yetişkinlik yaşı için yaşam yapısına girişi 22-28, sonuçlanmasını 33-40 yaş olarak tanımlamıştır. Literatürde bu yaş aralığı küçük farklarla değişkenlik gösterse de işaret ettiği evrenin yapısal içeriği bize bu aralığın anlamını kavratmaktadır.

1.2.2. Amaç Belirleme Kuramı

Amaç belirleme kuramı kapsamında yaşam hedeflerinin psikolojik boyutunu betimleyen tanımlara bakıldığında bireyin yaşamı boyunca yerine getirmeyi düşündüğü ve bunun için bilişsel ve davranışsal stratejiler geliştirdikleri durumlar olarak nitelendirilmiştir (Austin ve Vancouver, 1996; Emmons, 1992; Altınsoy 2016: 13). Bu amaçlar, bireyin gerçekleştirmeyi umduğu uzun dönemli amaçlar olmakla birlikte yaşamları boyunca neler yapacakları sorusunun da kapsamını oluşturur (Kasser ve Ryan 1996, King v.d., 1998). Bu tanımlamalar gereğince bireyin eyleme geçeceği yaşam amacının hangi alanda yoğunlaşacağı bilgisi gruplar kurumlar veya örgütler düzeyinde ne tür ilişki biçimlerinin ortaya çıkacağını da öngörmeyi sağlar. Bireyin yaşamı için belirlediği amaçlar onların eylemlerini geleceğe yönlendirir, ulaşılmak istediği sonuçlara ulaşmaya yardım eder ve bazı alanlarda standartlar ortaya koymalarının araçlarıdır (Locke ve Latham, 2002). Yaşam amaçları belirlemenin bireyin psiko-sosyal gelişimi açısından olumlu sonuçlar doğurduğu ortaya konmuştur. Bunlardan biri de amaç belirlemenin kişilerin problemler karşısında strateji geliştirirken belli referanslarının olmasını sağlamasıdır. Böylece

sağlıklı çözümler bulmanın yolunu da açmış olur. Ayrıca insanların yaşamlarına yön vererek, organize etmeyi öğreterek onları karmaşadan korur (Eryılmaz, 2012; Altınsoy; 2016, 42).

Yaşam amaçları belirlemek genellikle iyi oluş düzeyi ile sıklıkla ilişkilendirilmiş ve farklı araştırmalarda bulgularla desteklenmiştir (Kasser and Ryan, 1993, 1996). Bunun nedeni kuramsal temelinde bireyin ihtiyaç karşılanma durumuyla eşgüdümlü olarak bağlantı kurulmasıdır. Fakat bu ihtiyaç sadece fiziksel doyum değil sosyal belirlenimleri de içeren geniş kapsamlı bir incelenmelidir. Bu yüzden ölçümlenen yaşam amaçları içerdikleri ihtiyaçlar hiyerarşisi bakımından hayatın her alanını kapsamaktadır. Hedefler ve değerleri birlikte değerlendirirken başta Rokeach, Deci ve Schwartz olmak üzere kişinin tatminini hedef olarak benimseyen kuramcılar ve bunu takip eden pek çok araştırma bu bireysel tatmin ve iyi oluş durumunun kültürlerarası ortaklığını ve bu ortaklık içerisinde farklılık yaratan sosyal yapılaşmaları araştırmıştır. Örneğin uyum sağlamaya ilişkin hedefler ve amaçlar doğu toplumlarında topluluk entegrasyonu olarak algılanırken batı toplumlarında birey için özerklik ve irade kaybı olarak görüldüğünden bireyler için önem sırasındaki yeri ya da motivasyonu değişebilir (Schmuck, Kasser, Ryan, 1999: 227).

1.2.3. Öz-Belirleme Kuramı

İnsan yaşamına ait karar, yönelim, seçim ya da amaçlar söz konusu olduğunda bunların yönetildiği süreçler bazen psikolojik gereksinimler bazen sosyal ağların etkisi ile ilişkilendirilmiştir. Paradigma düzeyinde ise organizmacı yaklaşımlar ile temellense de günümüzde konuya ilişkin yapılan çalışmalarda amaç, seçim ya da hedeflerin çok nedenli yapısını ortaya koymak için farklı yaklaşımlardan yararlanmak gereklidir. Amaçlar konusu insanın hayatında ne yapacağı sorusuna ilişkin olduğundan hedef, değer, anlam gibi kavramlarla iç içe geçerek anlatılmıştır. Organizmacı yaklaşımda bulunan isimlere örnek olarak verebileceğimiz Maslow (1987: 987) ihtiyaçlar piramidi kavramsallaştırmasıyla literatürde önemli yer tutmaktadır. Ona göre insanın tamamlayarak bir üst katmana ve en sonunda kendini gerçekleştirmeye ulaştığı piramitte ilk tamamlanması gereken ihtiyaçtan doğan hedefler temel fiziki ihtiyaçlardır. Bu koşulları tamamlayan kişi takip eden basamaklarda sevgi, başarı ve kendini geliştirme için yaşamında sıralı

amaç/hedeflerle ilerler. Maslow'a göre insanlar potansiyelleri gereği kendilerine faydalı olanı seçer ve nihai olan kendini gerçekleştirmeye doğru ister istemli ister itkisel olarak yol alır. Ayrıca yaptığı deneysel çalışmalarda iyi seçim yapan/ iyi seçim yapamayan ayrımı altında hem insani değerler hem de fiziki seçenekler arasında 'iyi' tercih yapanların uzun yaşama, sağlık, refah gibi konularda artı konumda olduklarını göstermeye çalışmıştır.

Öz belirleme kuramında doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlara ilişkin yeterlilik, özerklik ve ilişkili olma düzeyine odaklanılır. Bu ihtiyaçların giderilmesi motivasyonu bireye yaşam hedefini arama sürecinde rehberlik eder. Ancak bireyin sadece amaca yönelik eylemlerin değil bunların kaynağı olan ihtiyaçlar ve koşullar da göz önünde bulundurulur. İyi yaşam sürme ancak bu ihtiyaç ve koşulları tatmine ulaştıracak amaçlar ve hedefler doğrultusunda ulaşılabilir olur. Buna göre, bireyler yaşam amaçlarını seçerken iki ihtimale göre yönlendirilir. İlk durumda bireyler özerklik, yeterlilik ve amaçla ilişkili olma durumuna göre amaçlarını kendileri belirleme iradesine sahip olabilir. Bununla birlikte kendi kaderini tayin teorisi olarak da adlandırılan öz belirleme, kasıtlı veya motive edilmiş davranışlar olarak yaptığı sınıflandırmada kendi kendine belirlenen ve kontrollü/ kasıtlı düzenleme türleri arasında ayrım yapar. Motive edilmiş eylemler bireyin özerkliğiyle ilgili oldukları ve kişinin benlik duygusuyla desteklendiği ölçüde kendi kendine belirlenirler (Deci ve Ryan, 1991). Öz belirlenim süreciyle ortaya çıkan hedefler içsel amaçlar olarak; kasıtlı düzenlenmiş motivasyon sonucu oluşan hedefler ise dışsal amaçlar olarak kategorize edilmiştir. Bireylerin içsel veya dışsal yaşam hedefine sahip olmalarının psikolojik ve sosyal yönden etkileyen faktörler araştırıldığında ihtiyaçların karşılanmadığı ya da engellendiğinde kişilerin dışsal amaçları benimseme eğiliminin ortaya çıktığı gözlenmiştir. Bireyin öz-belirlenim süreciyle ilişkili olduğu belirtilen yaşam amaçlarının belirlenmesi sürecindeki motivasyonlar ceza veya olumlu teşviklerin baskısıyla şekillenebilmektedir (Deci ve Ryan,2008, Carr,2016).

Kendini belirleme teorisinin önemli geliştiricilerinden Deci ve Ryan amaçların belirlenmesinde etkili olan bir diğer etken olarak kültürü ele alırken onun belirli hedeflerin anlamını etkilediğini böylece kültürlerarası refahla amaçları ilişkili hale getirdiğini belirtmiştir. Yaptıkları teorik katkıda bazı amaç hedeflerin birey için anlamının kültürel olarak etkilendiği açıklanmış ve kültürler arası farklılığın hedef-refah ilişkisini nasıl gösterebileceğini incelemiştir. İnsanların temel ihtiyaçları değişmediği gibi bu ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirledikleri ihtiyaç temelli hedefler de

kültürler arası ortaklık içermektedir. Fakat bazı hedefler zorunluluk dışı olup dış etmenlerden etkilenecek bireyin yaşamına girmiştir. Örneğin ticari medya ürünleri onu tüketen birey ve kitleler için materyalist tutum ve hedefleri besleyebilir. Richins' in araştırması bunu destekler nitelikte olup Materyalizm ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Materyalizm ölçeğinde yüksek puan alan medya tüketicilerinin materyalistik memnuniyeti ile genel yaşam memnuniyeti arasındaki korelasyon yüksek bulunmuştur (Richins, 1987). Ancak temelde yatan ihtiyaç tatmini ve refah arasındaki ilişkinin değişmez olarak teorize edildiğini de eklemiştir.

Yaşam amaçlarıyla ilgili literatürde içsel amaçlar ve dışsal amaçlar olarak yapılan ayırımıda kontrollü ve motive edilmiş olarak tanımlanan dışsal amaçların özellikle ve benlik geliştirmeye yakından ilişkisi saptanmıştır. Kendini belirleme teorisinin öğrenme ve öğrencilerin hedef içerikleriyle ilgili öne sürdüğü hipoteze göre içsel amaçların öğrenme etkinliklerinin içsel hedeflerle çevrenmesi iyi oluş ve öğrenme süreçleri için avantajdır ve özerkliği destekleyen bir şekilde öğrenme performansını etkiler. Çünkü bu hedef içerikleri öğrencilerin temel psikolojik gereksinimleriyle daha uyumlu ve tutarlı bir yapıdadır (Hidi ve Harackiewicz, 2000; Vansteenkiste vd. 2006; 2007; Sagiv ve Schwartz, 2000). Sheldon kontrollü motivasyonun başarıyı yordamadığını fakat kişisel yani özerk hedeflerin bireyin yaşam amaçlarından başarıya ulaşmasını kolaylaştırdığını saptamıştır. Literatürde yaşam amaçları kavramına ilişkin tartışmalar genellikle nicel ifadeler ve ölçeklerle desteklenerek yürütülmüştür (Sheldon ve Elliot, 1998; Shahr vd., 2006; Schmuck ve Sheldon, 2001; Deci ve Ryan, 2001; Nair,2003; Abowitz ve Knox, 2003).Toplumdaki yaygın ilişkiler karakteristiğini de düşündüğümüzde haz, tüketim, rekabet odaklı formal ya da enformal ağlar içinde dışsal yaşam hedeflerinin yükselmesi kaçınılmazdır. bu sadece geçici tatmin sağlar ve aslında temel ihtiyaçların karşılanmasından ve dolayısıyla refahtan uzaklaşabilir (Ryan ve Deci 2000: 75). Böylelikle ceza-ödül ya da onaylanma-dışarıda tutulma kulvarlarına serilmiş değerler sisteminde birey yaşam amaçlarında belirlenim sahibi olma çabasına girme ya da tatmin sağlayıcı olarak sunulan statüleri yakalama arasında mücadele verecektir.

1.2.4. Değerlerin Amaçlara Katkısı

Bireylerin seçim ve hedeflerindeki ortak paydaları bir düzenlilik içerisinde inceleyip anlamlandırma konusunda toplumsal bir bakış açısı sağlayan bir diğer kavram da değerlerdir. Bireylerin sahip olduğu değerler, kendi kendilerini değerlendirmelerinin ve başkalarının onları değerlendirmelerinin etkili olduğu bir süreçte gelişir ve kişisel hedeflerin de oluşmasında önemli rol oynarlar (Brown, 2002: 48). Yaşam amaçları değerlerle yakından ilişkilidir. Amaçların belirlenmesinde ya da benimsenmesinde bireyin maddiyat, arkadaşlık, statü vb. alanları algılayışı ve anlamlandırış biçimi önem taşır. Bu anlamda değerlerin yapısı ve etki alanını incelemek yaşam amaçlarını anlamaya yardımcı olacaktır. Genç yetişkinlerin sahip olduğu değerler ve istekler doğrultusunda yaşamlarının geri kalanı için verecekleri kararlarda da bu sürecin ürünü olarak öznellik taşır.

1.2.5. Schwartz ve Rokeach'ın Değerler Teorisi

Değerlerin tartışılması sosyal bilimlerden uzun zamandır yapılsa da sistematik bir metodla ölçülmesi son yüzyılda olmuştur. Schwartz'ın çalışmaları bu anlamda alanı canlandıran ampirik metoda sahiptir. Schwartz'ın değerler teorisinden yola çıkılarak yapılan Schwartz değerler anketinde bulgular, bireylerin değer önceliklerinde önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte en dikkat çekici bulgu çoğu toplumsal grubun ortalama değer öncelikleri, makalenin varlığını açıkladığı benzer bir hiyerarşik düzen sergilemektedir. (Shalom ve Schwartz 2012: 2).

Schwartz değerleri tanımlarken onların davranışları, eylemlerin seçilişini ve ya insanların diğerlerini değerlendirmesinde araç olarak kullanılan sosyal bir aktör olduklarından bahseder. Ayrıca değerler insanların yaşamlarında belirli bir önemlilik sırasıyla onlara yol gösteren ilkeler olarak arzuladıkları amaçlarla iç içe geçtiğini ifade eder. (Schwartz, 1999: 25). Değerler hakkındaki üç temel soruyu konu edinmiştir. İlk sorusu ortak demografik özellikleri paylaşan bireylerin yaşamını çevrelemesi bakımından ortak deneyimler değer önceliklerini nasıl etkilediği olmuştur. Bu sorunun kapsamı farklı faktörlerle genişletilebilir. Örneğin ait olunan meslek grubu, aile içi ilişkilerdeki konumları, yaşadıkları psikolojik travmalar ya da toplum içerisindeki konumlarının getirdiği rollerin baskısı gibi çeşitlendirebileceğimiz bireyin yaşam motifini oluşturan sabitler değer önceliklerine

de yansıyacaktır. İkinci olarak bu değer önceliklerinin davranışsal anlamda tutum, eylem ya da ideolojik edimlerini nasıl etkilediği sorusu gelmektedir. Üçüncü soru da tüm bu etki sabitleri düşünüldüğünde kültürel ve toplumsal olarak farklılıkların değer önceliklerinde nasıl işlediğini sormakta olup bu durumun neden ve sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır (Schwartz, 1992; Özensel, 2003: 223).

Değerler kültürel olarak farklı gruplar arasında benzer yollarda yapılandırılmıştır. İnsan motivasyonlarının organizasyonu ve değerlerin doğası ve yapısı her ne kadar evrensel olsa da bireyler ve gruplar arasında göreceli önemleri bakımından büyük ölçüde farklılık gösterirler. Bireyler ve gruplar farklı değer önceliklerine veya hiyerarşiler oluşturarak değerleri atfederler (Shalom ve Schwartz, 2012: 3). Dolayısıyla bu hiyerarşinin hangi önceliği benimseyeceği bulunduğu durum veya özgün yapı içinde değişebilir. Schwartz, değerlerin doğası ve tüm değerlerde ortak olan özellikleri belirleme amacı güderken bir değeri diğerinden ayıran özellikleri de açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca Smith ile birlikte (1997) bireysel ve kültür düzeyindeki değer boyutları arasındaki farkı incelemiştir. ‘Değerler Teorisinde’ kültürler arası olduğu fark edilen ve nereden geldiği açıklanan 10 temel değer grubu ve bu grupları oluşturan 56 değer ortaya koymuştur. Teorinin merkezinde ise değerlerin, her bir değer içerdiği motivasyonları yansıtan bütün bir dairesel yapıdan geldiği fikri yatmaktadır. On değer arasındaki çatışmaları ve uyumluluğu yakalayan bu dairesel yapının kültürel olarak evrensel olduğu ortaya konulmuştur ve önce buna neden olan psikolojik faktörler üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak da değerlerin; davranışları, tutumları, inançları, normlar ve karakteri açıklamak için kullanılan diğer kavramlardan nasıl farklılaştığını açıklamıştır (Schwartz, 2012).

Schwartz, değerler teorisi temeliyle yaptığı çalışmalarda (1992; 1994; 2012) metodolojik katkı olarak temel değerleri ölçmek için geliştirilen ‘Schwartz Değer Anketi’ (*Schwartz Value Survey*) ve ‘Portre Değerleri Anketi’ (*Portrait Values Questionnaire*) olmak üzere iki ana ölçek sunmaktadır. Bu ölçekler yoluyla yaptığı son çalışmasında 82 ülkeden toplanan bulgular kültürlerarası teoriye çeşitlilik açısından katkı sunmakta ve kanıt sağlamaktadır. Genel olarak bakıldığında bulgular bireylerin değer öncelikleri arasındaki farklılığı göstermiştir. Bununla birlikte, çoğu toplumsal grubun ortalama değer öncelikleri benzer bir hiyerarşik düzen sergilediği görülmüştür.

- Başarı
- Öz Yönelim
- Heyecanlandırma/Uyarılma
- Güvenlik
- Refah
- Hazcılık
- Geleneğe Bağlılık
- Yardımseverlik
- Güç
- Evrenselcilik (Schwartz,2012: 2).

Mevcut kültürel değerler teorilerini (Inglehart, 1977, 1990; Triandis,1990) materyalizm, post materyalizm; bireycilik-toplulukçuluk gibi kültürün sınırlı yönlerini ele aldığı ve tam bir yelpazeyi yakalamaya çalışmak yerine potansiyel olarak ilgili değer boyutlarını ele alarak kültürün sınırlı yönlerini açıklayabildiğini söyleyerek eleştirmiştir. Ayrıca yöntem bakımından bu teoriler kültürler arası denkliliği doğrulanmamış araçlar kullanılarak sınanmıştır. Bu anlamda yapılan en kapsamlı çalışma Hofstede'a aittir (1990) ve Schwartz bu çalışmanın da eski Doğu bloğunu kapsamamasını eleştirerek dünyanın önemli bölgelerindeki veriler bakımından eksik olduğunu söyler (Schwartz, 1999: 24).

İnsan yaşamındaki değer içerikli amaçlar hakkında en temelli çalışmada bulunan isimlerden biri Rokeach olmuştur o değer kavramının merkeziliğini savunarak değer ve tutum arasında ayırım yapar. Schwartz da bu yaklaşımdan etkilenecek değer kavramsallaştırması yapar ve açıklar. Ona göre insanların olayları ve diğer insanları değerlendirmek adına oluşturduğu ve kullanılan değerler aynı zamanda bazı eylemleri meşrulaştırmaktadır. Rokeach'ın kavram ayırımına geldiğimizde değer ve tutum farklı kavramlardır. Değer daha çok aşkınlık içeren ve bu kapsamda idealize edilmiş arzu edilen davranış kalıplarıyla yani yaşam amaçlarıyla ilgilidir; bu yüzden değerler tutumlara, yargılara ve sonucunda davranışlara yön verirken bir durumla diğerini kıyas eder ve sonuç odaklıdır (1973: 18).

Rokeach, bireyler arasındaki farklılıkların belirli değerlerin varlığında veya yokluğunda değil değerlerin hiyerarşileri veya önceliklerinin düzenlenmesinde olabileceğini belirtir. Var olan sosyal sistemler ve belli başlı ayırt edici "kültürler"

veya "medeniyetler" arasındaki değerlerdeki farklılıklar bazı değerlerin birinde var olup diğerinde olmayışıyla açıklanamaz. Belirleyici olan değerlerin varlık ya da yoklukları değil öncelenme biçimidir.

1.2.6. Hofstede'in Kültür Yaklaşımı

Kültür ve değerleri ilişkilendirdiği teorisinde Geert Hofstede değerleri tercih olgusu etrafında açıklamış ve bir durumu diğerine tercih etme ile temellendirmiştir (2001). Bunu açıklarken de tarihsel olarak ortak yaşanan deneyimler sonucu etkileşimleri kastederek kolektif bir zihinsel programlamadan bahsetmiştir. Bu kapsamda bir gruba ait bireyler ortak bir kategoriye girmektedir ve bu kategoriler de kültür unsurlarının birleştirici özelliği sonucunda bazı boyutları oluşmaktadır. Bu kültür boyutları ise belirli özelliklerin ayrımıyla oluşmuştur:

- Bireycilik/Toplulukçuluk,
- Güç Mesafesi,
- Belirsizlikten Kaçınma,
- Maskülenlik/Feminenlik
- Serbestlik/Sınırlılık
- Uzun/Kısa Dönem Yönelimler

Benzer yapıdaki kültürel değerler teorileri (Inglehart, 1977, 1990; Triandis, 1990), değer boyutlarının eksiksiz bir dizilimini ortaya çıkarmaya çalışmaktan ziyade kültürün ideolojik olarak özneyi kapladığı varsayılan materyalizm-postmateryalizm; bireycilik-kolektivizm gibi biçimlere hitap ederler (Schwartz, 1999: 24). Böyle bir yapı farklılığı şüphesiz ki bireylerin yaşamlarında neyi önemseyeceklerini ve dolayısıyla amaç haline getirilecek hangi değerlerin ön plana çıkacağını belirleyicisi olmaktadır. Kolektivist çevrelerde bireyler onları gruptan farklı kılacak bir kimlik oluşturmaya ihtiyaç duymazlar. Bu tür toplumlarda, kişisel hedefler, dilekler ve hırslar, grubun kültürel yönelimlerinin genel dokusuna, grup tarafından iyi huylu bir şekilde sarılır. Yaşanan kültürel öğrenmenin sonuçları, söz konusu olan kültürün bireycilik-kolektivizm sürekliliği üzerinde hangi konumda olduğuna göre etki gösterir (Arulmani, 2015). İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye, Kuzey Kıbrıs, Macaristan, İsrail ve Hindistan gibi farklı ülkeleri barındıran kültürlerarası değer önceliklerini tercih ve eğilimler üzerinden inceleyen bir araştırmasında üniversite öğrencilerinin kariyer tercihlerinde kültürün ve cinsiyetin yarattığı

farklılıklar ve kültürün bireylerin kariyeri algılayışında ve bu doğrultuda yatıkları tercihlerinde cinsiyetten daha güçlü bir etken olduğu görülmüştür (Pines vd., 2008: 316).

Cinsiyetlendirilmiş iş bölümü kurumlar aracılığıyla kadınlar ve erkeklerin farklı beceri ve eğitime yönelik mekanizmaları kurma ya da pekiştirmesinden dolayı tam bir sosyal yapı sayılabilir. Bunun sonucunda cinsiyetleri için iş seçeneklerini tanımlar ve kısıtlar. Böylece ekonomik ve diğer sosyal pratikleri de önemli şekillerde kısıtlar. Beceri ve eğitim bu kurumsal mekanizmalardan sadece biridir (Maharaj, 1995: 52). Hofstede, kültürlerde iş bölümünün cinsiyetlere göre dağılımın farklılıklarını maskülenlik-feminenlik kategorizasyonu ile incelemiştir. Hofstede'ye göre maskülen yapılı kültür düzenlerinde hırslı olmak, güç sahibi ve dominantlık gibi değerler yoğun gözlenir. Bu kültürler alt donanımında besleyicilik, koruma, güçsüzlere yardım etme gibi değerler taşısa da, baskın olarak cinsiyetler arası iş bölümü farklılığı taşır. Bunun aksine feminen yapılı ülkelerde ise (genel olarak İskandinav ülkeleri) iş bölümleri ve kadın-erkek arası çalışma alanları daha esnektir. Maskülen yapılarda materyal ödüller ve hırs motivasyonları gözlenirken feminen yapılı toplumlarda el birliği, ortaklık ve hayat kalitesi gibi değerlerin ön plana alınması görülür. Hofstede, maskülen-feminen kültür okuması yaparken kadınların pozisyon ve rol değişimine dikkat çekmiştir. Kendi döneminde kadınların yalnızca eş ve anne rolünden ayrılarak çeşitli iş kollarına girdiklerine ve bunun hızlı bir biçimde yaşandığını söylemiştir. Özellikle 1960 ve erken 1970 döneminin kültürel iş değerleri ve toplumsal cinsiyeti içeren analizler yapılırken kadınların iş alanının genişlemesi ve toplumsal statülerinin hızlı değişimi göz ardı edilmemelidir.

1.2.7. Amaçların Toplumsal Yapısı

Toplumsal yapının inşası söz konusu olduğunda bireyin eylemleri, seçimleri ve algılayışlarının farklı perspektiflerle incelenmesi sosyolojik düşünme ve çözümleme içerisinde gelişmiştir. Pek çok sosyoloji kuramı bireyin toplumsallaşma aşamasında ilişki kurduğu grupların, kurumların veya örgütlerin yapısına bağlı olarak bu süreci açıklar. Toplumsallaşma içerisinde bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirmeleri gereken eylemler, davranışlar; edinmeleri gereken bilgilerle karşılaşır. Çünkü insanlar doğuştan itibaren içinde olduğu toplumlara, sorgusuz

sualsiz sadakat karşılığında onları korumak için yaşamları boyunca devam eden güçlü ve uyumlu grup içi ilişkilerle entegre edilmişlerdir (Arulmani, 2015).

Yaşamdaki amaçların oluşumunda yatan toplumsal mekanizmalar ya da görünümleri tartışırken değerlerin etki alanının yanında bireyin öznelliğini var ettiği yaşam alanının niteliklerini ve bunun bireye etkilerini konu alan kuramsal yaklaşımlara da değinmeliyiz.

Yaşam süreciyle ilgili sosyolojik bir yaklaşım getiren çalışmalara örnek olarak Kwon (2018) motivasyonla eşdeğer olarak düşünebileceğimiz bireyin psikolojik hem de sosyal anlamda iradesini açıklayan ‘*grit*’ kavramını kullanmıştır. Böylece yaşam süreci araştırmaların temel ilkelerinden biri olan griti literatürdeki faillik tartışması olarak sosyolojiye getirmeyi önermektedir. Grit, failliğin öznel inançlarının nasıl uygulandığını ve daha iyi yaşam sonuçları ürettiğini anlamamıza yardımcı olur. Kwon’a göre nedenle sosyolojik yaklaşım bize psikolojik yönelimli çalışmaların gözden kaçırdığı; bireyin irade gösterme eğiliminin gelişimini şekillendirmede sosyal yapının rolünü açıklamaya imkân vermektedir. Shanahan, Hofer ve Miech (2003), toplumda planlanmış bir rekabet ortamının hâlihazırda avantajlı sosyal konumlara sahip olanlara fayda sağlayabileceğine de işaret etmektedir. Bu kişiler için potansiyel olarak var olan zeka, istek veya yapısal avantaj devam ederken, diğerleri avantajlı yaşama daha az bağlı kalır. Böylece nesiller arası sürdürülebilir sosyal tabakalaşmanın psikolojik kaynağın toplumdaki önemini anlatmaktadır. Ayrıca amaç belirleme ve motivasyonel cesaret konusunda bireylerin içinde yer aldığı kültür de dikkate alınmalı ve hangi değerlerin toplumlar arasında öncelikli ve yararlı olup olmadığını daha iyi anlaşılmalıdır. Kùltürler arası psikolojideki yapılmış olan önceki çalışmaların Batı merkezli araştırmacılar tarafından yapılan ampirik bir teste tabi tutulmuş olması hesaba katıldığında sonuçlar veya ölçümler diğer kùltürlerde tutulmayabilir.

Bireyin yaşam yapısı içerisinde yer alan değerler bir zincir oluşturarak yaşam tarzı ile yaşam hedeflerini yapılaştırır. Taşıdıkları yönlendirmeler bu değerlere sahip olan bireyleri belirli pratikler ve kalıplar oluşturmaya iter. Böylece ortaya çıkan eylemsellik durumu bize bireyin içinde bulunduğu değer sistemini, içselleştirme düzeyini, yaşadığı toplumla ilişkisini resmederek sosyolojik analiz için ipuçları sağlar. "Yaşam tarzı" kavramsallaştırması Georg Simmel ve Max Weber'e dayanmaktadır. Simmel (1900; 1908), modern toplumların işlevsel farklılaşmasının, bireyi giderek farklı sosyal çevrelerin kesişme noktasına yerleştirdiğini ve böylece

onları bazı zorlu yaşam koşullarının dışlayıcı etkisinden kurtardığını savunur. Eğer modern insanlar önce ebeveyn ailesine, sonra kendilerini kurdukları aileye ve dolayısıyla eşlerinin ailesine, sonra da mesleklerine aitse, bu da onları genellikle çeşitli çıkar gruplarına entegre edecektir. Toplumdaki yaygın ilişkiler karakteristiğini de düşündüğümüzde haz, tüketim, rekabet odaklı formal ya da enformal ağlar içinde dışsal yaşam hedeflerinin ön plana çıkarılmak istenmesi kaçınılmazdır. Böylelikle ceza-ödül ya da onaylanma-dışarıda tutulma kulvarlarına serilmiş değerler sisteminde birey yaşam amaçlarında belirlenim sahibi olma çabasına girme ya da tatmin sağlayıcı olarak sunulan statüleri yakalama arasında mücadele verecektir.

Giddens ‘yaşam tarzları’ vurgusuyla modern bireyin kimlik oluşumunda önemli yer tutan seçim olgusunun gelenek-üstü bir yapıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Hem gündelik pratiklerdeki hem de bunun sürekliliğiyle yapılaşan yaşama biçimleri bireyin sınıfsallığı ya da toplumda konumlanışı hakkında ipuçları verir. Ayrıca Giddens yaşam tarzlarının sosyolojik yapısını açıklarken Weber ve Bourdieu’den destek almıştır. Weber’in de ‘hayat fırsatları’ değinmesi kişinin yaptığı iş tarafından biçimlenmektedir. Ayrıca hayat fırsatları da potansiyel hayat tarzlarının mevcudiyeti çerçevesinde anlaşılabilir. Kompleks modern işbölümü içerisinde iş seçimi ve çalışma ortamı yaşam tarzı yönelimlerinin önemli belirleyicisidir. Bourdieu da gruplar arasındaki yaşam tarzı farklılıklarının aynı zamanda tabakalaşmanın temel yapılaştırmacı faktörü olduğunu söylemektedir (Giddens, 2010: 115-116).

Toplumsal sınıfların, grupların veya kesimlerin kendilerine özgü sosyal, ekonomik, davranışsal, iletişimsel kalıpları olduğu ve bireyin kendini inşa ettiği alan içerisinde sahip olduğu bu kalıplarla şekillenip çeşitli stratejiler geliştirdiği yaklaşımı ise Bourdieu sosyolojisinde kavramsallaşmıştır. Bireyin yaşamında aktör olarak bulunduğu davranışlar ve yaptığı seçimler onun toplumla olan ilişkisi düzeyinde konu edinildiğinde bireyin içinde bulunduğu değerler sistemi önemli bir yer tutmaktadır. Bu ilişkilerin incelenme biçimi sosyal davranışın çözümlenmesini gerekli kılar. Bu anlamda sosyolojik perspektif içerisinde eylemlerin eyleyende bulunduğu karşılığı ön planda tutan ve bakış açısı olarak eyleyenin sosyal eylemini anlamacı bir yöntemle incelemeyi öne süren isim Max Weber olmuştur. Bireylerin davranışlarındaki düzenlilikleri ararken benimsediği anlama metodu bireylerin ve grupların barındırdığı değerleri ve değer sistemlerini de hesaba katmayı gerektirmiştir. (Aksan, 2016: 427). En önemli katkılarından olan “Protestan Ahlakı

ve Kapitalizmin Ruhü” eseri toplumda çalışmayı ve sürekli üretimi yücelten Protestan değerlerinin kapitalizmin ihtiyacı olan çalışma ve üretim ilişkileri ile nasıl eş güdümlü gittiğini ve bu değer sisteminin bireyde ve toplumda meydana getirdiği örüntüleri betimler. Toplumsal eylem olarak kavramlaştırdığı yapıyı dört madde ile kategorize etmiştir. Geleneksel eylemin içeriği toplumsa süregelen normatif alışkanlık ve edimleri; duygusal eylem psikolojik sayılabilecek bireye bağlı gelişen eylemleri; ahlaki-akılcı eylem bireyin bağlı olduğu inanç kalıpları etkisiyle oluşan eylemleri ve son olarak rasyonel-araçsal eylem analitik hesaplamalarla amaca giden stratejiyi gerçekleştiren eylemleri karşılamaktadır (Weber 2012: 132-133). Değer önceliklerindeki bireysel farklılıkların bir toplumdaki farklı bireylerin değerlere yüklediği anlamlar ve önem üzerindeki olası etkileri Ros, Schwartz, Hofstede ve Surkis tarafından tartışılmaktadır.

Triandis kültürlerarası çalışmalar yapan bir sosyal psikolog olarak sosyal davranıştaki kültürel farklılıklar üzerinde durmuştur. Özellikle sosyal ilişkilerde saldırgan tutumlara ya da paylaşımcı yardım etme gibi baskınlık ya da uyumluluk durumlarının nasıl ortaya çıktığını araştırır. Örneğin kurallı ve disiplinli kültürler ile kuralcı olmayan kültürler arasında normlardan sapma toleransının olduğunu belirtmiş bunu açıklarken de gruplara özgü stereotipler aracılığıyla ifade etmiştir (1994; Katz, 2015,1). Kültürel çeşitliliğin üç boyutu (bireycilik-kolektivizm, sıklık-gevşeklik, kültürel karmaşıklık) (Triandis ve Suh, 2002: 141-142).

1.3.YAŞAM HEDEFLERİNİN TEMEL KATEGORİLERİ

Yaşam amaçlarının yapısı ve genellenebilirliğini test etme amacıyla Grouzet v.d. (2005) tarafından yapılan araştırmada toplam 15 farklı ülkeden amaçlarla ilgili anket aracılığı ile veri toplanmış ve analiz sonucunda 11 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler farklı amaç türlerini ifade etmekle birlikte birbiriyle ilişkilidir. Örneğin hazza yönelik ya da maneviyata yönelik amaçlar tüm ülkelerde karşılık bulmaktadır. Ayrıca bunlar 15 ülkede de dairesel bir yapı oluşturarak bazen karşılık bazen doğrusallık içererek benzer biçimde birbirini takip etmektedir. Bu hedefler de temelde bazı ikili yapılar altında kategorize olmuştur. İçsel amaçlar olarak tanımlanan ve bireyin çevresiyle olan ilişkisinde kendini kendi merkezine aldığı amaç değerler bir tarafta (kendini kabul etme, bağlılık); dışsal amaçlar olarak tanımlanan ve bireyin bu ilişkide toplumsal belirlenimleri merkeze aldığı amaç

değerler (imaj, şöhret) karşı bir tarafta olarak betimlenmiştir Örneğin maneviyata karşı fiziksel imaj hedefi bulunmaktadır. Bu şekilde sıralanan içsel ve dışsal amaçların içerikleri kültürler arasında farklar olsa da sosyo ekonomik durumu benzer ülkelerde paralel olduğu belirtilmektedir (Grouzet v.d., 2005).

Gabrielsen, Ulleberg ve Watten'ın yaşam amaçları için geliştirdiği 'Ergenlerin Amaç Profil Ölçeği' yöntemsel olarak yeni bir katkı sunmuştur ve buna göre ergenlerin yaşamında; artan farkındalık düzeyi, kişisel hedeflerin anlamı, yapısı, yönü ve yaşamın beklentileri birbiriyle uyumlu olarak aynı doğrultuda hareket eder. Buradan hareketle sıralanan yaşam hedefi kategorilerinin ergenlere göre önem sıralamasını göz önünde bulundurduklarında bu alanların; ilişkiler, üretkenlik maneviyat ve başarı alanları olduğu görülmüştür (2012: 1054).

Alan yazın incelendiğinde yaşam amaçları içsel ve dışsal olarak ikili kategori ve bu kategorinin altında bulunan alt kategorilerle incelenmiştir (İlhan, 2009; Ak; 2013, Toprak, 2018; Aygün, 2004; Deci ve Ryan, 2000; Sheldon vd., 2004). Bu araştırmada da ölçek olarak kullanılan İlhan (2009) 'ın geliştirdiği Yaşam Amaçları Ölçeği'nde (YAÖ) sınıflandırdığı şekliyle içsel amaçlar:

- İlişki,
- Topluma Katkı,
- Fiziksel Sağlık
- Kişisel Gelişim
- Aileye katkı

Anlamlı yaşam olarak sınıflandırılırken; dışsal amaçlar:

- Maddi Başarı,
- İmaj\Çekicilik,
- Ünlü Olma\Tanınma olarak kategorize edilmiştir.

Kasser ve Ryan (1996) ın yaptığı çalışma da bu ayrımda önemli konumdadır. Ampirik olarak araştırılan ve gelişimsel kuram içerisinde tartışılan refah olgusunun içsel ve dışsal amaçlar içinde nasıl konumlandığını açıklarken içsel amaçlara sahip olmanın refahla pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. İçsel amaçların bazı değerlerle olan ilişkisinde güvenlik, uygunluk ve yardımseverlik değerleri daha çok içsel yaşam hedefleriyle ilişkili bulunmuştur. İçsel amaçlara önem veren kişiler bu üç değeri içselleştirerek sosyal hayata ve kişiler arası ilişkiye daha çok önem verirler. Böylelikle bu amaçlar daha çok topluma katkıda bulunmak ve kişilerarası ilişkileri

sürdürmekle içeriklendirilir. (Çalışkan vd. 2014: 119). Kasser ve Ryan' ın araştırmasında finansal başarı, çekicilik ve şöhret gibi dışsal amaçlar daha düşük motivasyon ve kendini gerçekleştirmeyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca araştırma grubundaki bu bireylerde fiziksel uyarılmaya ya da deneyime daha fazla önem verdikleri görülmüştür (Kasser ve Ryan, 1996: 280).

Yaşam hedeflerinin tamamını bir skala üzerinde değerlendirecek olursak içsel ve dışsal amaçların iki ucu olarak kendini aşma (spritüel ya da kendini gerçekleştirme) boyutundan fiziksel boyuta (beden ve maddi hedefler) kadar değişen bir boyut skalası oluşturabiliriz. Bu skala hedef içeriklerini betimleyerek içsel ve dışsal hedefler arasında ayırım yapmaya da yardımcı olabilir. Örneğin, topluluk hissinin içsel amacı, fiziksel sağlığın içsel hedefinden muhtemelen daha fazla öz-aşkın olacaktır. Benzer şekilde, paranın hayatta kalmayı ve fiziksel zevkleri satın almaya yardımcı olabileceği düşünüldüğünde, finansal başarının dışsal amacı muhtemelen popülerlik veya imaj hedeflerinden daha fiziksel yönelimlidir (Grouzet et al. 2005: 801).

İçsel ya da dışsal amaçlar olarak ayırım yapılmaksızın yaşam hedeflerinin sosyal gerçeklikte dağıldığı alanlar benzer içeriklerle betimlenmiştir. Ekonomik ilişkileri barındıran, kariyer başarısına, sosyal ve duygusal ilişkilere dair, bedensel görünüm ve sağlık, manevi değerler, boş zamanı kullanmaya ilişkin olmak üzere başlıca genelleyebileceğimiz amaç kategorileri bulunmaktadır. Adler (1959) insanların yerine getirmeleri gereken temel beş yaşam görevi olduğunu söyler:

1. Meslek edinme ve çalışma
2. Topluma karşı sorumlulukları tamamlama ve diğer insanlarla ilişki ağını düzenleme
3. Sevgi bağlı ilişkiler ve aile kurma
4. Maneviyatı geliştirme
5. Benlik oluşturma

Yaşam amaçlarının sınıflandırılmasını ele alan Nair (2003) psikolojik etkenlerle çalışmış aynı zamanda yaşam amaçlarının doğası hakkında kategorizasyon yapmıştır. Bu yapının hiyerarşik olduğunu belirtmiş ve 'idealleştirilmiş öz imaj' olarak tanımladığı durumu bu amaç türlerinin en üst noktası olarak kabul etmiştir. Bu idealize edilmiş benlik imajına ulaşma güç, şöhret, itibar, bağımsızlık ve gurur duyulacak şeyler yapma gibi unsurları içerir ve bunlar soyut motive amaçlar olarak nitelendirilir. Bunu takip etmekte olan: orta düzey görev-amaçlar, bağlamsal hedefler

ve en düşük düzeyde bulunan spesifik amaçlar. Bu kategorilerden soyut hedefler kişinin kariyer, ilişki ve finansal durumu gibi daha llebilir niteliklerini ve hedeflerini kapsamaktadır. Bağlamsal hedefler, bireyin bilinçli niyetleridir ve bulundukları çevrenin koyduğu standartlar ölçüsünde ya da çeşidinde bireye yüklenir. Örneğin okulda daha iyi notlar almak, sporda iyi performans göstermek bu hedeflere dahildir. Yaşam hedefleri hiyerarşisinde en düşük düzey olarak tanımlanan ise spesifik ya da pratik hedeflerdir. Bunlara da örnek olarak okumak, yazı yazmak araba kullanmak tenis öğrenmek verilebilir (Nair, 2003: 193).

1.3.1. İçsel Yaşam Hedefleri

İçsel hedefler genel olarak kendini kabul etme, bağlılık, topluluk için fayda sağlama ve fiziksel sağlık amaç kategoriler ile ilişkilidir. Kişilerin içsel amaçlara sahip olması içsel motivasyonun ve kendi kendine belirlemenin ön planda olduğunu gösterir. (Deci ve Ryan,2000).

1.3.1.1.Toplumsal Fayda

Topluma karşı görev ve sorunluluk duyma, toplumun ve gelecek nesillerin refahı ile ilgilenen bu yüzden de aşkın olarak nitelendirebileceğimiz bir amaçtır. Onun aşkınlığı bireyin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının üstünde oluşundan gelir bu da kültürün çevrenin kodlarıyla ilişkili olabilmektedir. Toplumsal fayda sağlamanın bireye yönelik faydası yeterlik ve özerkliğin gelişmesiyle ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sonuçlanır (Grouzet vd. 2005, 813). Kısaca bireyin kendi psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabildiği gibi ona sosyal rol ve statüler sunarak ulaşılması ayrıcalık getiren bir hedef haline de dönüşebilir. Topluma katkı amacı bireylerin toplumdaki eşitlik, adalet gibi değerler temelinde ilerlemesini ve faydasını sağlayacak adımlar için gönüllü olmasını ve sosyal sorumluluğunu yerine getirmesini içerir. Ayrıca sosyal kabul ve saygı görme için önemlidir (Demirhan, 2018).

1.3.1.2.Başarı

Kariyer ve başarı amaçları genel olarak bireylerin kendilerini kamusal alanda çalışma ilişkileriyle ifade ettikleri mesleklerin ya da iş ilişki biçimlerinin nasıl olacağına dair taleplerini, seçimlerini, beklentilerini içerir. Kariyer kavramının

bireyin yaşamındaki anlamına ilişkin kendine has nitelikler barındıran hali batı ekonomileri sanayileştiğinde iş davranışının bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Kişisel kariyer kavramı bu bağlamların dışındaki yerlerde mevcut olmasa da, bugün kariyer fikri dünya çapında birçok ekonomiye girmiştir. Kariyer, ekonomik özelliklerine ek olarak derin kültürel çağrışımlara da sahip olmasıyla öne çıkar. Kültürleşme ve kültürleşme kavramlarına dayanarak, kariyer, daha geniş çalışma yapısının bir özelliği olarak ayırt edilir. (Arulmani 2015). Geleneksel kariyer anlayışı olarak tanımlanan yaklaşım bireyin belirli bir çalışma süresi boyunca iş örgütü içinde gelebileceği hiyerarşik basamakları işaret etmektedir. Burada kariyere sahip olmak için belirlenmiş yapısal kalıplar bulunmaktadır. Ancak günümüzde post-modern diyebileceğimiz esnek iş ilişkileri güvencenin yerine yaşam boyu istihdam niteliklerini canlı tutmaya odaklanmıştır. Yeni kariyer yaklaşımları bireylerin kariyer sahibi olmak için bir örgüte bağlılık zorunluluklarının olmadığı ve kariyerin sadece hiyerarşik basamaklara bağlı olmadığını vurgulamaktadır (Seçer ve Çınar, 2011). Çalışma ilişkilerinde esnekliğe yönelen yapısal değişimlerin beraberinde getirdiği istihdam güvencesinin ortadan kalkması durumu kariyer gelişimindeki sorumluluğun büyük kısmının kişilerin kendisine geçmesi sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda çok yönlü ve sınırsız kariyer gibi yeni kariyer biçimleri literatürde yer almıştır. Çok yönlü (değişken) bir kariyer, daha fazla hareketlilik, daha tam bir yaşam perspektifi ve gelişimsel ilerlemeyi içermesi üzerinden tanımlanmıştır (Briscoe vd. 2006: 31).

1.3.1.3. Sosyal İlişkiler

Yaşam amaçları içerisine ilişkileri alırken birkaç farklı boyutta anlaşılabilir. Bireyin zorunlu olarak dâhil olduğu fiziki ve toplumsal çevre ya da kendi tercihleri ölçüsünde daha dar bir çemberde kurduğu ilişkiler ağı olabilir (Baltaş, 91-93).

1.3.1.4. Maneviyat

Maneviyat hedefleri, kişinin fiziksel benliğinin dışındaki büyük evrensel meselelerle ilgili olarak açıkça kendinden geçmektedir, ancak bunlar doğası gereği ne içsel ne de dışsaldır, çünkü maneviyat bazen içsel ihtiyaçların karşılanması için aranır örneğin kişinin ait olduğu dini grup ile bir birliktelik duygusu olması tatmin edicidir. Fakat aynı grubun içinde bulunanların uyması gereken normlar ve kurallar

aynı zamanda büyük ölçüde ceza korkusu ve suçluluk duygusuyla da motive edilebilir (Ryan ve Deci, 2000; Grouzet vd. 2005, 813).

1.3.2. Dışsal Yaşam Hedefleri

Dışsal amaçlar başkalarının olumlu değerlendirmeleri e ödüllendirmelerine odaklanarak oluşmuşlardır. Genellikle kişinin kendisiyle ilgili bir güvensizlik duygusunu yansıtmakla birlikte daha bencil ve kontrol edilen davranışlarda bulunmasıyla birlikte ilerler. Dışsal amaçların benimsenmesi benlik oluşturma süreci açısından tatmin sağlamayan ve ihtiyaçları görmezden gelen eylemlerde bulunmayla ilişkilendirilmiştir (Schmuck, Kasser ve Ryan, 2000: 226).

Günümüz endüstriyel toplumların özelliklerinden biri örgütlü toplumlar olmasıdır. Dolayısıyla insanlar bu toplumsal ilişkiler içerisinde olacaklarından yaşam süreçlerinde hangi örgütlerde iş hayatına dâhil olacaklarını küçük yaşlardan itibaren düşünürler. (Sav, 2008: 4). Bu düşünme-karar süreci kişinin kendi ilgisini keşfetmesiyle olabileceği gibi içinde bulunduğu dışsal koşullar tarafından da belirlenebilir. Kariyer geliştirme veya kariyere sahip olma anlayışı günümüz piyasa ilişkiler ve kamusal alanda yaşanan ilişkisel değişimler sonucu farklılaşmıştır.

1.3.2.1. Ekonomik Güç/Statü

Toplumsal düzlemdeki yerlerini genişletmek için bireyler ekonomik yapının belirlediği sistem içerisinde ihtiyaçlarını karşılayacak ve onların güvenliğini sağlayacak maddi sermayeyi oluşturmalıdır. Yaşam amacı olarak dışsal motivasyonla değerlendirilen ekonomik güç ve statü hedefi modern kapitalist toplumda anlamı ve içeriği değişen meslek ve kariyer anlayışıyla incelenebilir. Kariyere anlaşılanların değişimiyle kişilerin giderek daha bireyci hale gelmeleri söz konusu olmuştur. Toplumsal büyük idealler in gösterdiği hedeflerinden önce kendi hedeflerini başarmak isterler ve bu da grup normlarından ziyade kendi değerlerine göre hareket etmeleriyle sonuçlanır. Çeşitli araştırma çalışmaları da mesleki kazanım beklentilerinin sosyoekonomik statü ile pozitif bir şekilde ilişkili olduğu fikrini desteklemiştir (Gibbs, 1985; Gregory, Wells, & Leake, 1986 akt Brown, 2002: 50).

1.3.2.2. İmaj-Dış görünüş

Sosyoanalitik modele göre, çoğu davranış üç temel ihtiyaç tarafından motive edilir: sosyal kabul (anlaşma), statü (ileriye gitme) ve kişisel anlam. Bu üç temel ihtiyacın peşinden koşarken, insanlar davranışlarında ve yaşam seçimlerinde üç temel birimde ele alınan tutarlılıklar geliştirir: insanların kendileri hakkında ne düşündükleri (kimlik), başkalarının onlar hakkında ne düşündüğü (itibar) ve farklı durumlarda üstlendikleri roller (Hogan ve Blincoe, 2018).

1.4.YAŞAM AMACI LİTERATÜRÜ

1.4.1. Demografik Faktörler ve Yaşam Hedefleri

Yaşam amaçları ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmalar psikoloji, sosyoloji sosyal psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında farklı kavramlarla tartışma alanı oluşturmuştur (İlhan, 2009; Şahin vd., 2011; Aktu, 2016; Ak, 2013; Eryılmaz ve Alpay, 2013). Kavramının betimlendiği ve incelendiği araştırmalar incelendiğinde demografik değişkenler başta olmak üzere iyi oluş, benlik uyumu (İlhan, 2011;2009; Schmuck, Kasser ve Ryan, 2000), öz-yeterlilik (Aydiner,2011), özgecilik düzeyi (Ak, 2013), akademik motivasyon (Dört Yol, 2021) ve başarı vb farklı ölçütlerle ilişkilendirilmiştir. Yaşam amaçları literatürü incelendiğinde yapılan araştırmalarda yaş, cinsiyet, kültür, sosyo-ekonomik durum gibi değişkenler bireylerin yaşam amaçlarında belirleyici ya da yön veren değişkenler olarak bulunmuştur.

Bazı araştırmalarda özellikle bazı olguların içsel ve dışsal amaçlarla ilişkili olduğu saptanmıştır. Bunlardan; amaçlara yüksek değer atfedilmiş olması, yeterlilik, iyi oluş ve amaçlarda ilerleme başat olanlardır (Kasser ve Ryan, 2001; İlhan, 2009; Eryılmaz, 2011). Kasser Sheldon ve Deci'nin içsel-dışsal amaçlar ayırımına referans yapılarak yola çıktığı çalışmasında öğrencilerin okul dönemleri boyunca sahip oldukları değer ve amaçlardaki değişim gözlenmek istenmiştir. Araştırmaya göre son sınıf öğrencileri, birinci sınıf puanlarına kıyasla dışsal değerlerden büyük ölçüde uzaklaşmış ve içsel değerlere doğru kaymıştır. Bu değişimin daha belirgin gözlemlendiği öğrencilerde psikolojik refahta daha büyük artış da gözlemlenmiştir. Araştırmalar içsel amaçlara yönelimin, iyi oluş düzeyi, uyum, içselleştirme ve performans dâhil olmak üzere birçok olumlu bireysel sonuçla ilişkili olduğunu göstermiştir (Kasser, 2002; Sheldon ve Deci; İlhan, 2009; Nair, 2003). İçsel değerleri benimseyenlerin

sosyal çevresi için de daha faydalı oldukları fikriyle tutarlı olarak, güçlü içsel amaç-değerlere sahip olma; sosyal ikilemler içinde uyumlu işbirliği sağlama, toplumsal yardımlaşma, yakın ilişkilerde daha fazla sorumluluk alma ile ilişkilendirilmiştir (Sheldon, 2005; 209-210; Ak, 2013).

İlhan yaptığı araştırmada hem yaşam amaçları ölçeğini geliştirmiş hem de üniversite öğrencilerinin yaşam amaçlarıyla öznel iyi oluşlarını, amaç benlik uyumlarını, yalnızlık düzeylerini değerlendirmiştir ve içsel amaçlar iyi oluş düzeyine olumlu katkıda bulunurken dışsal amaçların bu düzeyi düşürdüğünü bulgulamıştır. Öğrencilerin bulunduğu fakülteler e göre içsel amaçları benimsemede farklılık bulunmuş; diş hekimliği ve eğitim fakültesi öğrencilerinin içsel amaçları mühendislik ve iktisat fakültesi öğrencilerinin içsel amaçlarından yüksek bulunmuştur. Ayrıca cinsiyete göre farklılık durumu incelendiğinde kadın ve erkek öğrenciler aileye katkı amaçlarına yüksek önem göstermiş kadınlarda bunu takip eden kişisel gelişim, sağlık, sosyal ilişki, yaşamda anlam olmuştur. Erkeklerde yakın sıralama olmakla birlikte sosyal ilişki boyutu kadınlardan daha önceliklidir. Dışsal amaçlar olan fiziksel çekicilik amacıyla kadınların yüksek puana sahip olduğu maddi başarı amacının da erkekler tarafından daha çok benimsendiği bir tablo ile karşılaşılmıştır. Genel olarak bakıldığında kadınların yaşam amaçları puanları hem içsel hem dışsal amaçlarda erkeklerden daha yüksek çıkmıştır (İlhan, 2009; 2019: 112- 114).

Ak'ın (2013) çalışmasında da üniversite öğrencileri örneklem alınarak yaşam amaçlarının özgecilik düzeyleri üzerindeki yordayıcı rolü saptanmış ve aralarında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Bu doğrultuda İlhan'ın (2009) 'Yaşam Amaçları Ölçeği' kullanılmıştır. Bulgularda yaşam amaçları en yüksek sınıf düzeyi ikinci sınıf olmuştur ve ebeveyn yaşam durumuna göre de içsel yaşam amaçları yüksek olanlar ebeveynleri vefat etmiş öğrenciler olmuştur. Anne eğitim düzeyine bakıldığında bu değişkenin öğrencilerin içsel yaşam amaçlarını arttırmada etkili olduğu karşımıza çıkarken; baba eğitim durumuyla ilgili bir farklılık gözlenmemiştir. Ayrıca regresyon analizinde özgecilik boyutları ve içsel amaçlarla aile, sosyal, yardımseverlik, sorumluluk; dışsal amaçlarla sosyallik pozitif ilişkidir. Dışsal amaçlar arttıkça yardımseverlik azalmaktadır (Ak, 2013; 54-62).

Kendini belirleme teorisine dayanarak yapılan bir çalışma ergenlerin sağlık açısından risk barındıran davranışlarını dışsal amaçları, içsel amaçları ve gelişim süreçleri bakımından inceleyerek açıklamıştır. Sigara kullanma alışkanlığı olan ergenlerin bu alışkanlığı olmayanlara göre daha güçlü dışsal amaçları olduğu tespit

edilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ergenlerin hem alkol, madde kullanımı ve cinsel birliktelik ile ilgili geliştirdikleri riskli davranışlar hem de dışsal hedefleri ebeveynleriyle olan özerklik ilişkisiyle olumsuz yönde yordanmıştır (Williams vd.: 2000: 1756).

Bazı araştırmalarda yaşam amaçlarının, öğrencilerin eğitim düzeyi, medeni durumlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Demirhan, 2018: 43). Yaş arttıkça dışsal amaçlardan alınan puanların azaldığını ya da arttığını bulgulayan araştırmalara rastlamak mümkün. Ayrıca yaş ile orantılı olarak öz-yeterlik, yaşam doyumu, içsel yaşam amaçları, bireysel farkındalık artmıştır (Ak, 2013; Schmuck, 1999; Aydın, 2011). Özellikle ebeveynlerle ve yetişilen aile ile ilişkili faktörler yaşam hedeflerinde farklılık oluşturmaktadır. Örneğin anne babanın otoriter olarak ifade edildiği katılımcılarda hem içsel hem dışsal amaçlar yüksek bulunmuştur. (Aygün 2014). Deci'nin Vansteenkiste ile yaptığı başka bir çalışmada akademik motivasyonun kalitesine odaklanılmış ve kendini belirleme teorisiyle incelemiştir. İçsel hedeflerle çevrelenen öğrenmenin daha derin ve kalıcı olduğu görülmüştür (2006: 19). Dört Yol'un araştırmasında lise öğrencileri üzerinde de İlhan'ın (2009) Yaşam Amaçları Ölçeği kullanılmış ve yaşam amaçlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve gelecek planı ile anlamlı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiştir. bu çalışmaya göre yaşam amaçları öğrencilerin Azim duygusu ve dolaylı olarak akademik başarısı ile pozitif yönlü korelasyon sağlayarak etkide bulunmuştur. Gelecek planlamasında akademik eğitime devam edip hedefi olan öğrencilerin içsel amaçları akademik eğitime devam etmek istemeyen ya da hedefi olmayan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur (2021: 43).

Özkul (2007)'un yüksek lisans çalışması olarak yaptığı araştırmada Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin yaşam ve çalışma değerleri profillerini kategorize etmiş ve bazı demografik değişkenlere göre incelemiştir. Çalışma değerleri göz önünde bulundurulduğunda; yapılan işin eğlenceli olması ve kişisel gelişimi önceleme, özgüven, maddi refah kadın öğrenciler için ön plana çıkarken yaşam değerlerinden olan 'ideal (toplumsal faydaya ya da üst amaçlara yönelik), inançsal ve ekonomik' değerlerde bir farklılık görülmemiştir (Özkul, 2007: 124).

Algılanan akademik başarısı orta düzeyde olan öğrencilerin düşük ve yüksek olanlara göre bireysel farkındalığa ilişkin yaşam amaçları daha yüksektir. Ayrıca yaşam amaçları arttıkça öz-yeterlilik ve yaşam doyumu da artmaktadır. Öz-yeterlilikle en güçlü ilişkisi olan sosyal sorumluluk amacı olurken en düşük ilişkili amaç fiziksel

görünüm olmuştur. Özellikle içsel amaçlarla birlikte ilerleyen bu ilişki dışsal amaçlarda görülmemiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe yaşam amaçlarından kişisel gelişimi sosyal sorumluluk, maddi kazanç, fiziksel görünüm puanı artmaktadır (Aydiner, 2011: 70).

Genç yetişkinlerin başarı hedefleri ile ilgili düşüncelerini ve kararlarını etkileme gücü taşıyan bir konu da kariyer koşulları ve bu doğrultuda alınacak kararlardır. Aygün (2004)'de İçsel amaçlar arttıkça gelecek kaygısının azaldığını bulgulamıştır. Sav (2008) araştırmasında öğrencilerin kariyerler planlamalarının temel belirleyicilerini incelemiş ve bulgularan etki düzeylerinde yüksekte düşüğe doğru sıralandığında ilk etki kişisel özellikler ve yeteneklere aittir. Onu izleyen ekonomik faktörler ve öğrencinin kendi için seçtiği mesleğin saygınlığı olmuştur. Son olarak güncel gelişmeler de etki sıralamasında yer almaktadır. Bu sıralanan belirleyicilerin yanı sıra bireyin kariyer yapmasından askerlik, vatandaşlık vb. yasal faktörler de kariyer planlamasında etkilidir. Örneğin bu planlamada sosyal çevre faktörünü oluşturan önermelerin etki dereceleri incelenmiş ve en yüksek etki öğretmenlere daha sonra arkadaşlara ait olduğu görülürken aile dostları daha zayıf etkiyi ifade etmiştir. Aile faktörünün etkisi incelendiğinde kadınların erkeklerden daha çok etkilendiği saptanmıştır (Sav, 2008; 91).

Çelik'in Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında kullandığı ölçeklerden biri yaşamda anlam düzeyini diğeri de yaşam amaçlarını ölçmektedir. Bu iki ölçek arasındaki ilişki pozitif olup; yaşam amaçları arttıkça yaşamda anlam arayışı ölçeğinden alınan puanların arttığı saptanmıştır. Cinsiyet değişkeni incelendiğindeyse kadınların yaşamda anlam bulma ve yaşam amacına dair puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır (Çelik, 2016, 133).

Demirel ve Düşükcan ın araştırması üniversite öğrencilerinin meslek seçimleri ve yaşam amaçları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İçsel yaşam amaçları ile eğitim alınan alan ve eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır. Bu iki değişkenle dışsal yaşam amaçları arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır (Demirel, 2012: 325). Yaşam amaçlarına ilişkin bir başka çalışmada girişimcilik düşüncesi ele alınmıştır. Bu doğrultuda araştırma grubu olarak seçilen girişimcilik dersini alan öğrencilerdir. Araştırmaya göre yaşam amaçları ve özellikle içsel yaşam amaçları girişimcilik düşüncesine olumlu etkide bulunarak anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur (Demirel, 2013; 123).

Yaşam amaçlarının önem hiyerarşisine göre sıralanması amaçlanan bir çalışmada üniversite öğrencilerine uygulanan ölçekte yaşamın anlamına ilişkin amaçlar ilk sırada yer almıştır. Ayrıca ilk sıraya konan amaçlarda cinsiyet farklılıkları bulunmuş erkekler ‘para kazanmak’ amacını ilk sıraya koyarken kadınlar ‘anamlı yaşama’ amacına ilişkin ifadelerle önem vererek onu ilk sıraya koymuşlardır. Fakat tüm ölçekte genelleyebilen sıralamaya göre bir sonraki amaç buna görece uzak sayılabilecek ‘para kazanmak’ olmuş onu da ‘toplumun gelişmesine katkı sağlayacak işler yapmak’ izlemiştir. Ölçekteki faktör değerlerine bakıldığında da para kazanma ve toplumda statü elde etme amaçlarının yakın değerde olduğu görülmüştür. Önem sıralamasına göre daha düşük amaçlar ‘Toplumsal statü ve saygınlık elde etmek’, ‘başka insanların hayatını etkilemek’ ve ‘insanlar tarafından beğenilmek’ olmuştur (Arikan, Zorbaz ve Koc, 2019: 236). Hedeflerin hiyerarşisinin ele alındığı bir başka çalışmada yaşam hedeflerindeki yoğunlaşmanın kariyer ve statü odaklı isteklerin bir karışımı olan ekonomik hedeflerle ilgili olduğunu bulgulamıştır. En az yoğunlaşma ise dini ve politik hedef grupları olarak belirlenmiştir Ekonomik ve politik hedef grupları, güç, zenginlik ve liderlik konumlarının niteliklerini yansıttıkları için yaşamda ilerleme alanıyla ilişkilidirler (Roberts ve Robins, 2000: 1288).

Şahin, Zoraloğlu ve Fırat (2011) 13 üniversitede ilk ve son sınıf öğrencileriyle kapsamlı bir nicel çalışma yapmış ve öğrencilerin eğitsel beklenti, yaşam amacı ve yönetimden beklentileri olmak üzere farklı ölçümler gerçekleştirmiştir. Yapmış oldukları çalışmalarında yaşam amaçlarını içsel-dışsal ayırımına tabi tutmamış ve bulgularda genel olarak öğrencilerin kişisel yetenek ve eğitimlerini kullanacakları bir iş hedefi geliştirdiklerini, toplum içerisinde saygınlık ve statüyü önceledikleri, kol gücü ile çalışma yerine zihinsel beceri geliştirmeyi ve yaratıcı olmayı önceledikleri bulunmuştur.

1.4.2. Kültür ve Yaşam Hedefleri

Sosyalizasyon sürecinde karşılaşılan koşullar da bireyin yaşam hedeflerinde önemli rol oynarlar. Arulmani (2015) kültürel hazırlık kavramını geliştirmiştir. Bir kültürün üyelerini kariyer gelişimiyle meşgul olmaya hazırlama şeklini etkilemek için sosyal organizasyonun doğası, hâkim değer atfetme kalıpları ve rol dağılım süreçleri olmak üzere üç faktör tanımlanmıştır. Toplumsal örgütlenmenin bireycilik-kolektivizm sürekliliği, iş etiğinin ortaya çıkışı ve kariyer inançlarının oluşumu ile

statü ve prestij hiyerarşilerinin mesleki rol dağılımına etkisi kültürel hazırlığı oluşturan ve şekillendiren faktörler olarak tartışılmaktadır. Arulmani'ye göre İnsanların iş ve kariyer gelişimiyle meşgul olma doğası, kültürleri tarafından bu angajmana hazırlanma tarzının bir yansımasıdır. Kültürel öğrenme kapasitesi, yani verili kültürün bilgeliği, o kültürün üyelerinin dünyayı görmesi yoluyla bir çerçeve yaratırken birikir.

Grouzet ve diğerleri yaşam hedeflerini 15 farklı kültürde incelemek için yaptıkları araştırmada ülke bazı karşılaştırma yapmışlar ve birkaç istisna dışında zengin ulusların nispeten bireyselliğe vurgu yaparken daha düşük ekonomik seviyede olan uluslar kolektivizme yöneldiği görülmüştür. Bu göz önüne alındığında, herhangi bir benzerlik veya farklılık da bu bireyselci-kolektivist boyuta göre yorumlanabilir. Uyum sağlama ve topluluk aidiyeti gibi kendini aşma hedeflerinin kolektivist ve bireyci kültürlerde farklı anlamlara sahip olup olamayacağı inceleme konusudur. (Grouzet v.d., 2005: 803).

2008 yılında kariyer yönetiminde kültür ve cinsiyetin etkilerinin İsrail, ABD, Birleşik Krallık, Türkiye, Kıbrıs, Macaristan ve Hindistan'daki erkek ve kadın MBA öğrencileri üzerinden araştırıldığı bir çalışmada toplamda beş teori test edilmiştir. İki kültür (Hofstede'nin ve Schneider'in kültür modelinin bir uygulaması), diğer üçü de cinsiyete (evrim teorisi, sosyal rol teorisi ve sosyal yapı teorisi) dair olan bu teorilerden Hofstede'nin kültürler arası farklılıkları öngören araştırma ve sosyal yapı teorisinin bulgular tarafından daha fazla desteklendiği görülmüştür. Bulguların desteklediği bir diğer teori de hem cinsiyet hem de kültürler arası farklılıkları öngören sosyal rol teorisidir (Pines vd., 2008).

Bulgaristan ülkesinde yaşamdaki anlam ve hedefler konusunu ele alan bir çalışmada. Ülkenin düşük yaşam standardı ve insanların düşük yaşam doyumu ile yaşamda anlamsızlık ve varoluşsal kayıtsızlık ilişkisi incelenmiştir. Sonuçlar Almanya'dan toplanan başka verilerle karşılaştırıldığında Bulgar toplumunun Almanya gibi gelişmiş bir ülkeye göre yaşamda daha yüksek anlam bulma amacına sahip olduğunu gösteriyor (Kostadinova, 2013: 86). Kwon'un (2018: 7) araştırması kapsamında da Fransa, Güney Kore, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nden toplanan yeni kültürler arası verileri analiz etmiştir ve arasında dolaylı bir bağlantı bulmuştur.

Alman ve Amerikan öğrencilerinin yaşam hedefleri ve iyi oluş ilişkilerinde kültürel etkilerin incelendiği bir araştırmaya göre içsel amaçları yüksek olan

öğrencilerin iyi oluş puanları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada her iki gruptaki öğrenciler içsel amaçlara ağırlık verirken ABD 'li öğrencilerinin yaşam hedeflerinin toplamına bakıldığında daha yüksek puan aldıkları Alman öğrencilerin ise büyük bir fark olmasa da içsel amaçlarda nispeten yüksek değerlere sahip olduğu görülmüştür. Dışsal hedeflerde ise Amerikalı öğrenciler, sosyal tanınmanın önemini ve finansal başarı şanslarını Alman öğrencilere göre önemli ölçüde daha yüksek derecelere değerlendirmişlerdir. Bu bulgular sonucunda iyi oluşun kültürel organizasyonun yapısıyla yakından ilişkili olabileceği; Alman ve ABD kültürlerinin miras, ekonomi ve politik organizasyon vb. alanlarda birbirinden ayrıldığı ve paylaştığı ortak özelliklerin amaçlar ve iyi oluş bulgularıyla paralel gözlemlendiği şeklinde yorumlanmıştır (Schmuck, Kasser ve Ryan, 2000: 234-238).

İçsel ve dışsal yaşam amaçlarının kuşaklarla ilişkisine bakıldığında ve bulgular 'X kuşağı' olarak adlandırılan 1962-1981 aralığında doğanların bir önceki kuşağa oranla daha fazla dışsal amaçlara önem verdiği ve içsel amaçlara daha az önem verdiği görülmüştür. İçsel yaşam hedeflerinden en fazla değer düşüşü yaşanan madde çevreye katkıda bulunmak için harekete geçmede olmuştur (Twenge, Campbell ve Freeman, 2012).

1.4.3. Cinsiyet ve Yaşam Hedefleri

Cinsiyete dayalı roller içerisinde bireyin yetenek ve niteliklerin geliştirmeyi kısıtlayan kalıplar bulunabilmektedir. Kadın ve erkeklik için atfedilen roller ve beklentiler çalışmaya, aile yaşamına, arkadaşlık ilişkilerine vs. gibi yaşamın birçok alanına kendini yansıtmıştır. Kadınlar için aile yaşantısının ön planda tutulması ve ev içindeki işleştiren sorumlu atfedilmeleri yaygın cinsiyet rollerindendir. Erkekler içinse ekonomik ihtiyaçları giderme ve güvenliği tayin etme gibi sorumlulukları içeren cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Yaşam amaçlarının da cinsiyet değişkenine göre değişebildiği saptanmıştır (Aygün, 2014: 95). Ev işlerinde harcanan saatler ve emek bakımından ev işinin büyük ölçüde kadınların işi olduğunu araştırma ve kuramlar tarafından ortaya konmuştur (Larson, 1988: 9). Kadınlar, azınlıklar, düşük sosyoekonomik düzeyindeki insanlar ve zihinsel veya fiziksel dezavantajlı insanlar değerleriyle tutarlı meslekleri seçseler de bu seçimi yapacakları yelpaze genellikle erkeklerinkinden daha dar olabilmektedir (Brown, 2002: 48). Kadınların daha çok ev içi ücretsiz işlerle erkeklerin de hane geçimini ve güvenliğini sağlamakla sorumlu

tutulduğu ataerkil değerler sistemi bireylerin doğuştan sahip ettikleri bir kadınlık erkeklik statüsü oluşturarak hiyerarşik bir güç dengesi kurmuştur. Literatürde yaşam amaçlarıyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında cinsiyetten kaynaklanan farklılıklar neredeyse tüm araştırmalarda incelenmiştir. Bazı araştırmalarda fark bulunamasa da inceleme konusu olmaktan ayrılmamıştır. Fakat nicel veriler yorumlanırken cinsiyet farklılıklarının nedenleri yazarların kendileri tarafından yorumlanmış ve kavramsal bir çerçevede yansıtılmamıştır.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre yaşam amaçları düzeyleri incelendiğinde cinsiyetler arası farklılıkların bulunduğu ve bunların içinde ölçeklerden kadınların daha yüksek puan aldığını gösteren araştırmalar (İlhan, 2019; Yıldırım, 2007; Çelik, 2018; Zoraloğlu ve Fırat, 2011; Aygün, 2014; Dört Yol, 2021) olduğu gibi cinsiyet değişkeniyle anlamlı farklılık oluşmayan bulgulara da rastlanmıştır (Ak, 2013; Aydın, 2011; Toprak, 2018). Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde; İlhan'ın (2009) Yaşam Amaçları Ölçeğini kullanan bazı araştırmalarda kadın öğrencilerin içsel amaçların tamamını ve dışsal amaçların alt boyutlarından fiziksel çekiciliği, imajı ve maddi başarıyı erkek öğrencilere göre daha fazla önemsedikleri görülmüştür (İlhan, 2009; Demirhan, 2018). İlhan'ın (2009) çalışmasında cinsiyet farkı kadın öğrencilerin yaşam amaçları puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmasıyla açıklanmıştır. Özellikle içsel amaçlar için bu fark söz konusuysa dışsal amaçlar kategorisine dâhil olan fiziksel çekicilik hedefi de yine kadın öğrenciler tarafından benimsenmiştir. Ayrıca İlhan'ın Özbay ile beraber benzer konulu araştırmasında (2010) yine kadın öğrencilerin içsel amaçlar kategorilerinden tamamını ve dışsal amaçlara ait alt boyutlarından fiziksel çekiciliği, erkek öğrencilere göre daha yüksek puanladıkları görülmüştür.

Akın ve Aydemir'in çalışmasında da kadın öğrencilerin iş hayatına ilişkin konuları aile hayatıyla ilgili konulardan daha çok önemsedikleri saptanmıştır. (2007; 55). Sav'ın yaptığı çalışmada ise kariyer geliştirmeye etki eden faktörlerden aile faktörü en çok kadın öğrencileri etkilemiş ve bu etkinin büyük kısmının babanın etkisinden kaynaklandığı bunu takip eden anne etkisi olduğu görülmüştür (2008: 114). Literatürde bu bulguyu destekleyen diğer araştırmalarda da kadınların eğitim ve yaşam hedeflerine ilişkin tutum ve bağlılık seviyeleri erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Aygün, 2014; İlhan, 2009; Yıldırım, 2009). Erkek öğrencilerin oranı kadın öğrencilerden lisans düzeyinde eğitimle yetinme konusunda daha yüksekken; lisansüstü eğitimi hedeflemekte kadın öğrencilerin oranları daha

yüksek bulunmuştur. Bu bulguların ardındaki ilişkilere dair bir bulgulama olarak Sav'ın (2008) araştırmasında kariyer planlamada ekonomik faktörlerin ve mesleğin zorluk derecesinin kadınlar üzerindeki etkisinin erkeklerden daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Bu da kadınlar için eğitim ve kariyer hedeflerinin kritik oluşunun erkek öğrencilerin sebeplerinden farklı olarak ne sebeple meydana geldiğini sorgulamamıza olanak sağlar.

Maneviyat, yaşam amaçları ve iyi oluş un ilişkilendirildiği, içsel ve dışsal yaşam amaçları cinsiyet açısından farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılan başka bir çalışmada yaşam amaçlarının yordadığı iyi oluş erkeklerde kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Fakat içsel ve dışsal amaçlarda cinsiyet farkı yoktur. Bu üç ölçeğin ilişkisinde maneviyat iki ölçekle de pozitif ilişkili bulunmuştur (Toprak 2018: 85–86) Erkeklerin öz-yeterliliği ve yaşam amaçlarından maddi kazanca verdikleri önem daha yüksektir. Kadınların yaşam doyumu, yaşam amaçlarından kişisel gelişime verilen önem, sosyal sorumluluk, bireysel farkındalık daha yüksektir (Aydiner, 2011: 85).

Arıkan, Zorbaz ve Koç'un (2019: 240) üniversite öğrencilerinin yaşam hedeflerini inceleyen çalışmasında cinsiyet farklılığı yaşam hedeflerinin önem sırasına koyuluşunda gözlemlenmiştir. Para kazanmayı ilk sıraya koyan erkek öğrenciler olurken kadın öğrenciler anlamlı yaşam sürmeyi ilk sıraya koymuştur. Fakat bu anlamlı yaşam sürme hedefi erkeklerde de ikinci sırada olup toplam ölçekte en çok değer gören boyut olmuştur. İnsanlar tarafından beğenilmeye ilişkin hedefler ise hem kadın hem erkekler için son sırada yer almıştır. Bu çalışmada içsel ve dışsal amaçlar ayrımı yapılmısa da anlamlı yaşam sürme ve başkalarının hayatını değiştirme gibi içsel amaçların yapısına uygun maddeler ön plana çıkmış fiziksel görünüşle ilgili olan maddeler son sırada yer almıştır. Yalnızca para kazanma faktörü literatürdeki diğer çalışmalara göre daha çok vurgulanmıştır bunun da nedeni ölçek maddelerinin araştırma grubunda oluşturduğu farklılık kaynaklı olabilir. Hem kadın, hem de erkek öğrencilerin yoğunlaştığı yaşam hedeflerinde de para kazanmak, anlamlı yaşam sürmek ve toplumsal statü ve saygınlık elde etmek ön plana çıkmıştır. Amaçlar genel olarak değerlendirildiğinde üniversite öğrencilerinin benimsedikleri hedef önceliklerinin içsel amaçlardan dışsal amaçlara doğru yönlendiği şeklinde bir tablo ortaya çıktığı yorumu yapılmıştır.

Robberts ve Robins'in çalışmasında cinsiyetlere bakıldığında hedefler arasındaki farklılığa rağmen erkek ve kadınlar yaşam hedeflerinin geneline ilişkin

değerlendirmelerinde farklılık göstermemişlerdir. Araştırmada bulunan farklılıklar özellikle cinsiyet rolü tutumlarıyla ilgili hedeflerde küçük ama potansiyel olarak anlamlı farklılıklar olmuştur. Örneğin, kadınlar kişisel olarak tatmin edici işler için maddi kazançlarından ödün vermek söz konusu olduğunda erkeklerden daha kolay feda edebiliyorlar. Araştırmacılar, yüksek sosyal hedeflerle birleştğinde bu durumun kadınların neden öğretmenlik ve hemşirelik gibi yardımcı mesleklere girme eğiliminde olduklarını açıklamaya yardımcı olabileceğini söylemiştir. Öte yandan, erkeklerin ekonomik hedeflere yönelme olasılığı daha yüksek bulunmuştur, bu da erkeklerin karı koca ilişkisinde eş olarak değerlerinin kazançları ve statüleriyle tanımlandığı argümanı ile tutarlı bulunmuştur. Araştırmada yaşam hedefleri arasında iki genel kalıp ortaya çıkmıştır. İlk kalıp yüksek dışadönüklük ve düşük uyumluluk şemalarıyla tanımlanmıştır ve yaşam hedefleri ile ilişkili en yaygın profil olmuştur. Yüksek derecede bireyci diyebileceğimiz bu profildekiler ekonomik ve politik statüyü toplum yanlısı faaliyetlere göre daha çok istemektedirler (Roberts ve Robins 2000: 1294).

Barth ve Yang' ın araştırmasında amaç- uyum teorisi kapsamında cinsiyet farklılıklarının üniversite dönemi boyunca zamanla değişimini inceleyen bir araştırmada evlilik ve aile, kariyer ve statü, pozitif sosyal etki olarak alanlara ayrılan üç yaşam amacı hipotez olarak incelenmiştir. Cinsiyet farkı zaman değişimine göre karşılaştırıldığında önemi ölçüde evlilik ve aile amaçlarında oluşmuştur. Erkek öğrenciler evlilik, aile ve sosyal etkileşim amaçlarını ön plana çıkartırken kadın öğrencilerin amaçları zamanla değişmemiştir. Tüm öğrenciler için bakıldığında kariyer ve statüye ilişkin amaçlarda düşüş görülmüştür (2022: 20).

Yunan öğrencilerin yaşam amaçlarını ölçen çalışmada öncelikli olarak ortaya çıkan mutlu olmak, aşık olmak, yakın arkadaşlara ve akrabalara sahip olmak amaçları olmuştur. Bu bulgular toplumun orta düzey beyaz ve yaygın sınıfı için geçerli olan değerlerine uygun amaçların ön plana çıktığını göstermiştir. Bir diğer dikkat çekici bulunan bulgu kamusal yaşamda veya siyasette bir rol alma hedefine verilen düşük önemin toplumda genel olarak önem atfedildiği düşünülen ulusal kardeşlik ve birlik amaçlı kamu hizmetleriyle ve siyasi gelişmelere verilen önemle çelişmesi olmuştur. Araştırmada veri toplanılan erkek yurdu ve kız yurdunda kalan öğrenciler arasında cinsiyet farklılıkları bulunmaktadır. Kadınlar mutluluğa, iyi eğitime ve sosyal ağların içinde olmaya daha çok önem vermişlerdir. Ayrıca kadınlar evlenmeye erkekler kariyer ve işe daha çok önem vermişlerdir (Abowitz, 2003: 98).

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK VE EVLİLİK TUTUMLARI

2.1. EVLİLİĞİN TOPLUMSAL VE BİREYSEL YAPISI

Evlilik kurumunun tanımını oluşturan birçok nitelik ve gösterge mevcut olmasından dolayı bu kapsamda yapılan tanımlar da evliliğin içerdiği hukuki, psikolojik, antropolojik veya sosyolojik boyutları arasında çeşitlenerek yapılmıştır. Ana hatlarıyla bir çerçeveye koyarsak evlilik, kadın ve erkeğin kalıcı bir birliktelik için hem hukuki hem ilişkisel bağlamda belirli sorumluluklar ve haklar üzerinde anlaşması olarak kabul edilir. Evlilik bağının bireylerin yaşamı süresince kurulması ya da kurulmaması durumu yaşamın büyük bir kısmını şekillendirmektedir. Geleneksel evlilik işlevinin sağladığı bu etkiler başlıca neslin devamı olmak üzere aile kurma için bir adım olarak işlev görürken cinsellik, ilişkilerde güven ve konfor, toplumda yer edinme gibi yaşam hedeflerini gerçekleştirmek için kurulur. (Özabacı, Körük, Kara, 2018: 236). Geleneksel evlilik biçimi onu kuran bireylerin de belirli rol ve statüler benimsemesini ya da kazanmasını gerekli kılmıştır. Özellikle yegâne amacı aileyi oluşturmaya yönelik olan evlilik anlayışı işlevselci bakıl açısına sahip Parsons tarafından benimsenmiştir. Ona göre çekirdek aileyi inşa edecek olan evlilik modelinin çocuk yapma ve aile bireylerin bakımını sağlama işlevlerine uygun olarak oluşturulmalıdır. Bu tipoloji modern çekirdek ailenin ihtiyaçlarının değişmesi ve birey odaklı yaşam tarzlarının yükselmesiyle karşılıklı tercih ve beğenilerin aşımına uğramıştır. Kendi içinde demokratikleşen aile bağları yen kurulan evliliklerde de birey odaklı oluşu getirmiştir (Ekşi, 2005; 2).

Evliliğin kendisi insan yaşamında konu olan en önemli konulardan biri olarak görülmüştür. Özellikle mutlu bir evlilik bağı kurmak hem bazı araştırmalarda bireylerin yaşamlarında gerçekleştirecekleri en önemli hedeflerden biri olarak addedilmiştir (Öz Soysal, Uz Baş, Aysan 2016: 119; Özgün ve Günay, 2013: 22). Örneğin bu araştırmalardan birinde potansiyel ilk evlilik kurucusu olan üniversite öğrencilerinin %87,9 u evliliği kesin olarak hayat planlamasına koyduğunu belirtmiştir (Özgün ve Günay, 2013: 13). Ayrıca genç yetişkinlerin de evliliği gerçekleşmesi muhtemel bir yaşam hedefi olarak değerlendirdikleri bilinmektedir. Bunun anlamı ise kariyer ve evliliğin baskın şekilde yaşama hâkim olduğu şeklinde yorumlanabilir (Esin, 2013: 1). Örneğin Pines ve Nunes (2003: 50) bireyin anlam arayışı içerisinde yöneldiği ve yapıp edeceklerini planladığı iki alan olarak sıklıkla

“iş” ve “eş” olarak seçildiğini ve bu alanlarda bireyin yaptığı seçimlerin ya da bulunduğu psikolojik ve ilişkisel durumların ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

Evliliğin hem bireyin duygusal romantik biriciklik alanını hem de toplumsal ilişkilerde getirdiği statüler boyutunu düşünürsek onu hem içsel hem dışsal amaçların ifade edileceği kurum olarak ele alabiliriz. (Toprak, 2018: 41). Bu anlamda yaşam amaçları ve evlilik ilişkisi ve iletişimini oluşturan yapının uyumlu olması beklenir. Evlilik yapısını kurmayı etkileyen faktörler incelendiğinde önemli ayrımı oluşturan ekonomik koşullar ve kültürel kimlik başta gelmektedir. Bunun devamında yaşamı paylaşma, cinselliğin düzenliliği ve toplumsal meşruluğu ayrıca toplumdaki statü değişimi sayılabilir (Bayoğlu, 2014; 397). Evlilik kurumu içerisinde iki cinsin bir araya gelerek yaşamlarını birleştirmeleri yakın ilişkisel boyutu olduğu kadar değil ait oldukları ve bulundukları sosyolojik örüntülerle de çevrelenmiştir. Örneğin Yıldırım'ın çalışmasında hem erkek hem kadın öğrencilerin kimlik geliştirme sürecinde dominant aidiyet kaynağı olarak aile gelmiş; onu izleyen arkadaşlık ilişkileri ve okul olmuştur (Ali Yıldırım, 1997: 217). Eğitim seviyesi, Aile içi ilişkilerin yapısı, sosyo-ekonomik düzey, sosyalleşilen yer vb. evlenme kararını ve biçimini etkileyen faktörlerdir. Evlilik, ailenin kuruluşuna giden basamaklarda bireylerin demografik veya niteliksel özelliklerini kendinde barındırır.

Bireylerin benimsedikleri normlara bağlı olarak ilişkisel davranışları, aile ve evlilik gibi kurumlara attettikleri önemler toplumdaki büyük çaplı değişiklikler sonucunda etkilenebilirler (Goodwin, 1999 akt. Karadağ, 2006: 208). Bu toplumsal değişim maddi ya da maddi olmayan faktörler etrafında gerçekleşirler. Değişimin maddi olmayan öğeleri evlilik hakkındaki tutumlar algılar ya da normlar olarak düşünülebilir. Bireyleri kuşatan çağın normları onları geleneksel durumlara karşı nasıl tavır alacaklarını etkileyebilmektedir. Yeni koşullara uyum sağlayacak aile modeli geniş aileden çekirdek aileye evirilmektedir. Aileyi oluşturan yapılar modern düzleme uyumlanmaya çalışırken o da barındırdığı ilişki biçimlerini yeniden yapılandırmaya çalışmıştır. Roller ve hiyerarşik konumlanmalar geleneksel değerlerin önerdiği biçimden uzaklaşma eğilimine gitmiştir. Modernleşme ve küreselleşme süreçleri de barındırdıkları ilişki biçimlerinin yapısı gereği evlilik normlarında ve ideallerinde değişiklikleri meydana getirmiştir. Birey odaklılık ve duygusal paylaşımın ön plana çıktığı evlilik yapısı yükselişe geçmiştir. Bu konuda literatürdeki hâkim paradigmlar incelendiğinde Wilcox ve Nock (2006) dört teorik prototip modeli içeren teorik bir alt yapıyla çalışmış ve duygudaşlık temelli evlilikte

eşitlik olgusunu farklı hipotezlerle sınamıştır. Eşitlik, paydaşlık ve bağılık kavramları merkezinde kadınların evlilik kalitesi ölçülürken aynı zamanda kavramsal bir çözümleme yapılmıştır. İlk olarak paydaşlık merkezli evliliklerde ev içi sorumlulukların paylaşımı geleneksel ve cinsiyete göre spesifikleşmiş değil çiftlerin refahını eşit sağlamaya yönelik bir paylaşımdır (Wilcox ve Nock, 2006; 1322). Bu modelin gelişmesinde etkili olduğu düşünülen en önemli dinamik ekonomik bağımsızlığın erkeklerin tekelinden çıkmaya başlamasıdır. Bu durum güç ilişkilerinde üstün olan erkeğin baskınlığının azalmasına kadınların ailedeki ekonomik katkısının artmasına ve dolayısıyla eşitlikçi bir evlilik yapısına neden olmuştur (İmamoğlu ve Yasak, 1997). Wilcox ve Nock kadınların evlilik kalitesi ve erkeklerin evlilik duygusunun hangi ilgilere göre farklılık yarattığını incelemişlerdir. Buna göre çiftlerin evlilik kurumuna olan bağlılıkları ve kadınların bu süreç içerisinde ev içi iş görevlerinin dağılımından hoşnutluğu kritik faktörlerdir. Bu iki faktör incelenirken de cinsiyet rollerindeki eşitliği sağlamaya yönelik normsal ve koşulsal değişimlerin rolü tartışılmaktadır. Toplum içerisinde kadınların sosyal ve ekonomik statüsünün görece yükselişi ve geleneksel rollerde aileye ve dolayısıyla kadına atfedilen birçok görev ve işlevin azalarak kamusal alanda karşılanması birey odaklı normların güçlenmesini sağlamıştır (2006; 1321). Çalışmalarında evliliğin işlevi ile ilgili dört teorik modeli sınavan Wilcox ve Nock'un kategorileri şu şekildedir: hayat arkadaşlığı, kurumsal model, hissedarlık, toplumsal cinsiyet.

2.2. EVLİLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Kadın ve erkeklerin evlilik içerisindeki konumlanışları bireysel ve toplumsal şartların ürünü olarak sosyalizasyon içerisinde belirlenir. Burada yaşanan deneyimler ve algılar toplumsal cinsiyet rolleri ile bireyleri tanıtır. Toplumsal cinsiyet kavramı evlilik içerisinde tartışıldığında Simon de Beauvoir'ın tanımlamaları ön plana çıkmaktadır. Toplumun kadına hazırladığı genel yazgı olarak evliliği tanımlamıştır. Kadınların toplum içerisindeki konumları, statüleri ve hakları evlilik etrafında şekillenir ve evli olup olmama durumu hem ekonomik güvencelerini sağlama stratejilerini hem de sosyal katılımlarını etkilemektedir. Bekar olsa da her zaman evliliğe yönelik beklentiler planlamalar ve hazırlık süreçleri ön planda görülür. Evliliğin gerçekleştirilmesi aşamasında da kadın için beğenip seçtiği eşle ilişki kurmak değil yapısal ilişkiler içinde görevini yerine getirip doğrulamak söz

konusudur. Kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde evlilik dışı ilişki hakları yoktur ya da hoş karşılanmaz. Erkekler için evlilik kurumunun hayatı konumu benzer olmakla beraber kendileri için geçerli olan geleneksel toplumsal cinsiyet rolü emekçi ve yurttaş olmaktır böylece evrensel norma doğru kendini inşa edebilir ve evlilikle beraber tamamlanabilir (Beauvoir, 2010; 12). Geleneksel cinsiyet rolleri olarak kalıplaşmış modelde kadınlar özel alana yakındır ve vakitlerinin büyük kısmını burada geçirir geçirirler. Erkeklerse kamusal alanda var olmak üzere sosyalle olur ve zamanlarının büyük kısmını dışarıda geçirir (Yıldırım, 1997: 217). Bazı araştırmalarda eşitsiz cinsiyet rollerinin değişmesinde üniversite eğitiminin önemi vurgulanırken bazı çalışmalar da kadınların üniversite eğitimi gibi yüksek eğitim alması bile geleneksel cinsiyet rollerinin değişmesini yeterince sağlayamadığı görüşüne yer verilmiştir. Örneğin Kandiyoti'nin araştırmasında üniversite mezunu kadınlarla yapılan görüşmelerde 'başarılı kadın' imajına dair betimlemeler 'iyi bir eş ve anne olmak' şeklinde olmuştur (1987 akt Yıldırım, 1997: 218).

Larson evlilik hakkında var olan bazı mitlerden bahseder ve bunların genel geçer kültüre dayalı değer kalıpları içerdiğini ifade eder. Evlilik mitlerine yakın olmayla ilgili olarak yaptığı çıkarsamaya göre kadınlar evlilik yaşamında ve ev içi rollerde kendilerini daha yetkin gördüklerinden dolayı erkeklere kıyasla evlilik hakkındaki mitlere inanma olasılığı daha düşük olması beklenir. Burada kendini yetkin görmenin anlamında toplumsal cinsiyet rollerinin kadın için atfettiği sorumluluk ve görevler anlaşılmaktadır. Bu sorumluluklar kadın emeğini hedef aldığından evlilik söz konusu olduğunda erkeklere kıyasla daha rasyonel davranış ve tutumlarda olmaları kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. Yaptığı araştırmanın bulgularında da bekâr üniversiteli kadınların, bekâr üniversiteli erkeklere göre evlilik rolüne daha fazla hazır olduklarına ulaşılmıştır (Larson, 1988: 5).

Literatürde evlilik tutumlarıyla birlikte sıklıkla tartışılan ve araştırılan bir diğer kavram da toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve yargıları olmuştur. Özellikle üniversiteli gençlerle yapılan çalışmalar evlilik öncesi evrede bulunan bu grubun mevcut bakış açısını ve motivasyonlarını gözlemek adına oldukça ufuk açıcudur. Birkaç örnek vermek gerekirse Keldal'ın (2015) Malatya'daki üniversiteli gençlerle yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha olumlu tutuma sahip olduğu görülürken toplumsal cinsiyet tutumuyla ilişkisinde geleneksel olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet rollerine yakın tutumlar sergileyen öğrencilerin

evliliğe ilişkin tutumları daha olumlu bulunmuştur. Konya’da yapılan bir araştırmada evlilik tutumları arttıkça toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumlarda da geleneksel normları taşıyan ifadeler yönünde arttığı görülmüş ve kadın öğrencilerin yüksek tutumda bulunduğu fakat öğrenim düzeyleri yükseldikçe bu geleneksel tutumların değiştiği gözlenmiştir (Yalçın, Arslan, Kılıçoğlu ve Acar, 2017). Arıkan’ın (2019) Burdur’da yaptığı araştırmasında destekler nitelikte olarak toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar eşitlikçi yapıya yaklaştıkça evlilik tutumlarına verilen olumlu ifadeler azalmıştır. Litertürde kadınların daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin ifadeleri belirttikleri çeşitli çalışmalarda gözlenmiştir (Vefikuluçay vd, 2009; Çetinkaya, 2013; Tüfekçibaşı, 2021; Zeyneloğlu, 2008).

2.3. EVLİLİK TUTUMLARI

Tutumlar hem sosyal algımızı hem de davranışlarımızı etkileyen kalıplardır. Bu anlamda sosyal psikoloji literatüründe köklü bir yeri bulunmuştur. Tutumların yapısını incelemek hem bireye atfedilen eğilimleri hem de buna zemin hazırlayan sosyal düzlemi incelemeyi gerekli kılar. Burada birey öznelliğinde gözlemlenebilen davranış ya da sözel ifadelerden yola çıkılarak atıf yapma durumu vardır. Tutumlar düşünce, duygu ve davranış öğelerinden oluşur ve bu üçünün istikrarı söz konusudur. Düşünceler bireyin bulunduğu sosyal bağlamla etkileşimli olarak düzenlenirken duygu ve davranışlar bu düşüncelerin edime geçmiş halleridir. Tutumlar bir nesneye ya da olguya ilişkin olabildikleri için soyut olgular hakkında düşüncelerden doğan tutumlar her zaman davranışa dönüşmeyebilir (Kağıtçıbaşı, 2013:110-114; Smith, 1968). Yapısına baktığımızda onları birer başlangıç basamağı olarak değerlendirebiliriz. Düşüncelerin ve kanıların belirli bir düşünce kalıbına ya da normatif eylemlere dönüşmesi tutumların güçlenmesi ve desteklenmesiyle olur. Psikolog Elliot Katz tutumların dört temel fonksiyona hizmet ettiğini söyler ve Wood da bu dört fonksiyonu toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların oluşumunu anlamak için değerlendirebileceğimizi açıklamıştır. Temel olarak ayırd etme için gerekli olan iyi ya da kötü kategorilerine atamalarda bulunarak bireyin anlam dünyasını kurmasına aracı olur. İkinci olarak dış dünyaya ilişkin bilgileri işleyerek organize etmemize yardımcı olur. Sonraki aşamada öz imaj olarak bahsedebileceğimiz ve bireyin kendini toplum içinde ya da içsel olarak gördüğü konumu ve bu konumun algılanışını etkiler. Toplumsal cinsiyet kimliğimiz de bu

imaja dâhildir ve kişiler sahip oldukları değerler ağını ifade ederken onlara ilişkin oluşturdıkları tutumlar da anlaşılır (Wood, 2021; 32). Tutumlar genellikle doğrudan deneyim, sosyal öğrenme, taklit yoluyla oluşabilir burada bazen bireyin doğrudan deneyimi bazen de çevresinden edindiği bilgilerle de oluşabilir. Örneğin ebeveyn tutumları, arkadaş çevresi ve medyanın etkisi temel faktörler olarak sayılabilir (Kağıtçıbaşı, 2013: 127). Gençlerin aile ve evlilik yaşantısı, kariyer algısı ile ilgili çalışmalarda ifadeler üzerinden bu konulara ilişkin tutumlar ölçülmektedir.

2.4. EVLİLİK TUTUMLARININ KATEGORİZE EDİLMESİ

2.4.1. Duygusal İlişkisel Boyut

Romantizm bir bireyin aşka, evliliğe, aileye ve duygusal bileşen olarak kabul edilen erkek / kadın etkileşimini içeren ilişkilere karşı sahip olduğu genel bir eğilim olarak tanımlanabilir (Spanier, 1972: 481-482). Avrupa'da bir ideal olarak karakterize olan romantik aşk yüzyıllar öncesinde evlilik için bir temeldi. Romantik aşk genellikle idealizm, yüksek duygusallık, güçlü cinsel çekicilik ve büyük bir partnerle birlikte olma ihtiyacı ile karakterizedir (Larson, 1988: 5). Bazı araştırmalar romantik ve idealist düşünen insanların aşk ve ilişkiler hakkında daha mantıksız ve daha az gerçekçi beklentilere sahip olma eğiliminde olduğunu göstermiştir (Öz Soysal, Uz Baş, Aysan, 2016: 120). Bu gösterge doğrultusunda romantik düşünen öğrencilerin sahip olduğu kendinden emin yargılar ve mitler nedeniyle evlilik ve aile hakkında yeni bilgiler öğretmenin daha zor olacağı öngörülmüştür (Larson 1988: 5). Bağlı olunan ailede ebeveynlerin evlilik ilişkisi de tutumları ve mitsel inançları etkileyen bir yapıdır. Kılınç'ın (2004) araştırmasında boşanmış ailelerden gelen kadın öğrencilerin; birlikte olan ailelerden gelen kadın öğrencilere kıyasla daha olumsuz evlilik tutumuna sahip olduğu fakat karşı cinse duyulan güven ölçüldüğünde farklılık olmadığı saptanmıştır. Fakat karşı cinse duyulan güven bakımından boşanmış ailelerden gelen kadınlarda bu güven düşük olmasının yanında çatışmanın çok yaşandığı boşanmamış/beraber ailelerden gelen kadınlar en yüksek güvensizlik düzeyine sahiptir (2014: 397).

Evlilik ilişkisini yaşamın içerisinde konumlandırma ve anlamlandırma bireyler için farklılık gösterir. Bunu kaynağı büyük ölçüde cinsiyet rollerinin belirlenimci yapısı olmakla beraber kültürel kodların da etkisi gözlemlenmiştir. Erkekler

evliliklerine kadınlara göre daha az dâhil olma eğilimindedir ve aile yaşam döngüsünün farklı aşamalarından daha az etkilenir. Örneğin, erkeklerin evlilik doyumu çocuk doğurma ve çocuk yetiştirme dönemlerinde kadınlar kadar azalmamaktadır. Genel olarak, çoğu araştırma, kadınların evliliğe daha fazla uyum sağladığını ve evliliği erkeklerden daha stresli bulduğunu göstermektedir (Larson, 1988; 10).

2.4.2. Ekonomik Ortaklık Boyutu

Evliliğin kurum olarak barındırdığı işlevlerden biri de ekonomik ortaklık ve yaşamı bu doğrultuda paylaşmaktır. Bireylerin ekonomik gereksinimleri bakım emeği, beslenme, sağlık ve eğitim masrafları gibi farklı kalemlerde olup belirli bir yaşam standardı sağlamak için evlilik gibi hem normsal hem hukuki bir birliktelik genellikle sağladığı avantajlardan ötürü tercih edilmektedir (Altun, 1994). Evlilik; anlam, işlev, beklenti ve gerektirdiği koşullar bakımından değişim geçirmiştir. Sosyoekonomik güç, maddi sermaye ve toplumsal sınıf gözetiminde önemli kriterleri içeren evlilik, işlevselci bakış açısına göre meşruiyetini bu olgulara dayalı oluşan güvenceden alıyordu. Evliliğin güvencesi olmadan sosyal ve politik sistem de tehdit altında olduğu görüşü yakın döneme kadar yaygın paradigmayı oluşturuyordu.

Bazı araştırmacılar gençlerin evlilik ile ilgili düşünce ve algılarında hem ekonomik hem sosyal değişimle birlikte değişimin olduğunu ve bunun sonucunda evliliğin ileriki yaşlara ertelendiğini çıkarsamış ve etkili olan sosyo-ekonomik değişimlerin evlilik kararında oldukça etkili olduğunu belirtmişlerdir (Türkarslan ve Süleymanov 2008: 52). Türkiye’de istatistiksel veriler incelendiğinde kadınların eğitim düzeyleri ve evlenme yaşlarının doğru oranlı biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. İlk evliliğin yapıldığı yaşa bakıldığında eğitim düzeyi düşük kadınlarda 18 yaş altı veya 18-24 yaşta yoğunlaşırken eğitim düzeyi yüksek kadınlarda 18-24 ile 25-29 aralığında yoğunlaşmaktadır (Uraz, 1979: 85). İşe girme ve ekonomik bağımsızlığı kazanma yaşının da yükseldiği göz önünde bulundurulduğunda ekonomik gerekçelerin kadınların evlilik yaş ortalamasını yukarı çektiği savını destekleyen bu veriler aynı zamanda eğitim düzeyinin artışıyla kadınların yaşam hedeflerinde evliliği konumlandırışının değiştiğini gösterir. Eş seçiminde ekonomik ve sosyal zorunluluklar yerine bireysel niteliklere uygunluğun aranması ve evliliği

kurma ve yürütmede paydaşlık olgusunun gelişmesi söz konusudur. Kadınlar evlilik ve aile ilişkileri içerisinde daha çok söz sahibi olmak istemektedir (İmamoğlu, 1993). Literatürde gençlerin evlilik tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda evlenilecek partnerden beklenen ekonomik statü de geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkindir. Türkarslan ve Yurtkuran'ın araştırmasında kadınların çoğunluğu evlenecekleri kişinin maddi durumunun onlardan iyi veya aynı düzeyde olması gerektiğini belirtmiştir. Erkeklerin çoğunluğu ise maddi durumun önemli olmadığını ifade etmiştir (2007: 86-87). Türkarslan'ın Süleymanov'la yaptığı başka bir çalışmada da kadınların eşlerinin ekonomik durumuna önem verdiği sonucu bulgulanmıştır (2008; 56).

2.4.3. Toplumsal Boyut

Toplumsal ilişkilerin değişimi içerisinde bireyin yaşamını yapılandırması da söz konusu olan değerlerle kendi özgeciliğini karşı karşıya koyup anlam dünyasını bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkarmasıyla sonuçlanır. Birey odaklı değerlerin ön planda oluşu bu yaşamı planlarken de etkisini göstermektedir. Evliliğin barındırdığı karı koca ilişkisi hem bireyin içsel özelliklerinin hem de bulunduğu toplumsal alanın motiflerini yansıttığından kişinin birey odaklı değerleri ne kadar içselleştirdiğiyle ilgili olarak evliliğe dair tutumları da biçimlenecektir. Duygusal memnuniyet ve romantizm vurgusunun olduğu evlilik biçimi bazı araştırmacılar tarafından 'anamlı bireycilik' modelinin kültürel eğilimleri kapsamında tanımlanmışlardı (Bellah vd., 1985: 108). Bu model daha sonra da "*bireyselleştirilmiş evlilik* " olarak açıklandı ve bu tanımda daha çok; kendini geliştirme, evlilikte esneklik, evlilik rolleri, açıklık ve iletişim kavramlarının önemine vurgu yapılmaya çalışıldı (Cancian, 1990: 106).

Toplumsal yaşamda konum alınacak temel olgulardan biri olan evlilik cinsler için farklı algılar ve tutumlar yoluyla yaşanabilmektedir. Kadın ve erkek için toplumsal anlamı içinde bulunulan sosyolojik yapıya göre şekillenir. Simon de Beavoir konuya ilişkin kadın perspektifinde baktığında kadınların ister evlilik yapmış ya da yapmamış, karşı çıkmış olsun hangi cevabı verdiğine göre toplum içerisinde konumlandığını belirtmiştir (2010; 11). Yaşamı uzun süreli olarak etkileyen ilişki biçimi olarak evliliğin yapısı hem yakın ilişkilerin barındırdığı samimiyet ve yakınlık temelli normları hem de bireyin sahip olduğu toplumsal güç durumundan doğan iş bölümü ve hiyerarşiyi taşır. Bu da toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek için

oluşturduğu yapılaşmış normlarla örülüdür ve bu stereotipik normların etkisi kadınların ilişkilerdeki seçimlerini ve iş yüklerini arttırmaya eğilimlidir (Lips, 2021: 143).

Türk toplumunda yapılan evliliklerin modern-geleneksel çizgi üzerinde nasıl evrimleştiği konusu özellikle gençlerin benimsediği değerler sistemiyle ya da aynı değerler sisteminin benimsenmeyerek yeni formların ortaya çıkmasıyla tartışılan bir konu olmuş ve genel kanıda geleneksel yapıda olan evliliklerden daha bireyci motifleri içeren bir evlilik ilişkisine doğru gidildiği tespitine varılmıştır. Süleymanov ve Türkarlan (2008) üniversiteli öğrencilerin evlilik kurumuna ilişkin görüşlerini anket değerlendirmesi ile ölçmüş bu doğrultuda Türk ve Azerbaycanlı üniversite öğrencilerini araştırma grubu olarak karşılaştırmıştır. Benzer toplumsal normları taşıyan iki ülkede de aileye ilişkin geleneksel tutumların devam ettiği çıkarımı yapılırken gençlerin evlilik tutumları ve aile kurmaya ilişkin değer yargıları geleneksellikten modernliğe doğru geçildiğini saptamışlardır. Ayrıca bu değişimin sadece üniversite öğrencisi olmanın getirdiği bilgi ve deneyimden değil gencin ailesinin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri gibi farklı değişkenler tarafından da belirlenebildiği görülmüştür. Ailenin ve yeni kurulacak aileye ilişkin normların kategorileştiği geleneksel-modern ayrımını hem toplumsal dönüşüm hem de norm çatışması bakımından inceleyen ve tartışan geniş bir literatür vardır. Geleneksel olarak tanımlanan aile mevcut değerleri koruma eğilimindedir ve sosyo-kültürel değişimin gerçekleştiği yerdir (Doğan, 2012; Esin, 2013: 3). Türkarlan ve Süleymanov'un çalışmasında saptanan bulguya göre Azerbaycanlı öğrencilerle karşılaştırıldığında eşin mensup olduğu din önemlidir ve bu fark kadın öğrencilerde daha yüksek puanla ifade edilmiştir (2008; 54). Her ne kadar dini tercihlerin önemliliği konusu geleneksel normların hâkim olduğu evlilik modeliyle bağdaştırılsa da yapılan başka bir çalışma (Bacanlı, 2001), eş tercihlerinde erkek öğrencilerin geleneksel kültüre yakın özellikleri kadın öğrencilerinse modern kültüre yakın özellikleri önelediği bulunmuştur.

2.5. EVLİLİK TUTUMU ARAŞTIRMALARI

Üniversite öğrencilerinin evliliğe yükledikleri anlam ve bir yaşam amacı olarak düşünüldüğünde onun sağladığı işlevlerden önemli olanı belirleme konusunda yerli ve yabancı literatürde birçok araştırma bulunmaktadır. İncelenen grup itibariyle

genç yetişkinlerin daha çok duygusal ortaklık içeren nitelikte, mutluluk ve refah hedefli ortak bir yaşam düzeni kurma amaçlarını evlilikten bekledikleri ve önemsedikleri görülmüştür (Koç vd. 2007; Ferhat Bayoğlu, 2014; Kılınç; 2014; İmamoğlu ve Yasak, 1997, Larson vd., 2011). Ondaş'ın (2007) Ankara'da bulunan üç üniversitede öğrencilerin evlilik tutumlarını incelendiği çalışmada ifadelere verilen cevaplarda benze bulgular vardır. Bulgulara göre evlilik, hayatı sevilen biriyle paylaşmak, neslin devamı ve çocukların sağlıklı gelişimi için yapılmalı ve birlikte düzenli bir yaşam sağlamalıdır. Yine başka bir çalışmada (Kılıç vd., 2007) Atatürk üniversitesi öğrencilerine yöneltilen açık uçlu ve anket sorularının sonucunda gençlerin aşk/sevgi evliliğine önem verdikleri görülmüştür. Yapılan bu araştırmalar evlilik tutumlarında duygusal-ilişkisel, cinsellik ve neslin devamı ile gündelik pratik alanın ön plana çıktığını göstermektedir.

Bunun yanında evliliğe yüklenen anlamların değişmesi de söz konusudur. Evlilik yaşının yükselmesiyle ilişkili bir neden olarak bireyler artık evlilik sorumluluğunu benimsemek için daha fazla hazırlığa ihtiyaç duymaktadır. Karadağ'ın üniversiteli gençler üzerinde yaptığı araştırmada da gençlerin yarısından daha azının evlilik için hazır olduklarını hissettiği gözlenmiş ve hazırlık ihtiyacını doğrulamıştır (2006: 207).

Üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmalardan elde edilen sonuçlarda literatürde bazı farklılıklar olmasında rağmen genel olarak bakıldığında erkek öğrenciler evlilikle ilgili tutumlarda, beklentilerde ya da kararlarda kadın öğrencilere kıyasla geleneksel olarak tanımlanabilecek bakış açısına sahip olmakla birlikte evliliğe ilişkin ölçeklerden daha yüksek puan almaktadırlar. Bu durum çoğu araştırmada benzer bulgulanmıştır veya cinsiyet arası fark bulunmamıştır. (Gazioğlu 2006; 119; Türkarslan ve Süleymanov 2008; Özgün ve Günay 2013; Uluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu, Taşkın 2007). Uluçay'ın çalışmasında erkeklerin geleneksel bakış açısına sahip olduğu alanlar; çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı olduğu saptanmıştır. Goslin'in (2014) araştırmasında da İrlanda'da üniversite eğitimi gören genç yetişkinlerin evlilik tutumları ve evlenmeye ilişkin niyetleri cinsiyet değişkeninin oluşturduğu fark açısından incelenmiş ve kadın öğrencilerin erkeklere göre daha olumlu evlilik tutumuna sahip oldukları görülmüştür. Öngen ve Aytaç (2013: 12-13) üniversite öğrencilerinin yaşam değerlerini toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarıyla birlikte incelemiştir ve bu iki olgu arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Araştırmada oluşan cinsiyet farkı kadın

öğrencilerin daha eşitlikçi, erkek öğrencilerin daha geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine yakın tutumlarda oldukları görülmüştür. Ayrıca annenin çalışıyor olma durumu da toplumsal cinsiyet tutumlarını etkilemiştir.

Leonhardt v.d. (2020) ABD’de üniversite eğitimi görmeyen genç yetişkinlerin evliliğe dair düşüncelerini incelemiş ve cinsiyet farklılıklarını açıklamıştır. Sonuçlara göre gençler evliliği ihtiyaçları karşılama işlevinden ziyade hayatları için yapacakları bir istek durumu olarak değerlendirmişlerdir. Kendi anlayabileceği ve bir anlam dünyasını paylaşabileceği kişinin yani ruh eşi olarak adlandırılan eş ile evlilik yapmanın önemini belirtmişlerdir. Evlilikten kaçınma nedenlerine bakıldığında erkek öğrenciler özgürlüklerini kaybedeceklerini düşünmüş ve ya hazır hissetmemişlerdir. Kadın öğrencilerse geçimsizlik ve boşanma yaşama konusunda kaygı bulundurarak evlilikten kaçınma nedenlerini belirtmişlerdir.

Akbaş ve arkadaşları (2019) Adana’da bulunan ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin evlilik tutumlarını etkileyen faktörleri incelemiştir. Cinsiyetin ve anne-babanın birliktelik ve mutlu olma durumunun evlilik tutumlarında ve evlilikten kaçınmada ayırt edici faktör olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmı evlilik yaşamından kaçınma göstermediğini ifade etmiş ve evliliğe yönelik olumlu tutum sergilemişlerdir. Cinsiyet açısından erkek öğrenciler daha yüksek tutum ve az kaçınma ile evliliğe ilişkin tutumlarını ifade etmişlerdir.

Çalışan evli kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin incelendiği bir araştırmada yaşam doyumu, iş doyumu ve evlilik uyumu ölçülmüştür. Burada kadınsı özelliklere sahip olan ve erkeksi (androjen) özelliklere sahip olan kadınlar kategorisinde değerlendirme yapılarak erkeksi özelliklere sahip olan kadınların iş doyumunun yüksek olduğu buna karşılık kadınsı özelliklere sahip kadınların evlilik uyumunun yüksek bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yaşam doyumu ve cinsiyet rolü evlilik uyumunun anlamlı yorumlayıcısı olarak görülmüştür. Bu bulgular evli ve çalışan kadınların yaşam doyumlarının aile bireyleri ile ilişkisini kurmuştur ve erkeksi özelliklere sahip çalışan kadınların iş doyumunun yüksek olması cinsiyet rolünün evlilik uyumu ve yaşam doyumundaki etkisini açıklamaktadır (Ünüvar ve Tagay, 2015: 17).

Larsen, Harding ve Klein (2011) iyimserliğin evliliği sürdürme üzerinde etkisini ve cinsiyetin de iyimserlik üzerindeki etkisini incelediği, üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada erkek öğrencilerin evlilik beklentileri kız

öğrencilere göre ve ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin boşanmış olanlara göre evlilik beklentilerinin de daha iyimser olduğu görülmüştür. Pozitif tutum içeren evliliğin sürdürülmesi konusunda karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde kişinin iyimserliği etken faktördür. Bazı araştırmalarda kadın öğrencilerin daha iyimser olduğu ya da cinsiyet farkının bulunmadığı sonuçlar da mevcuttur (Öz Soysal, Uz Baş, Aysan 2016; 120). Örneğin Özgün ve Günay'ın çalışmasında gençlerin aile ve evlilik yaşamına olumlu baktıkları ve cinsiyete göre anlamlı bir tutum farkı olmadığı saptanmıştır. Fakat öğrenim düzeyi olarak sınıf kademesinin değerlendirildiği çalışmada kadın öğrencilerin sınıf kademesi ve evlilik yaşamına ilişkin tutum puanları negatif yönlü ilişkidir (Özgün ve Günay 2013; 12).

Sezer'in (2019) Sakarya'da üniversite eğitimine devam eden öğrencilerle yaptığı çalışmada evlilik kaygısı düzeyi öğrencilerin bulunduğu romantik ilişki durumuna ve cinsiyete göre değişmiştir. Kadın öğrencilerin evliliğe yönelik kaygı düzeyi erkek öğrencilerden yüksek bulunurken romantik ilişkiye sahip olmayan öğrenciler de evliliğe ilişkin kaygı düzeyini yüksek olarak belirtmişlerdir.

Evliliğe dair tutum, değer ve algı araştırmaların geneline baktığımızda cinsiyet, medeni durum, yaş, dindarlık düzeyi ve yaşanan yer gibi demografik değişkenlerin etkisini görmekteyiz. Yaşanan şehrin sosyo-demografik yapısının bir fark oluşturduğu araştırmaya örnek olarak Ankara ve Konya şehirlerindeki üniversite öğrencilerinde çocuk sahibi olma ve dini gereklilikleri yerine getirme amacıyla evliliği amaçlama durumu ifadelere verilen cevaplar ölçütünde Konya'da yaşayan öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur (Bacanlı, 2001; 10). Bazı çalışmalar evlenmeye karar vermede yaş ve yaşamda deneyimlenen olaylar gibi birçok faktörün olduğunu göstermektedir (Park, 2012: 7).

Bacanlı'nın (2001; 7-10) araştırmasında evliliğin anlamı ve eş tercihiye yönelik uygulanan ölçeklerde bir öncelik sırası çıktısı alınmış ve öğrencilerin evliliğin anlamına yönelik değerlendirmelerinde duygusal beraberlik boyutu ön plana çıkmıştır. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında erkekler çocuk sahibi olmaya kadınlar da ekonomik durum ve toplumsal statüyü öncelemiştir. Ayrıca evliliğin anlamı bağlamında cevaplanan ifadelerde erkekler cinselliğin yaşanması ve dini normlar gereğince önemli bulurken kadınlar yalnızlığı sonlandırma boyutunda önemli bulmuştur. Farklı araştırmalarda örneklem grubunun sahip olduğu demografik ya da bağlamsal özelliklerden ötürü farklılaşan sonuçlar olsa da üniversite öğrencileri ile yapılmış pek çok çalışmada benzer olarak eş seçimi ya da evlilik kararı almada

bireylerin önceliklerini duygudaşlık ve paylaşım gibi daha çok bireyin içsel yaşam doyumunu ve refahını arttıracak ifadeler puanlanarak ön plana çıkmıştır. Sadık, güvenilir, temiz ya da psikolojik iyilik halinde oluşu; zengin, dindar ya da güzel/yakışıklı oluşa göre daha çok tercih edilmiştir (Esin, 2013; 1). Evliliğin amaç ve işlevinin farklı yaş grupları ile incelendiği bir diğer araştırmada 25-29 yaş grubu arasında evliliğin anlamına ilişkin sorulardan özerk yaşam alanı olarak eve sahip olma kadınlar tarafından önemli görülmüştür. Evliliğin sosyal işlevi olan arkadaş edinmeyi tüm katılımcılar önemli bulurken evlilik amacı olarak çocuk sahibi olmayı kadınlar daha çok ön plana çıkartmıştır. Ekonomik ihtiyaçların karşılanması için dayanışma ve birlik işlevleri taşıyan evliliğin bu işlevine araştırma grubunun çoğunluğu bu amacı evliliği yapma için ön planda görmemektedir (Ekşi, 2005; 5-8).

Doktora öğrencileri yüksek eğitilmiş bireyler olarak değerlendirildiğinde bu kişilerin de eş seçiminde duygusal ve sevgiyi öncelemeleri eğitim seviyesinin evlilikten duygusal beklentiyle bağlantısını gösterebilir. Yapılan araştırma karşı cinsten beklentide duygudaşlığı izleyen aileye ilişkin faktörünü daha fazla dikkate aldıklarını göstermiştir (Tüzmen ve Özadaoğlu, 2010: 230). Ön planda tutulan niteliklerin bireyin içselleştirmesi gereken duygusal ve ahlaki içerikte olabildiği gibi toplumsal açıdan kişinin sahip olduğu profili olumlu destekleyecek özelliklerin de göz önüne alındığını görmekteyiz.

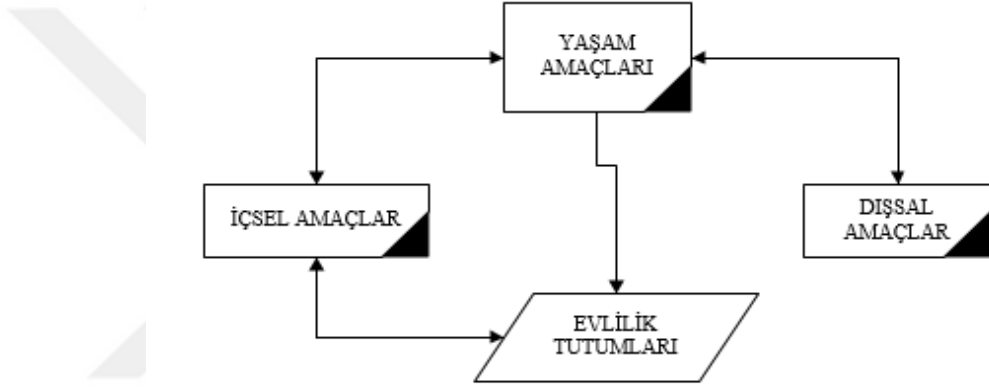
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Üniversiteli gençlerin yaşam amaçları ve evlilik tutumlarının ilişkisini incelemek amacıyla betimsel araştırma modeli izlenmiş, nicel araştırma yöntemleri ile elde edilen veriler açıklanarak araştırma kapsamında ifade edilen kavramların betimsel ve ilişkisel analizi ortaya koyulmuştur. Araştırma kavramlarının ilişkililik durumu şema aracılığıyla ifade edilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

3.2. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni üniversiteli öğrenciler olmakla birlikte hedef evren Manisa Celal Bayar Üniversitesi öğrencileri olarak belirlenmiştir. Manisa Celal Bayar Üniversitesinde 2021-2022 öğretim yılında farklı fakültelerde öğrenim gören öğrenciler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu örnekleme Fen Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari bilimleri Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi olmak üzere 4 fakülte seçilerek MCBÜ’ de öğrenciler küme örnekleme ile basit tesadüfi olarak seçilmiştir. Küme örneklemede, elemanlar arasından örneklem alma yerine küme ve alt kümeler oluşturulur. Bunlar arasından belirlenen sayıda örneklem birimi seçilerek örneklem oluşturulmuş olur (Padem vd., 2012: 22). Basit tesadüfi örneklemede ise temel alınan birimlerin örneklem için seçilme olasılıkları eşittir ve birbirinden bağımsızdır (Büyüköztürk vd., 2018: 102). Bu fakültelerin seçilmesi toplam öğrenci sayısının fakülteye dağılımı göz önüne alınarak en büyük yüzdeliği oluşturan fakülteler olarak belirlenmesiyle

gerçekleşmiştir. Bu sayede ulaşılan örneklemin MCBÜ öğrencilerini temsil etmesi amaçlanmıştır.

- Fen Edebiyat Fakültesi (182 çevrimiçi 50 yüz yüze anket),
 - Mühendislik Fakültesi (127 yüz yüze anket 21 çevrimiçi) ,
 - Sağlık Bilimleri Fakültesi (104 yüz yüze anket)
 - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (133 yüz yüze 67 çevrimiçi)
- fakültelerinde rastlantısal biçimde oluşturulmuş toplamda 668 öğrenciden oluşmaktadır.

Veri toplama işleminin anket tekniğiyle yapılması tasarlanmıştır. Anket yöntemi saptanmış hipotezlere ilişkin kurulan ifadelerle araştırma yapılacak gruba kapalı uçlu sorular yöneltmektir. Veri toplanırken istatistiksel olarak sistemli bir yol izlenir (Büyüköztürk vd., 2014: 124). Araştırmaya ilişkin bir veri tabanı oluşturma aynı zamanda ele alınan olguları gözlemlemeyi gerektirir ve bunların tanıtılıp açıklanması araştırmanın amacıyla ilişkili olan kritik noktalardandır. Nicel araştırmalarda tercih edilen anket tekniği sosyal gerçeklik ve incelenen öznenin tutumları, görüşleri, düşünceleri hakkında doğrudan bilgi elde etmeyi sağlaması; esnek ve çeşitli olabilmesi bakımından avantajlıdır (Türkdoğan ve Gökçe :244).

3.3. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın örneklemin MCBÜ öğrencilerinden oluşması araştırmanın saha sınırlılığı olup barındırdığı sosyo demografik yapısının evrendeki tüm üniversite öğrencileri için genelleme yapmayı zorlaştırmaktadır. Araştırma sürecine fiziksel sınırlılıklardan biri de 2020-2021 eğitim döneminde süregelen pandemi koşulları nedeniyle yüz yüze anket uygulamasını olası risklerinin bulunmasından dolayı araştırma sürecini geciktirmesi olmuştur. Bu sebeple gerekli tedbirler alınarak yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Yöntemsel olarak araştırmada istatistiksel bulgular elde edildikten sonra nitel görüşme yapılması tasarlanmış olsa da bu süreç sonucunda ileriki araştırmalarda yapılması uygun bulunmuştur.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada uygulanacak anket kapsamında Kişisel Bilgi Formu, Yaşam Amaçları Ölçeği (YAÖ) ve İnönü Evlilik Tutumu Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerin

biri 5'li diğeri 7'li Likert yapıdadır, bu da katılımcıların tepkide bulunabilecekleri çeşitli ifadelerin yer aldığı ve bu ifadelere katılıp katılmadıklarını belirlenmiş derece üzerinden işaretleyebilecekleri bir tutum ölçeği olduğu anlamına gelmektedir. Likert ölçekler bireyin herhangi bir durumu benimseme düzeyini ölçmez bunun yerine ilgili duruma ilişkin katılma derecesini ölçer. Ölçekte soru sayısının artırılması güvenilirliği; derecenin fazla olması ise daha fazla tepki seçeneği sunduğundan iç tutarlılığı arttırmaktadır (Seçer, 2018: 13). İki ölçek de üniversite öğrencileri ve genç yetişkinler üzerinde sınanarak geliştirilmiştir dolayısıyla bu araştırmanın örneklemini ile uyumludur. İki ölçekten elde edilen bulgular arasında ilişki kurulurken ya da aranırken SPSS25 programı aracılığıyla nicel veri analizi yapılmıştır.

3.4.1. Yaşam Amaçları Ölçeği (YAÖ)

Yaşam hedeflerinin ölçülmesi ve incelenmesinde kullanılan İlhan'ın (2009) geliştirdiği 47 maddelik 7'li likert ölçek olan Yaşam Amaçları Ölçeği ölçtüğü kategorik faktörler ve genel yapısı bakımından öz-belirleme kuramı temellidir. İlhan'ın (2009) Yaşam Amaçları Ölçeği (Demirel, Demirel ve Düşükcan, 2012; Demirhan, 2018) literatürde farklı araştırmalarda kullanılmıştır.

Ölçek maddeleri arasında katılımcının anketi doldurma dikkatini ölçme amaçlı koyulan ters madde yoktur dolayısıyla tersine puanlama yapılmamaktadır. Maddeler 1 ile 7 arasında derecelendirilmektedir. 1-)Hiç Önemli Değil, 4-)Orta Düzeyde Önemli 7)Oldukça Önemli temel değerleri olmak üzere 1-7 arasında puanlama skalası bulunmaktadır.

YAÖ'nün güvenilirliğine ilişkin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı ($\alpha=,95$) olarak; toplam madde korelasyonu katsayısı $p>0,20$ bulunmuştur. Ayrıca alt faktörlerin güvenirlik katsayıları ($\alpha=,80 - \alpha=,94$) aralığında bulunmuştur.

YAÖ de açıklayıcı faktör analizi yapılarak belirtilen toplam 9 faktör bulunmaktadır; kişilerarası ilişki, topluma katkı, fiziksel sağlık, kişisel gelişim, aileye katkı, anlamlı yaşam, maddi başarı, fiziksel çekicilik ve ünlü olmak. Faktörler ayrı ayrı puanlanıp kullanıldığı gibi içsel ve dışsal olarak iki üst faktörde toplanarak da değerlendirmek mümkündür. Bu araştırmada katılımcıların maddeleri değerlendirme biçimine göre hangi faktörlerin ölçülebildiğinin anlaşılması için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. YAÖ'nün faktör analizi yapılırken Temel Bileşenler Analizi kullanılmış bunun ölçümünde kullanılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's

Testin gösterdiği değer faktör analizine uygunluğu açıklamıştır ($p=0,00$; $p<0,05$). Ayrıca maddelere dik döndürme (*varimax*) yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda 8 faktör bulunmuştur bunlar; topluma katkı, kişiler arası ilişki, anlamlı yaşam, aileye katkı ve fiziksel sağlık içsel amaçların; maddi başarı/zenginlik, ünlü olma/tanınma ve imaj/çekicilik dışsal amaçların içinde yer almaktadır. İlhan'ın (2009) faktör analizinde kategorize ettiği 'kişisel gelişim' faktörüne ait maddelerin çoğunluğu 'fiziksel sağlık' faktöründe bulunan maddelerle birlikte tek bir faktör yapısı oluşturmuştur. Açıklayıcı faktör analizinin devamında bu kategorilerin varyans açıklama oranlarına bakıldığında bu 8 faktör toplam varyansın %65'ini açıklamıştır. Araştırmada bu kategorilerin toplandığı iki ana faktör olarak içsel amaçlar ve dışsal amaçlar düzeyinde iki faktör kapsamında ise toplam varyansın %41'ini açıklanmıştır. Yaşam Amaçları Ölçeği soru maddelerinin faktörlere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Yaşam Amaçları Ölçeği Faktörleri ve İfadeler

İÇSEL AMAÇLAR	• İlişki: İnsanlarla daha sağlıklı ilişkiler kurmak Dostluklarımı sürdürmek ve yeni dostluklar kurmak İnsanlarla iyi geçinmek İyi ve anlamlı dostluklar kurmak Dostluklarımın sayısını artırmak Etrafımda güvенеbileceğim arkadaşlara sahip olmak	• Aileye katkı: Ailemi mutlu etmek Aileme layık bir evlat olmak Anne ve babamın her zaman mutlu ve huzurlu yaşaması için çalışmak Aileme, akrabalarımaya yararlı olmak Ailem için ileride güzel işler yapmak Ailemin daha rahat yaşamasını sağlamak
	• Topluma katkı: İnsanlara yardımcı olmak Dünya barışı için çalışmak İnsanların sorunlarına çözümler bulabilmek Başkalarının mutluluğu için çalışmak Toplumunun barışı için çalışmak İnsanlara karşılıksız hizmet etmek İnsanlara faydalı olmak	• Sağlık ve kişisel gelişim: Yaşam değerlerime sahip çıkmak Kendimi her konuda geliştirmeye çalışmak Kültürlü bir insan olmak Yeni şeyler öğrenmek Hayatımın her anını anlamlı, dolu dolu yaşamak Kendine güvenen biri olmak Beden sağlığını korumak Sağlıklı bir yaşam sürmek Sağlıklı bir yaşam tarzına sahip olmak Zinde olmak
	• Anlamlı yaşam: Hayatı her yönüyle kabullenmek Hayatın gerçek anlamını bulmak Hayatın anlamını bilen biri olmak	

- Maddi başarı:
Çok para kazanmak
İyi bir hayat standardı yakalamak
İstediğim şeyleri alabilecek kadar yeterli paraya sahip olmak
Varlıklı olmak
İyi bir ekonomik yaşama sahip olma
Maddi güce sahip olmak
- İmaj/çekicilik:
İleri yaşlarda bile genç kalabilmek
İnsanlar tarafından beğenilen birisi olmak
Güzel görünmek (yaşlılığa rağmen)
Çekici olmak.
İnsanların beğendiği fiziksel görünümüne sahip olmak
- Ünlü olma/tanınma:
İlk akla gelen isimlerden olmak ve ölünce bile hatırlanmak
Adımı herkese duyurmak
Adımdan sıkça bahsedilen işler yapmak
Ünlü olmak

3.4.1. İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ)

Evlilik tutumlarının ölçülmesinde Bayoğlu ve Atlı'nın (2014) geliştirdiği İnönü Evlilik Tutum Ölçeği'nden (İETÖ) faydalanılmıştır. Türü bakımından kendini değerlendirme ölçeği olarak genç yetişkinlere (üniversite öğrencilerine) uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Derecelendirme düzeyi 5 'li Likert ölçek olup ifadeleri: 1-Hiç Katılmıyorum, 2- Nadiren Katılıyorum, 3- Biraz Katılıyorum, 4- Katılıyorum Ve 5- Kesinlikle Katılıyorum olmak üzere evlilik tutumunu ölçmeye yöneliktir. Anket 21 maddeden oluşmaktadır.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplandığında ($\alpha=,94$) olarak yüksek güvenilirliğe sahip bulunmuş ve tek faktörde toplandığında maddeler toplam varyasyon %49' unu açıklamıştır.

İnönü Evlilik Tutum Ölçeği özellikle genç yetişkinlerin evliliğe yönelik tutumlarını yüksek ya da düşük olmak üzere belirli bir çizgi üzerinde test etmek amacıyla geliştirilmiş bir anket ölçeğidir. Ölçekte 5'li ifade ile belirtilerek alınan toplam puanın yüksekliği evliliğe ilişkin tutumun da yüksek olmasını ifade eder. Yüksek evlilik tutumu bu ifadedeki katılımcının evliliğe ilişkin olumlu ve yakın bir bakış açısı sergilediğini ya da önem atfettiğini gösterir. Ölçekte düşük puanlı ifadelerle belirtilen maddeler ve anket sonucu ise evliliğe yönelik olumsuz tutumu ifade etmektedir.

Ölçekteki sorular yaşam hedefleri alt boyutlarıyla ilişkilendirilebilmek için tutumlara ilişkin kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler ölçeğin madde analizine uygun oluşundan yola çıkılarak yaşam hedefleri alt boyutlarıyla ilişkilendirme ve yorumlamayı kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Faktör analizi sonucu üç alt faktör doğrulanmıştır ve bunlar toplam varyansın %62'sini açıklamaktadır.

Ölçekte bulunan maddeler tek tek analiz edilebildiğinden ifade ettikleri konular bakımından 3 ana bölümde sıralanabilir:

1. Evliliğin Duygusal-İlişkisel Boyutuna İlişkin Tutumlar:

- Evlilik, duygusal açıdan doyurucu bir yaşam sunar
- Evliliğin, çiftlere mutluluk getirdiğini düşünürüm
- Evlilik, iki kişi arasında bağlılığın bir göstergesi olarak önemlidir
- Evliliğin, bana huzur getireceğine inanırım

2. Evliliğin Toplumsal-Sosyal Boyutuna İlişkin Tutumlar:

- Evlilikle birlikte, kişinin sosyal çevresi genişler
- Evliliğin, bireyin toplum içerisindeki saygınlığını artırdığını düşünürüm
- Evlilik, toplum içinde kendimi güvende hissetmemi sağlar.
- Evlilik olmadan tamamlanacak bir hayatın eksik olacağını düşünürüm.
- Evliliğin, rahat bir hayat sağlayacağını düşünürüm
- Evliliğin her insanın yaşaması gereken bir deneyim olduğuna

3. Evliliğin Cinsel Yaşam Boyutuna İlişkin Tutumlar:

- Evlilik, düzenli bir cinsel yaşam sağlar
- Evliliğin, neslin devamı için önemli olduğunu düşünürüm
- Evlilik, sağlıklı bir cinsel yaşam sağlar

3.5. KULLANILAN ÖLÇEKLER VE ALT BOYUTLARINA İLİŞKİN TANIMLAYICI VERİLER

Tablo 2: Ölçekler ve Tanımlayıcı Veriler

	Min.	Maks.	X	SS	Medyan	α	N
İETÖ	2,34	3,98	3,24	0,96	3,33	,94	21
YAÖ	3,34	6,52	5,61	0,87	5,74	,95	47
İçsel Amaç	4,13	6,36	5,73	0,96	5,96	,94	30
Dışsal Amaç	3,34	6,52	5,40	1,01	5,53	,91	17
Aileye Katkı	1,00	7,00	5,96	1,25	6,33	,88	6

	Min.	Maks.	X	SS	Medyan	α	N
Sağlık ve Gelişim	1,89	7,00	6,25	0,91	6,56	,91	9
Sosyal İlişki	5,42	6,31	5,85	1,04	6,54	,88	7
Maddi Başarı	5,71	6,31	5,99	1,06	6,20	,86	5
Ünlü Olma	3,34	5,36	4,45	1,52	4,60	,85	5
Topluma Katkı	4,13	5,53	4,75	1,34	4,83	,82	6
Hayatın Anlamı	5,26	6,52	5,89	1,12	6,20	,82	5
Fiziksel Çekicilik	4,61	5,68	5,13	1,33	5,25	,80	4

Tüm boyutlarda Cronbach Alpha değeri ,70 in üzerinde bulunduğundan güvenilirlik koşulunu sağlamaktadır. YAÖ Kolmogorov Smirnow testine göre ($p<0,05$) normallik koşulunu sağlamıştır.

3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE SAYILTILAR

3.6.1. Araştırmada Sınanan Hipotezler

1. Yaşam amaçları ile evlilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır
2. Yaşam amaçlarının içsel amaç alt boyutlarıyla evlilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Yaşam amaçlarının dışsal amaç alt boyutlarıyla evlilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır
4. Yaşam amaçları ile demografik faktörler (cinsiyet, yaş, fakülte, sınıf, anne baba eğitim durumu, anne baba medeni durumu) arasında anlamlı bir fark vardır
5. İçsel amaçlar ile demografik faktörler arasında anlamlı fark vardır.
6. Dışsal amaçlar ile demografik faktörler arasında anlamlı fark vardır
7. Evlilik tutumlarıyla demografik faktörler arasında anlamlı fark vardır

3.6.2. İnönü Evlilik Tutum Ölçeği, Yaşam Amaçları Ölçeğine İlişkin Normallik Testi

Tablo 3 İETÖ ve YAÖ'ye İlişkin Normallik Testi

	N	KS	p
Aileye Katkı	663	0,202	0,000
Sağlık ve Gelişim	663	0,206	0,000
İlişki	663	0,134	0,000
Maddi Başarı	663	0,169	0,000
Ünlü Olma	663	0,060	0,000
Topluma Katkı	663	0,066	0,000
Hayatın Anlamı	663	0,162	0,000
Fiziksel Çekicilik	663	0,084	0,000
İçsel Amaç	663	0,103	0,000
Dışsal Amaç	663	0,070	0,000
İETÖ	663	0,047	0,002
YAÖ	663	0,079	0,000

Verilen tabloda araştırmada kullanılan İnönü Evlilik Tutum Ölçeği, Yaşam Amaçları Ölçeği ve onun alt boyutlarına ilişkin yapılan normallik testinin sonuçları verilmiştir. Normallik bir ölçeğin katılımcılar tarafından ifadelere verilen değerlerin istatistiksel olarak dağılımıyla ilgilidir. Normalliğin sağlanması ya da sağlanmaması durumu ölçeğin analiz edilirken hangi istatistiksel testlerin seçilmesi gerektiğine karar vermektedir. Tabloda verilen (N) ifadesi ölçeğe cevap veren katılımcı sayısını, (KS) ifadesi normallik testi olarak kullanılan *Kolmogorov-Smirnov* testine ait değerleri ve (p) ifadesi ise normalliğin sağlanıp sağlanmadığı sonucunu belirten *Significance (Sig.)* değerini göstermektedir. Normalliğin sağlanması p değerinin 0,005'ten büyük olmasıyla mümkündür. Baktığımızda YAÖ (p= 0,000; p<0,005), İETÖ (p= 0,000; p<0,005), aileye katkı (p= 0,000; p<0,005), sağlık ve gelişim (p= 0,000; p<0,005), ilişki (p= 0,000; p<0,005), maddi başarı (p= 0,000; p<0,005), ünlü olma (p= 0,000; p<0,005), topluma katkı (p= 0,000; p<0,005), hayatın anlamı (p= 0,000; p<0,005), fiziksel çekicilik (p= 0,000; p<0,005) ve iki ana alt boyut olarak içsel amaçlar (p= 0,000; p<0,005), dışsal amaçlarda (p= 0,000; p<0,005) normalliğin sağlanmadığını görmekteyiz. Bu ölçekler demografik değişkenlerle teste tabi tutulurken parametrik olmayan testler kullanılacaktır. İki kategorili değişkenlerde bağımsız örneklemeler için t-testi olan *Mann Whitney U* (U), ikiden fazla kategori

bulunduran değişkenler için tek faktörlü varyans analizi olan *Kruskal Wallis* (KW) testi yapılacaktır.

Araştırmada ölçülecek olan değişkenlere ilişkin farklılıklar ve ilişkileri incelemek amacıyla yapılan testler ve betimsel istatistikler SPSS 25.0 programı kullanılarak ortaya koyulmuştur. Araştırma hipotezleri test edilirken 0,05 istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak belirlenmiştir.

Bir dağılımının simetrisini ifade eden arpıklık ölçümü normallik durumunu karşılaştırmaya yarar. Genellikle kabul edilen ± 1.0 aralığı olmakla birlikte arpıklık değerinin pozitif aralıkta olması dağılımının nispeten az sayıda büyük değere sahip olduğunu gösterir ve dağılım sağa doğru yaslanır. Negatif arpıklık değeri de nispeten az sayıda küçük değere sahiptir ve dağılım sola doğru yaslanır. -1 ila +1 aralığının dışında kalan arpıklık değerleri, büyük ölçüde çarpık yani normal dağılmayan bir dağılımı ifade eder (Hair vd., 2013). YA'de normallik dağılımı incelendiğinde Basıklık (-1,007) ve arpıklık (1,398) değerleri ± 1.5 aralığındadır. Kolmogorow Smirnov normallik testine göre sig. Değeri 0,05 ten küçük bulunmuştur. Bunun sonucunda parametrik olmayan testlerle analiz yapılacaktır. İET normallik testine tabi tutulduğunda Basıklık (-,295) – arpıklık (-,316) değerleri ± 1.0 aralığındadır. Bunun sonucunda leğe ilişkin parametrik olmayan testler yapılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

4.1. DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN FREKANS TABLOLARI

Araştırma kapsamında 399 adet yüz yüze ve 295 adet online olmak üzere toplam 694 adet anket uygulanmıştır. Bu anketlerden 15 adedi istenilen düzeyde tamamlanmadığından, 16 adedi de araştırma örnekleme uygun fakültede olmadığından (kadın çalışmaları, tıp) analiz dışı bırakılmıştır. Toplamda 663 adet anket verisi değerlendirmeye alınmıştır. Veri seti gözden geçirilip normallik ve homojenlik testlerine tabi tutulduktan sonra bulgular incelenmiştir. Burada öncelikle örnekleme tanıtmak ve yapısını kavratacak niteliklerini göz önüne sermek için demografik faktörler frekans tablolarıyla gösterilmiş ve açıklanmıştır. Sonrasında araştırmanın sorusuna ilişkin analizleri sunması için bu faktörlerin Yaşam Amaçları ölçeği ve onun alt boyutları ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeğine göre farklılıkları izlenmiştir.

4.1.1. Cinsiyet, Yaş, Sınıf ve Fakülteye Göre Frekans Göstergeleri

Tablo 4: Cinsiyet, Yaş, Sınıf ve Fakülteye Göre Frekans Göstergeleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	283	42,7
	Kadın	380	57,3
Yaş	18-20	172	25,9
	21-22	360	54,3
	23-25	100	15,1
	26+	31	4,7
Fakülte	Fen Edebiyat	222	33,5
	İİBF	201	30,3
	Mühendislik	143	21,6
	Sağlık	97	14,6
Sınıf	1.Sınıf	146	22,0
	2. Sınıf	186	28,1
	3. Sınıf	172	25,9
	4.Sınıf	159	24,0
	Total	663	100,0

Örneklemdeki öğrencilerin 283 ü (%42,7) erkek, 380 i (57,3) kadındır. Yaş ortalaması 21-22 aralığında yoğunlaşmış olup örneklemin %54,3 ünü oluşturmaktadır. 18-20 yaş aralığı %25,9 unu, 23-25 aralığı %15,1 ini ve 26 yaş üzeri grup %4,7 sini oluşturmaktadır.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi örneğinde seçilen dört fakülte öğrenci sayısının en yoğun olduğu fakültelerdir. Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri %33,5, İİBF öğrencileri %30,3, Mühendislik Fakültesi öğrencileri %21,6, Sağlık fakültesi öğrencileri %14 ünü oluşturmaktadır. Bu oranlar üniversite evrenindeki öğrenci sayısının fakültelere göre dağılım oranıyla uyumludur. Bu fakültelerdeki öğrenciler sınıflara göre gruplandığında %22 si 1.sınıf, %28,1 i 2 sınıf, %25,9 u 3.sınıf, %24 ü son sınıf öğrencisidir.

Tablo 5: Fakültelerin Cinsiyet Dağılımı

			Erkek	Kadın	Toplam
Fakülte	Fen Edebiyat	N	64	158	222
		Yüzde	28,8	71,2	
	İİBF	N	83	118	201
		Yüzde	41,3	58,7	
	Mühendislik	N	107	36	143
		Yüzde	74,8	25,2	
	Sağlık Bilimleri	N	29	68	97
		Yüzde	29,9	70,1	
Toplam	N		283	380	663
	Yüzde		42,7	57,3	

Fakülte özelinde cinsiyete göre dağılıma baktığımızda Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin %71,2 si kadın, %28,8 i erkek; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin %58,7 si kadın, %41,3 ü erkek; Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %25,2 si kadın, %41,3 ü erkek; Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin %70,1, kadın, %29,9 u erkektir.

4.1.2. Anne Baba Eğitim-Medeni Durumu Frekans Göstergeleri

Tablo 6: Anne Baba Eğitim-Medeni Durumu Frekans Göstergeleri

			Frekans	Yüzde
Anne Eğitim	İlkokul	ve	271	40,9
	altı			
	Ortaokul		68	10,3
	Lise		123	18,6
	Üniversite		81	12,2

Baba Eğitim	İlkokul ve altı	177	26,7
	Ortaokul	111	16,7
	Lise	221	33,3
	Üniversite	154	23,2
Ebeveyn	Birlikte	557	84,0
Medeni Durum	Ayrı	73	11,0
	Vefat etmiş	33	5,0
	Total	663	100,0

Örneklemdaki öğrencilerin anne ve baba eğitim düzeyleri gruplandığında; ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip olan anneler grup içinde %40,9 babalar %26,7 lık kısmı oluşturmaktadır. Aynı şekilde ortaokul düzeyinde olan anneler %10,3, babalar %16,7 i lise düzeyinde olan anneler %18,6, babalar %33,3; üniversite düzeyinde olan anneler %12,2 babalar ise %23,2 oranlarında dağılmaktadır. Öğrencilerin ebeveynleriyle ilgili olarak ölçülen bir diğer faktör anne-baba medeni durumudur. Ebeveynleri birlikte yaşayan öğrenciler çoğunlukta olmakla birlikte örneklemin %84 ünü oluşturmaktadır. Öğrencilerin %11 inin ebeveynleri ayrı yaşamakta ve %5 i bir ebeveynini kaybetmiş ya da ebeveynlerinden ikisi de vefat etmiştir.

4.1.3. Yerleşim Yeri ve Kardeş Sayısı Frekans Göstergeleri

Tablo 7: Yerleşim Yeri ve Kardeş Sayısı Frekans Göstergeleri

		Frekans	Yüzde
Yerleşim yeri	Köy	48	7,2
	İlçe	162	24,4
	İl	110	16,6
	Büyük şehir	343	51,7
	Total	663	100
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk- 1 Kardeş	336	50,7
	2-4 Kardeş	289	43,6
	5 Kardeş Ve Üzeri	38	5,7
	Total	663	100,0

Öğrencilerin en uzun süre kaldıkları yerleşim yerlerine bakıldığında %51,7 si büyük şehirde, %16,6 sı ilde, %24,4 ü ilçede, %6,7 si köyde yaşamaktadır.

Öğrencilerden kendi ekonomik düzeylerini ve dindarlık seviyelerini tanımlamaları istenen 1-10 arasında değerlendirilen iki doğrusal ölçek sunulmuştur. Öğrencilerin %53,7 si kendisini alt ekonomik düzeyde tanımlarken %40,7 si orta 53,5'i üst ekonomik düzeyde tanımlamıştır. Öğrencilerin %2 si ekonomik düzey ölçeğini cevaplamamıştır. Dindarlık seviyesi ölçeğinde ise %17 si kendisini az dindar %24,9 u orta düzey dindar %148 i ise çok dindar olarak tanımlamıştır.

Kardeş sayısı gruplandığında tek çocuk ya da 1 kardeşi olanlar örneklemin %50,7 sini, kardeş sayısı 2-4 arası olanlar %43,6 sını, 5 kardeş ve üzeri olanlar ise %5,7 sini ifade etmektedir.

4.2.YAŞAM AMAÇLARI ÖLÇEĞİ VE ALT BOYUTLARINA İLİŞKİN FARK TESTLERİ

Bu bölümde cinsiyet, fakülte, yaş grubu, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, yerleşim yeri ve anne baba medeni durum değişkenleri ile YAÖ ve onun alt boyutları istatistiksel fark testlerine tabi tutulmuş ve analizin açık ve anlaşılır olması amaçlanarak sadece anlamlı farklılık oluşturduğu saptanan değişkenlere yer verilmiştir.

4.2.1.Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farkı

Tablo 8 YAÖ Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farkı

	Cinsiyet	N	S.O.	U	p
Aileye Katkı	Erkek	283	303,2	45640,	,001
	Kadın	380	353,3		
Sağlık Ve Gelişim	Erkek	283	278,6	38667,	,000
	Kadın	380	371,7		
İlişki	Erkek	283	300,2	44796,	,000
	Kadın	380	355,6		
Topluma Katkı	Erkek	283	283,5	4048,	,000
	Kadın	380	368,1		
Hayatın Anlamı	Erkek	283	275,2	37705,	,000
	Kadın	380	374,2		
Fiziksel Çekicilik	Erkek	283	303,6	45747,	,001
	Kadın	380	353,1		
Maddi Başarı	Erkek	283	335,63	52744,	,671
	Kadın	380	329,30		
Ünlü Olma	Erkek	283	341,47	51091,	,272

	Kadın	380	324,95		
İçsel Amaç	Erkek	283	275,0	37648,	,000
	Kadın	380	374,4		
Dışsal Amaç	Erkek	283	323,01	51226,	,297
	Kadın	380	338,69		
YAÖ	Erkek	283	288,0	41332,	,000
	Kadın	380	364,7		
	Total	663			

Yaşam Amaçları Ölçeği ve alt boyutlarının cinsiyete göre farkı incelenmek için bağımsız örneklem için t-testi (Mann Whitney-U) yapılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00$; $p<0,05$). Öncelikle YAÖ'nün toplam puanına göre kadın öğrencilerin yaşam amaçları puanı sıra ortalamasına (S.O.) bakıldığında erkeklerden daha yüksektir ($S.O.=288,0 > S.O.=364,7$). Ayrıca YAÖ'nün içsel amaç ve dışsal amaç kategorisi altında tüm alt boyutlarında kadınların puanları (içsel amaç $S.O.=374,4$) erkeklere (içsel amaç $S.O.=275,0$) göre yüksektir. Sıra ortalamaları karşılaştırıldığında aileye katkı amacıyla kadın öğrencilerde 353,3, erkek öğrencilerde 303,2; sağlık ve gelişim amacıyla kadınlarda 371,7, erkeklerde 278,6; ilişki amacıyla kadınlarda 355,6, erkeklerde 300,2; topluma katkı amacıyla kadınlarda 368,1, erkeklerde 283,5; hayatın anlamı amacıyla kadınlarda 374,2, erkeklerde 275,2; fiziksel çekicilik amacıyla kadınlarda 353,1, erkeklerde 303,6 olarak saptanmıştır. Maddi başarı ve ünlü olma amaçlarında cinsiyete göre farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Kadın öğrencilerin yaşam amaçlarının sıra ortalaması puanına göre hiyerarşik sıralaması:

- 1- Hayatın anlamını bulma ($S.O.=374,2$),
- 2- Sağlık Ve Gelişim (371,7)
- 3- Topluma Katkı ($S.O.=368,1$)
- 4- İlişki ($S.O.=355,6$)
- 5- Aileye Katkı ($S.O.=353,3$)
- 6- Fiziksel Çekicilik ($S.O.=353,1$).
- 7- Maddi Başarı ($S.O.=329,30$)
- 8- Ünlü Olma ($S.O.=324,95$) olarak bulunmuştur. Kadınların içsel amaç puanları dışsal amaçlardan daha yüksektir.

Erkek öğrencilerin yaşam amaçlarının sıra ortalaması puanına göre hiyerarşik sıralaması

- 1- Ünlü Olma ($S.O.=341,4$)

- 2- Maddi Başarı (S.O.= 335,6)
- 3- Fiziksel Çekicilik (S.O.= 303,6)
- 4- Aileye Katkı (S.O.= 303,2)
- 5- İlişki (S.O.= 300,2)
- 6- Topluma Katkı (S.O.= 283,5)
- 7- Sağlık Ve Gelişim (S.O.= 278,6)
- 8- Hayatın Anlamını Bulma (S.O.= 275,2) olarak bulunmuştur. Erkeklerin dışsal amaç puanları içsel amaçlardan daha yüksektir.

Kadın öğrencilerin sıralanan amaçlarda daha yüksek puan alması toplumsal cinsiyet açısından anlamlandırılabilir. Literatürde yapılan araştırmalarda da kadınların yaşam amaçlarının erkeklere göre yüksek bulunmasına daha sık rastlanmıştır (İlhan, 2019; Yıldırım, 2007; Çelik, 2018; Zoraloğlu ve Fırat 2011; Aygün, 2014). Kadın ve erkeklerin farklı toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere ilişkin beklentiler yaşamlarında yapmak istedikleri ve değer önceliklerini etkilemektedir. Kadınlardan beklenen özel alana ilişkin görevlerle ilgili roller olduğundan ailede kişiler arası ilişkileri düzenleme, ev ve iş hayatı dengesi kurma veya maneviyata önem vermeye ilişkin amaçlar daha çok benimsenebilir. Bu amaçlara kadınlar tarafından verilen önemin içsel motivasyondan kaynaklı olması bu rollerin benimsenmesine örnek olabilir. Özellikle içsel amaçlardaki yüksek değerlendirmeler kadınların öz-belirleme kuramı açısından yaşam amaçları motivasyonlarında içsel motivasyonla hareket ettiklerini göstermektedir.

4.2.2. Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Fakülte Türüne Göre Farkı

Tablo 9 YAÖ Alt Boyutlarının Fakülte Türüne Göre Farkı

	Fakülte	N	Sıra Ort	KW	p	Bonferonni
YAÖ	Fen Edebiyat (1)	222	342,21	36,617	0,000	3<1
	İibf (2)	201	348,30			3<2
	Mühendislik (3)	143	252,18			3<4
	Sağlık (4)	97	392,55			
Aileye Katkı	Fen Edebiyat	222	321,32	23,824	0,000	3< 2
	İibf	201	344,30			3<4
	Mühendislik	143	284,00			1<4
	Sağlık	97	401,74			

Sağlık ve Gelişim	Fen Edebiyat	222	350,91	35,639	0,000	3<1
	İibf	201	353,36			3<2
	Mühendislik	143	248,48			3<4
İlişki	Sağlık	97	367,57			
	Fen Edebiyat	222	355,15	24,650	0,000	3<2
	İibf	201	340,74			3<1
	Mühendislik	143	263,22			3<4
Maddi Başarı	Sağlık	97	362,30			
	Fen Edebiyat	222	299,34	17,028	,001	1<2
	İibf	201	371,72			3<2
	Mühendislik	143	316,12			
Topluma Katkı	Sağlık	97	347,85			
	Fen Edebiyat	222	353,84	27,849	,000	3<2
	İibf	201	332,34			3<1
	Mühendislik	143	263,56			3<4
Hayatın Anlamı	Sağlık	97	382,22			
	Fen Edebiyat	222	353,42	26,886	,000	3<2
	İibf	201	336,27			3<1
	Mühendislik	143	262,99			3<4
Fiziksel Çekicilik	Sağlık	97	375,88			
	Fen Edebiyat	222	319,67	16,549	,001	3<2
	İibf	201	350,36			3<4
	Mühendislik	143	290,47			1<4
İçsel Amaç	Sağlık	97	383,42			
	Fen Edebiyat	222	354,20	43,042	,000	3<2
	İibf	201	341,21			3<1
	Mühendislik	143	244,06			3<4
Dışsal Amaç	Sağlık	97	391,75			
	Fen Edebiyat	222	317,19	15,728	,001	3<2
	İibf	201	356,47			3<4
	Mühendislik	143	291,72			
	Sağlık	97	374,57			
	Total	663				

YAÖ ve alt faktörlerinin fakülte türlerine göre farkının analizi için Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Ölçekte anlamlı farklılık oluşturan sonuçlar ele alınarak farklılık oluşturan fakültelerin tespiti için çoklu karşılaştırma Post-Hoc testi (Bonferonni) yapılmıştır. YAÖ (p=0,00), aileye katkı (p=0,00), sağlık ve gelişim (p=0,00), ilişki (p=0,00), maddi başarı (p=0,01), topluma katkı (p=0,00), hayatın anlamı (p=0,00), fiziksel çekicilik (p=0,01) ve iki ana alt boyut olan içsel amaçlar (p=0,00) ve dışsal amaçlarda (p=0,01) anlamlı farklılık gözlenmiştir (p<0,05). Bonferonni analizine göre bu farkı oluşturan Mühendislik Fakültesi öğrencileridir. YAÖ'den en düşük puanı alan Mühendislik Fakültesi öğrencileridir (S.O.= 252,18). Sağlık ve gelişim (S.O.= 248,48), sosyal ilişki (S.O.= 263,22), hayatın anlamı

(S.O.=263,56), topluma katkı (S.O.= 263,56) ve içsel amaçlarda (S.O.= 244,06) da aynı durum söz konusudur. Mühendislik öğrencileri ve diğer fakültelerin öğrencileri arasında farklılık oluşturan içsel amaçlara ait alt boyutlar olmuştur.. Aileye katkı boyutunda Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin puanları (S.O.= 284,00) İİBF (S.O.= 344,30) ve SBF (S.O.= 401,74) öğrencilerinden düşük bulunmuştur. Buna ek olarak Fen Edebiyat Fakültesi de anlamlı farka sebep olmuştur.

Ayrıca FEF öğrencileri ile aileye katkı, maddi başarı ve fiziksel çekicilik amaçlarında anlamlı fark bulunmuştur. FEF öğrencilerinin aileye katkı amacına yönelik puanları (S.O.= 321,32) SBF öğrencilerinden (S.O.= 401,74) düşüktür. Maddi başarı amacıyla FEF öğrencilerinin puanı (S.O.=299,34) İİBF öğrencilerinin puanından (S.O.=371,72) düşüktür. Fiziksel çekicilik amacıyla da FEF öğrencilerinin puanı (S.O.=319,67) SBF (S.O.=375,88) öğrencilerinden düşüktür.

Maddi başarı boyutu Mühendislik öğrencilerinin puanlarının düşük olmasıyla anlamlı fark oluşturduğu boyutlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mühendislik fakültesi öğrencilerinin puanları ve FEF öğrencilerinin puanları İİBF öğrencilerinin puanlarından düşük bulunmuştur. Fiziksel çekicilik boyutunda da yine Mühendislik Fakültesi öğrencileri İİBF ve SBF öğrencilerinden düşük puanlara sahiptir. Aynı boyutta FEF öğrencileri ile SBF öğrencileri arasında fark bulunmaktadır ve bu fark FEF öğrencilerinin daha düşük puana sahip olmasıyla açıklanmıştır.

Aileye katkı, maddi başarı ve fiziksel çekicilik gibi dışsal motivasyonu içeren amaçlarda FEF öğrencilerinin puanları düşük bulunması. İçsel motivasyonu içeren diğer alt boyutlarda erkek öğrencilerin yoğunlukta olduğu Mühendislik fakültesinin Frekans göstergelerine göre kadın öğrenci yoğunluklu olan bu fakültede düşük bulunan amaçların kadın öğrencilerin daha az yöneldiği amaçlar olması dikkat çekmektedir.

4.2.3. Yaşam Amaçları Ölçeğinin Yaş ve Sınıf Değişkenlerine Göre Farkı

Tablo 10 YAÖ'nün Yaş ve Sınıfı Göre Farkı

	Yaş	N	Sıra Ort.	KW	p	Bonferonni
Ünlü Olma	18-20 (1)	172	364,8	12,094	0,007	4<1
	21-23 (2)	360	327,0			
	24-25 (3)	100	320,2			
	26+ (4)	31	244,8			

Hayatın Anlamı	18-20	172	346,3	12,262	0,007	3<2
	21-23	360	343,8			
	24-25	100	286,2			
	26+	31	262,8			
Aileye Katkı	Sınıf			8,763	0,033	1<3
	1. Sınıf	146	302,4			
	2. Sınıf	186	320,6			
	3. Sınıf	172	361,8			
	4. Sınıf	159	340,1			
	Total	663				

YAÖ ve onun alt boyutlarından yaş değişkeni ile yapılan fark testinde Kruskal Wallis testi uygulanmış ve anlamlı fark oluşturan boyutlar tabloda incelenmiştir. Ünlü olma ve hayatın anlamı amaçlarında yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Bu farkı oluşturan yaş gruplarını karşılaştırmalı Post Hoc testi ile analiz ettiğimizde ünlü olma alt boyutunda 26 yaş ve üzeri yaştaki öğrencilerin sıra ortalaması puanları (S.O.=244,8) 18-20 yaş aralığındaki öğrencilerden (S.O.=364,8) düşük bulunmuştur. Yaşam amaçlarından yaş ile anlamlı farklılık bulunan bir diğer boyut hayatın anlamını bulmadır. Burada da aynı testleri uyguladığımızda 21-23 yaş aralığındaki öğrencilerin puanları (S.O.=343,8) 24-25 yaş grubundaki öğrencilerden (S.O.=286,8) yüksek bulunmuştur. Yaş grupları; YAÖ'nün ölçek puanı, aileye katkı, sağlık ve gelişim, ilişki, maddi başarı, topluma katkı ve iki ana boyut olarak toplanan içsel amaçlar ve dışsal amaçlarla anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Yaş ile yaşam amaçlarının ilişkisi Levinson'un yaşam yapısı kavramı içerisinde anlaşılabilir. Bireye yaşamı süresince her evrede farklı görevler atandığını ve bu görevlerin içeriğinin yaşla ilişkili olarak da belirlendiğini belirtir. Gelişim sürecinden farklı olarak aile, evlilik ya da sosyal çevreye ilişkin belirlenen amaçlar bu yapıyı oluşturur. Ünlü olma amacı dışsal amaç olarak değerlendirildiğinde yaş arttıkça bu amacın benimsenme düzeyinin düşmesi öğrencilerin bu amacı ileriki yaşlarda daha az benimsediğini ve yaşam yapılarına daha az kattıklarını gösterir. Literatürde de yaş arttıkça dışsal amaçların azaldığı görülmüştür (Ak, 2013; Schmuck, 1999; Aydın, 2011). Hayatın anlamını bulma amacı da 21-23 yaş grubunda 24-25 grubuna göre yüksek bulunmuştur. Fakat bu amacın içsel amaç özelliklerine dâhil olduğunu düşündüğümüzde yaş arttıkça benimsenme düzeyinin artması beklenmektedir.

Yaş değişkeni ile benzer demografik nitelikte olduğu düşünülen sınıf değişkeni de aynı tabloda incelenmiştir. YAÖ içerisinde yalnızca aileye katkı amacı ile anlamlı bir farkı bulunmuştur ($p=0,033$; $p<0,05$). Sınıflar arası puanları ve farklılıkları test eden Bonferonni sonucuna göre 1.sınıf öğrencilerin aileye katkı amacına ilişkin puanları (S.O.=302,4) 3.sınıf öğrencilerinden (S.O.=361,8) düşük bulunmuştur. Sınıf düzeyleri YAÖ ve onun diğer alt boyutlarıyla anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

4.2.4. Yaşam Amaçları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Anne-Baba Eğitim Ve Medeni Durumuna Göre Farkı

Tablo 11 YAÖ'nün Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre Farkı

	Anne Eğitim	N	Sıra Ort.	KW	p	Bonferonni
YAÖ	İlkokul Ve Altı	271	335,4	26,464	0,000	4<2
	Ortaokul	68	341,6			4<1
	Lise	123	315,5			
	Üniversite+	81	251,5			
Aileye Katkı	İlkokul Ve Altı	271	349,4	24,920	0,000	4<2
	Ortaokul	68	346,8			4<1
	Lise	123	309,3			
	Üniversite+	81	245,8			
Sağlık Ve Gelişim	İlkokul Ve Altı	271	346,3	20,290	0,000	
	Ortaokul	68	361,9			4<1
	Lise	123	309,2			4<2
	Üniversite+	81	255,3			
İlişki	İlkokul Ve Altı	271	342,4	20,728	0,000	4<2
	Ortaokul	68	340,6			
	Lise	123	300,8			
	Üniversite+	81	267,4			
Topluma Katkı	İlkokul Ve Altı	271	340,3	41,089	0,000	4<2
	Ortaokul	68	325,7			4<1
	Lise	123	308,5			
	Üniversite+	81	235,2			
Hayatın Anlamı	İlkokul Ve Altı	271	344,1	26,807	0,000	4<2
	Ortaokul	68	312,7			
	Lise	123	309,2			
	Üniversite+	81	257,4			
İçsel Amaç	İlkokul Ve Altı	271	348,1	46,897	0,000	4<2
	Ortaokul	68	339,0			4<1
	Lise	123	296,8			
	Üniversite+	81	224,5			

Maddi Başarı	Baba Eğitim					
	İlkokul Ve Altı	177	304,49	9,888	0,020	1<3
	Ortaokul	111	314,76			
	Lise	221	361,26			
	Üniversite+	154	334,06			
	Total	663				

YAÖ'nün anne eğitim durumu ile farkı incelenmek için Kruskal Wallis (KW) testi yapılmış ve anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,00$; $p<0,05$). Bu farkı oluşturan eğitim düzeyinin Bonferonni testi ile analiz edilmesiyle YAÖ için anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin yaşam hedefleri puanı (S.O.=244,8) ilkokul ve altı (S.O.=335,4) ve ortaokul (S.O.=341,6) seviyesindeki öğrencilerden düşük bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarına aynı testler uygulandığında aileye katkı ($p=0,00$; $p<0,05$), sağlık ve gelişim ($p=0,00$; $p<0,05$), topluma katkı ($p=0,00$; $p<0,05$) amaçlarında anne eğitim düzeyi üniversite olanların sıra ortalaması puanları ilkokul ve altı eğitim düzeyi ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerden düşük bulunmuştur. İlişki ve hayatın anlamı alt boyutlarında ise anlamlı farklılık gösteren anne eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında ortaokul ve üniversite düzeyleri ön plana çıkmış ve anneleri üniversite düzeyi eğitime sahip olan öğrencilerin puanları ortaokul düzeyi anne eğitim durumu olan öğrencilerden düşük bulunmuştur. Alt boyutlara göre anne eğitim düzeylerinin sıra ortalaması puanları S.O. ifadesi altında gösterilmiştir.

YAÖ ve alt boyutlarının baba eğitim düzeyi ile farkı Kruskal Wallis testi ile incelenmiş ve dışsal amaçlara ait olan maddi başarı amacı dışında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Maddi başarı alt boyutu tabloda gösterilmiştir. Baba eğitim düzeyleri arasında hangi grubun farklılık oluşturduğu Bonferonni testine göre saptanmış ve baba eğitim düzeyi ilkokul ve altı olan öğrencilerin sıra ortalaması puanları (S.O.= 304,49) lise düzeyinde olanlardan (S.O.= 361,26) düşük bulunmuştur.

		Erkek	Kadın	Toplam
İlkokul ve altı	N	112	159	271
	Yüzde	41,3%	58,7%	100,0%
Üniversite ve üzeri	N	55	26	81
	Yüzde	67,9%	32,1%	100,0%
Total	N	283	380	663
	Yüzde	42,7%	57,3%	100,0%

	df	p
Ki Kare	4	,000
N	663	

Fark testlerinde anlamlı farklılık oluşturan değişkenlerden olan anne eğitim düzeyi üniversite ve üzeri eğitime sahip olan öğrenciler ile ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin yaşam amaçlarında istatistiksel olarak oluşan anlamlı farklılığın yorumlanabilmesi için cinsiyet değişkeni ile birlikte değerlendirilmiştir. Bunun için Ki Kare testinden yardım alınmış ve anne eğitim düzeyi ile cinsiyet anlamlı bir fark göstermiştir ($p<0,05$). Tabloya göre anne eğitim düzeyi ilkökul ve altı olan öğrencilerin %58,7 si kadın %41,3 ü erkektir. Anne eğitim düzeyi üniversite ve üstü olan öğrencilerinse %32,1 i kadın %67,9 u erkektir. Anne eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin yaşam amaçları puanının daha düşük bulunması erkek öğrencilerin yaşam hedefi puanlarının düşük olmasıyla istatistiksel olarak ilişkilendirilebilir.

Tablo 12 YAÖ nün Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Farkı

		N	Sıra ort	KW	p	Bonferonni
YAÖ	Birlikte	557	337,18	3,630	0,163	-
	Ayrı	73	317,82			
	Bir Ebeveyn Ya Da İkisi De Vefat Etmiş	33	275,98			
Aileye Katkı	Birlikte	557	340,46	6,966	0,031	2<1 3<1
	Ayrı	73	289,57			
	Bir Ebeveyn Ya Da İkisi De Vefat Etmiş	33	283,00			
İlişki	Birlikte	557	340,44	6,902	0,032	2<1 3<1
	Ayrı	73	291,68			
	Bir Ebeveyn Ya Da İkisi De Vefat Etmiş	33	278,74			
Maddi Başarı	Birlikte	557	333,15	8,462	0,015	3<1 3<2
	Ayrı	73	361,77			
	Bir Ebeveyn Ya Da İkisi De Vefat Etmiş	33	246,74			
	Total	663				

YAÖ ve alt boyutlarının anne-baba medeni durumla arasındaki farkı incelemek için Kruskal Wallis (KW) testi yapılmış; aileye katkı ($p=0,032$; $p<0,05$), ilişki ($p=0,031$; $p<0,05$) ve maddi başarı ($p=0,015$; $p<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel anlamlı fark bulunmuştur. Fakat YAÖ'nün toplam puanı ile karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Üç boyutta gruplar arası karşılaştırma için yapılan Bonferonni testi sonucunda anne babası birlikte olanların; aileye katkı amaçları puanı (S.O.= 340,46), ilişki amacı puanı (S.O.= 340,44) ve maddi başarı amacı puanı (S.O.= 333,15) anne babası ayrı ya da ebeveyn vefatı yaşamış öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

4.3.İNÖNÜ EVLİLİK TUTUM ÖLÇEĞİ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN FARK TESTLERİ

4.3.1. İETÖ'nün Cinsiyet Değişkenine Göre Farkı

Tablo 13 İETÖ'nün Cinsiyete Göre Farkı

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	U	p
İETÖ	Erkek	283	382,50	39478,0	0,000
	Kadın	380	294,39		
	Total	663			

İETÖ ve cinsiyet faktörü arasındaki farkı incelemek amacıyla bağımsız örneklemeler için t-testi (Mann Whitney-U) yapılmış ve anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,00$; $p<0,05$). Mann Whitney-U 'ya ait test değeri (U) ile tabloda belirtilmiştir. Erkek öğrencilerin evlilik tutumu puanları (S.O.=382,50) kadın öğrencilerden (S.O.=294,39) daha yüksektir.

4.3.2. İETÖ'nün Yaş Grubuna Göre Farkı

Tablo 14 İETÖ'nün Yaş Grubuna Göre Farkı

	Yaş	N	Sıra Ort	KW	df	p
İETÖ	18-20	172	321,12	3,797	3	0,284
	21-23	360	342,62			
	24-25	100	327,92			
	26+	31	282,27			
	Total	663				

İETÖ den alınan ölçek puanlarının yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği saptanmak için ikiden fazla kategori arasındaki farkı ölçen Kruskal

Wallis (KW) testi yapılmış ve yaş gruplarına göre evlilik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p= 0,284$; $p>0,05$).

4.3.3. İETÖ'nün Fakülte Türüne Göre Farkı

Tablo 15 İETÖ'nün Fakülte Türüne Göre Farkı

Fakülte	N	Sıra Ort.	Kruskal-Wallis H	p	Bonferonni
Fen Edebiyat	222	292,13	18,458	0,000	1<4
İİBF	201	332,22			1<3
Mühendislik	143	370,34			
Sağlık	97	366,26			
Total	663				

Evlilik tutumlarının fakülte türüne göre istatistiksel farkı araştırılmak için Kruskal Wallis testi yapılmış ve fakülteler arasında evlilik tutumlarında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,00$; $p<0,05$). Bu farklılığı oluşturan fakültelere baktığımızda çoklu karşılaştırma testine göre (Bonferonni) Fen Edebiyat Fakültesinde bulunan öğrencilerin evlilik tutumları puanı (S.O.= 292,13) Sağlık Bilimleri (S.O.= 366,26) ve Mühendislik fakültesinde (S.O.= 370,34) bulunan öğrencilerin puanlarından düşük bulunmuştur. En yüksek evlilik tutumu puanı Mühendislik Fakültesi öğrencilerine ait olup onu izleyen Sağlık Bilimleri Fakültesi olmuştur.

Ölçek maddeleri düzeyinde farklılığı incelediğimizde genel olarak Fen Edebiyat öğrencilerinin evlilik tutumlarının daha düşük olduğu sonucunu oluşturan ve 21 madde içerisinde anlamlı farklılık yaratan ifadeleri sıralayabiliriz.

- ‘Evlilik, hayatta karşılaşılan sorunları birlikte çözmeyi sağlar’ önermesini Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri diğerlerinden farklı olarak en düşük tutum puanıyla değerlendirmişlerdir (S.O.=303,70).
- ‘Evlilik, duygularımı paylaşacak birinin olmasını sağlar’ ve ‘Evlilik, iki kişinin arasında bağlılığın göstergesi olarak önemlidir.’, ‘Evlilik, düzenli bir cinsel yaşam sağlar’, Evlilik, gelirin planlı kullanılmasını sağlar’ ve ‘Evliliğin, insanı olgunlaştırdığını düşünürüm’ ifadelerine en düşük puanı Fen edebiyat fakültesi öğrencileri vermişlerdir. ‘Evliliğin neslin devamı için önemli olduğunu düşünürüm’ önermesine yine Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri en düşük tutum puanını verirken İİBF öğrencileri ile SBF öğrencileri arasında da anlamlı fark görülmüştür.

- ‘Evliliğin, bireyin toplum içerisindeki saygınlığını arttırdığını düşünürüm’ ifadesinde FEF (S.O.= 313,70) ve Mühendislik (S.O.=366,37) fakültesi öğrencileri arasında anlamlı fark görülmüştür ve Mühendislik fakültesi öğrencilerinin bu ifadeye verdikleri puan daha yüksektir.
- ‘Evlilik gereksiz harcamalar yapmayı engeller’ ifadesinde ise FEF ile SBF ve Mühendislik fakültesi öğrencileri arasında anlamlı fark görülmüştür ($p=0,11; 0,004$). Son olarak ‘Evlilik düzenli bir cinsel yaşam sağlar’ ifadesinde FEF ve İİBF öğrencileri ile SBF ve Mühendislik fakültesi öğrencileri arasında anlamlı fark görülmüştür. Mühendislik ve SBF öğrencilerinin puanı daha yüksektir.

4.3.4. İETÖ’ nün Sınıf Düzeyine Göre Farkı

Tablo 16 İETÖ’ nün Sınıf Düzeyine Göre Farkı

Sınıf Düzeyi	N	S.O.	KW	p	Bonferonni
1. Sınıf	146	296,88	9,604	0,022	1<2
2. Sınıf	186	361,93			
3. Sınıf	172	334,40			
4. Sınıf	159	326,64			
Total	663				

İETÖ’ nün sınıf düzeyine göre farkını incelemek amacıyla Kruskal Wallis testi yapılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p= 0,00; p<0,05$). Bu farkı oluşturan 1. ve 2. Sınıf öğrencileridir; 1. Sınıf öğrencilerin evlilik tutumları puanı (S.O.= 296,88) 2. Sınıf öğrencilerin evlilik tutumu (S.O.= 361,93) puanlarından daha düşüktür.

4.3.5. İETÖ nün Anne Baba Medeni Durumuna Göre Farkı

Tablo 17 İETÖ ve Anne Baba Medeni Durum Farkı

Medeni Durum	N	S.O.	KW	p	Bonferonni
Birlikte ve Sağ	557	345,64	18,646	0,000	2<1
Boşanmış	73	247,95			
Ebeveynlerden biri ya da ikisi de vefat etmiş	33	287,76			
Total	663				

İETÖ ve anne baba medeni durum arasındaki fark incelenmek için Kruskal Wallis testi yapılmış ve anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,00$; $p<0,05$). Anlamlı fark yaratan anne babanın evli ve beraber yaşama durumuyla boşanmış olma durumudur. Birlikte yaşayan ebeveyne sahip öğrencilerin evlilik tutumu puanları ayrılmış olanlardan yüksektir.

4.4.İNÖNÜ EVLİLİK TUTUM ÖLÇEĞİ VE YAŞAM AMAÇLARI ÖLÇEĞİ 'NİN İLİŞKİ TESTİ

Tablo 18 YAÖ ve İETÖ İlişki Testi

		İETÖ
YAÖ	r	,322**
	p	0,000
Aileye Katkı	r	,309**
	p	0,000
Sağlık ve Gelişim	r	,173**
	p	0,000
İlişki	r	,316**
	p	0,000
Maddi Başarı	r	,148**
	p	0,000
Ünlü Olma	r	,275**
	p	0,000
Topluma Katkı	r	,275**
	p	0,000
Hayatın Anlamı	r	,236**
	p	0,000
Fiziksel Çekicilik	r	,181**
	p	0,000
İçsel Amaç	r	,322**
	p	0,000
Dışsal Amaç	r	,252**
	p	0,000
N		663

** $p<0,01$

Araştırmanın temel sorusunu oluşturan yaşam amaçları ve evlilik tutumlarının ilişkilendirilmesi için Yaşam Amaçları Ölçeği ve İnönü Evlilik Tutum Ölçeği ile basit ikili korelasyon analizi (*Bivariate Correlation*) yapılmıştır. Korelasyon analizinde iki değişkenin birbiriyle ilişkililik durumu ölçülürken öncelikle $p < 0,05$ şartının sağlanmasına, sağlanıyorsa korelasyonun pozitif ya da

negatif olarak değişebilen yönüne ve düşük, orta ya da yüksek düzeyde olduğunu gösteren korelasyon katsayısına bakılmalıdır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda YAÖ ve İETÖ arasında anlamlı ($p < 0,05$) ve pozitif yönlü bir korelasyon bulunmaktadır. İki değişken arasında pozitif yönlü korelasyon bulunması istatistiksel olarak birinde değer artışı ya da azalışı olduğunda diğesinde de olmasıdır. İki ölçeğin korelasyon katsayısı ise $r = ,329$ bulunmuştur. Bu değere bakarak korelasyonun orta düzeyde ilişki belirttiğini söyleyebiliriz. Ayrıca yaşam amaçlarının alt boyutlarına bakıldığında 0.01 - 0.29 düşük düzey, 0.30 - 0.70 orta düzey, 0.71 - 0.99 yüksek düzeyde ilişkiyi ifade eden aralıklardır. (Köklü vd., 2006: 80). Yaşam amaçları alt boyutlarından evlilik tutumuyla daha yüksek korelasyon katsayısıyla ilişkilendirilen aileye katkı ($r = ,309$) ve ilişki ($r = ,316$) boyutları olmuştur.

4.4.1. İETÖ ve YAÖ ‘nün Cinsiyete Göre İlişki Testi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin korelasyon ilişkisi bulunduktan sonra cinsiyet değişkenine göre YAÖ ve alt boyutlarının İETÖ ile ilişkisi araştırılmış, bunun için basit ikili korelasyonda kullanılan Spearman korelasyon testi yapılmıştır.

Tablo 19 İETÖ ve YAÖ ‘nün Cinsiyete Göre İlişki Testi

	Erkek	İETÖ	Kadın	İETÖ
YAÖ	r	,418**	r	,351**
	p	0,000	p	0,000
	Erkek	İETÖ	Kadın	İETÖ
Aileye Katkı	r	,442**	r	,245**
	p	0,000	p	0,000
Sağlık ve Gelişim	r	,250**	r	,198**
	p	0,000	p	0,000
İlişki	r	,326**	r	,346**
	p	0,000	p	0,000
Maddi Başarı	r	,170**	r	,114*
	p	0,004	p	0,027
Ünlü Olma	r	,295**	r	,268**
	p	0,000	p	0,000
Topluma Katkı	r	,350**	r	,312**
	p	0,000	p	0,000
Hayatın Anlamını Bulma	r	,323**	r	,283**
	p	0,000	p	0,000

Fiziksel Çekicilik	r	,202**	r	,210**
	p	0,001	p	0,000
İçsel Amaç	r	,429**	r	,335**
	p	0,000	p	0,000
Dışsal Amaç	r	,270**	r	,251**
	p	0,000	p	0,000
	N	283	N	380

** p<0,01

Yaşam amaçları ve evlilik tutumlarının ilişkiselliği araştırıldığında cinsiyetler özelinde bu ilişkinin düzeyi bazı boyutlarda farklılık göstermiştir. YAÖ'nün toplam puanı ile evlilik tutumları ilişkisi erkek öğrencilerde daha yüksek korelasyon katsayısıyla ifade edilerek ilişkili bulunmuştur ($r=,418^{**}$). Erkek öğrencilerin yaşam amaçlarından; aileye katkı, topluma katkı, ilişki, hayatın anlamı amaçları ve içsel amaçlar evlilik tutumlarıyla orta düzeyde korelasyonla ilişkilidir. Kadın öğrencilerin; ilişki, topluma katkı ve içsel amaçları evlilik tutumlarıyla orta düzeyde korelasyon ilişkisi bulunmuştur. Anlamlı korelasyon ilişkisi bulunan yaşam amaçlarını incelediğimizde ilk olarak aileye katkı ve evlilik tutumları kadın ve erkek öğrencilerde pozitif yönlü ilişkili bulunmuştur ($p<0,05$). Erkek öğrencilerin yaşam amaçları içerisinde evlilik tutumlarıyla en yüksek düzeyde ilişkilendirdikleri boyut aileye katkı olmuştur ($r=,442^{**}$). Ayrıca erkek öğrencilerin aileye katkı yaşam amacı ile evlilik tutumlarının korelasyon katsayısı ($r=,442^{**}$) kadın öğrencilerden ($r=,245^{*}$) daha yüksek bulunmuştur. Kadın öğrencilerin de yaşam amaçları arasından evlilik tutumuyla en yüksek düzeyde ilişkilendirdikleri boyut ilişki boyutu olmuştur ($r=,346^{**}$). Sosyal ilişkilere verilen önemi ifade eden sorular içeren bu boyut ile erkek öğrencilerin de evlilik tutumları anlamlı ilişkidir ($p<0,05$; $r=,326^{**}$). Korelasyon puanları yakın olmasına karşı kadın öğrencilerin ilişki boyutuyla evlilik tutumu puanlarının ilişki düzeyi istatistiksel olarak daha yüksek sayıyla ifade edilmiştir. Korelasyon analizinde orta düzeyde bulunan ve diğer boyutlara göre daha yüksek korelasyon değerine sahip olan bir diğer yaşam amacı da topluma katkıdır. Topluma katkı amaçları ile evlilik tutumlarının ilişkilendirilmesinde erkek öğrencilerin ilişki düzeyini ifade eden istatistiksel değer ($r=,350^{**}$) kadın öğrencilerin ilişki düzeyini ifade eden istatistiksel değerden yüksek bulunmuştur ($r=,312^{**}$).

Korelasyon analizinde orta düzeyde bulunan ve kadın ve erkek öğrencilerde pozitif yönlü anlamlı korelasyonda bulunan ($p<0,05$) hayatın anlamını bulma amacı da erkek öğrenciler tarafından evlilik tutumlarıyla daha yüksek korelasyon değeriyle ilişkilendirilmiştir. Erkek öğrencilerin hayatın anlamını bulma ve evlilik tutumlarının

korelasyon değeri orta düzey olarak değerlendirilirken ($r=,323^{**}$) kadın öğrencilerin korelasyon değeri ($r=,283^{**}$) düşük düzeyde bulunmuştur. Bu bulgunun sonucunda erkek öğrencilerin hayatın anlamını bulma ve maneviyat içerikli amaçlarla evliliğe ilişkin ifade ve tutumları daha çok ilişkili bulunduğu söylenebilir.

4.4.2. İETÖ ve YAÖ ‘nün Fakülte Türüne Göre İlişki Testi

Fark testleri sonucunda anlamlı farklılık oluşturan kategorilerden biri de fakülte türü olmuştur. Bu yüzden hangi fakültelerin hangi yaşam amaçlarını evlilik tutumlarıyla ilişkilendirdiğinin araştırılması bulguların analizi açısından önemlidir. YAÖ ve alt boyutlarının tek tek fakülteler özelinde İETÖ ile ilişkisi araştırılmış, bunun için basit ikili korelasyonda kullanılan Spearman korelasyon testi yapılmıştır.

Tablo 20 İETÖ ve YAÖ ‘nün Fakülte Türüne Göre İlişki Testi

Fakülte	YAÖ	Aileye Katkı	Sağlık Ve Gelişim	İlişki	Maddi Başarı	Ünlü Olma	Topluma Katkı	Hayatın Anlamı	Fiziksel Çekicilik	İçsel Amaç	Dışsal Amaç
FEF											
İETÖ	r ,394**	,299**	,235**	,345**	,172*	,371**	,336**	,277**	,227**	,346**	,314**
	p ,000	,000	,000	,000	,010	,000	,000	,000	,001	,000	,000
	N 222	222	222	222	222	222	222	222	222	222	222
İİBF											
İETÖ	r ,358**	,317**	,164	,277**	,248	,299**	,254**	,276**	,245**	,312	,316
	p ,000	,000	,020	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N 201	201	201	201	201	201	201	201	201	201	201
Mühendis											
İETÖ	r ,381**	,377**	,202	,354**	-,053	,202**	,389**	,267**	,070	,461**	,117
	p ,000	,000	,015	,000	,532	,016	,000	,001	,409	,000	,164
	N 143	143	143	143	143	143	143	143	143	143	143
S.B.F.											
İETÖ	r ,137	,143	,066	,327**	,019	,157	,104	,036	,021	,144	,102
	p ,182	,163	,519	,001	,856	,126	,313	,728	,839	,158	,322
	N 97	97	97	97	97	97	97	97	97	97	97

** $p < 0,01$

* $P < 0,05$

Yaşam Amaçları Ölçeğinin İnönü Evlilik tutumu ölçeğiyle ilişkisinde fakülteleri incelediğimizde Fen Edebiyat Fakültesi ($r=,394$) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ($r=,0,358$) ve Mühendislik Fakültelerinin ($r=,0,381$) yaşam amaçları ve evlilik tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı ve orta düzeyde korelasyon ilişkisi

bulunmuştur ($p=0,00$). Sağlık fakültesi öğrencilerinin evlilik tutumları ile yaşam amaçları arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır ($p=0,182$; $p>0,05$: $r=0,137$). Aileye katkı amacıyla İİBF ($r=0,317$) ve Mühendislik ($r=0,377$) fakültelerindeki öğrencilerin evlilik tutumu puanlarıyla anlamlı ve orta düzeyde korelasyon ilişkisi bulunmuştur. SBF ($p=0,163$; $p>0,05$) öğrencilerinin aileye katkı yaşam amaçlarıyla evlilik tutumları arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır. FEF ($p=0,00$; $p>0,05$: $r=,299$) öğrencilerinin de aileye katkı amaçları ve evlilik tutumları arasında anlamlı korelasyon bulunmuş olsa da düşük düzeylidir.

Sağlık ve gelişim amacına bakıldığında FEF, İİBF, Mühendislik fakültesi öğrencilerinin evlilik tutumlarıyla istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Fakat ilişki düzeyi tüm fakültelerde düşük düzeydedir. Fakültelerin anlamlılık değeri ve korelasyon katsayısı sırayla; FEF ($p=0,00$: $r=,235$), İİBF ($p=0,020$: $r=,164$), Mühendislik ($p=0,015$; $r=,0202$) olarak tabloda belirtilmiştir. Sağlık Fakültesi öğrencilerinin sağlık ve gelişim amacıyla evlilik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p=0,163$).

İlişki amacı ile evlilik tutumlarının ilişkisine baktığımızda tüm fakültelerde anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur. Fakültelerin istatistiksel korelasyon değerlerini incelediğimizde; FEF ($p=0,00$: $r=,245$), Mühendislik ($p=0,00$: $r=,354$) ve SBF ($p=0,001$: $r=,327$) öğrencilerinin ilişki amaçlarıyla evlilik tutum puanları orta düzeyde; İİBF ($p=0,00$: $r=,277$) öğrencilerininse düşük düzeyde ilişkilidir. Ayrıca SBF öğrencilerinin yaşam amaçları alt boyutlarından evlilik tutumu ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkide olan yalnızca ilişki amaçlarıdır.

Dışsal amaçlardan sayılan maddi başarı hedefi ve evlilik tutumlarının ilişkisi incelendiğinde FEF ($p=0,00$: $r=,172$) ve İİBF ($p=0,00$: $r=,248$) öğrencileri için istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde korelasyon saptanmıştır. Mühendislik ($p=0,532$: $r= -,053$) ve Sağlık Bilimlileri ($p=0,856$: $r= ,019$) fakültesi öğrencilerinin maddi başarı amaçları ile evlilik tutumları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur fakat korelasyon katsayıları bu ilişki düzeyinin çok düşük olduğunu göstermektedir bu yüzden bu iki fakültenin öğrencilerinin maddi başarı amaçları ve evlilik tutumları arasında ilişkisellik yoktur diyebiliriz. değer ilişki bulunmamıştır.

Yaşam amaçlarından ünlü olma ile evlilik tutumlarının anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde ilişkili bulunduğu fakülte Fen Edebiyat Fakültesi olmuştur ($p= 0,00$: $r= ,371$). İİBF ($p= 0,00$: $r=,299$) ve Mühendislik ($p= 0,016$: $r=,202$) fakültesi öğrencilerinde ünlü olma ve evlilik tutumları istatistiksel olarak anlamlılık gösterse

de düşük düzeyde korelasyon oluşturmıştır. SBF öğrencilerinin korelasyon analizinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p=0,126$).

Topluma katkı amacı ve evlilik tutumlarının ilişki analizi yapıldığında FEF ($p=0,00$; $r= ,336$) ve Mühendislik Fakültesi ($p=0,00$; $r= ,389$) öğrencileri için istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde ilişki bulunmuştur. İİBF öğrencilerinin ($p=0,00$; $r= ,254$) topluma katkı amaçları ve evlilik tutumu puanları istatistiksel olarak anlamlı bulunsa da korelasyon düzeyi düşük bulunmuştur. SBF öğrencilerinin topluma katkı amaçları ve evlilik tutumlarının korelasyon analizinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p=0,313$).

Hayatın anlamını bulma amacı ise FEF, İİBF ve Mühendislik fakültesi öğrencilerinin evlilik tutumlarıyla istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişkide bulunmuştur. Korelasyon katsayıları değerlendirildiğinde (FEF: $r= ,227$; İİBF: $r= ,245$; Mühendislik: $r= ,267$) üç fakültenin öğrencileri de söz konusu analizde düşük düzeyde ilişkide bulunmuştur. SBF öğrencilerinin hayatın anlamını bulmaya ilişkin amaçları ve evlilik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p=0,728$).

Dışsal amaçlardan olan fiziksel çekicilik amacı ile evlilik tutumlarının fakülte türlerine göre ilişkilerinin analizinde FEF ve İİBF öğrencilerinin fiziksel amaçlarıyla evlilik tutumu puanları anlamlı ilişkide bulunmuş fakat korelasyon katsayıları bu ilişkinin düşük düzeyde olduğunu göstermiştir ($p<0,05$; $r=,227$; $r=,245$). Mühendislik ($p=0,409$) ve Sağlık Bilimleri ($p=0,839$) fakültesi öğrencilerinin fiziksel çekicilik amaçlarıyla evlilik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Yaşam amaçlarının iki ana alt boyutu olarak ayrılan ve diğer alt boyutları kapsayan içsel ve dışsal amaçlar olarak tablo üzerinde incelediğimizde evlilik tutumları ve içsel amaçların ilişkisinde Fen edebiyat ($p=0,00$; $r=,346$) , İİBF ($p=0,00$; $r=,312$) ve Mühendislik ($p=0,00$; $r=,461$) fakültesi öğrencilerinin korelasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğunu göstermektedir. Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin içsel yaşam amaçları ve evlilik tutumları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p= 0,158$). Dışsal amaçlar ise FEF ($p=0,00$; $r=,314$)ve İİBF ($p=0,00$; $r=,314$) öğrencilerinin evlilik tutumlarıyla anlamlı ve orta düzeyde ilişkilidir. Mühendislik ($p=0,164$) ve SB Fakültesi öğrencilerinin ($p=0,322$) dışsal amaçları ve evlilik tutumları arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular yaşam amaçları ve evlilik tutumları literatürüyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Araştırmada bulgular iki ölçekte de bazı demografik değişkenlerle test edilmiş ve hipotezler sınanmıştır. Bulgulara genel olarak bakıldığında öne çıkan cinsiyet, fakülte ve anne-baba eğitim durumu olmuştur.

5.1. CİNSİYET VE YAŞAM HEDEFLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA

Araştırmada cinsiyet faktörü incelendiğinde dikkat çekici sonuçlar sunmuştur. İçsel amaçların kadın öğrenciler tarafından daha yüksek puanla ifade edilmesi literatürdeki bulgularla uyumludur (İlhan, 2009; İlhan ve Özbay, 2010; Yıldırım, 2007; Çelik, 2018; Zoraloğlu ve Fırat, 2011; Aygün, 2014; Dört Yol, 2021; Abowitz, 2003). Fakat ölçeğin kullanıldığı İlhan'ın (2009) araştırmasında dışsal amaçlarda bulgulanmış olan kadın öğrencilerin dışsal amaçlardan da erkeklere göre yüksek puan aldığı ve fiziksel çekicilik amacının ön plana çıktığı bulgusu bu araştırmada desteklenmemiştir. Fiziksel çekicilik ve ünlü olma/tanınmaya ilişkin amaçlar erkek öğrenciler tarafından benimsenmiştir.

Yaşamda anlam bulmaya ve kişisel gelişime ilişkin amaçlar kadın öğrencilerin en çok önem verdiği amaç grubu olmuştur. Hedefler hiyerarşisinde kendini gerçekleştirme içeriğine sahip hedefler en üstte yer alır ondan sonra gelen bağlamsal amaçlar ve pratik amaçlar olduğu düşünüldüğünde (Nair, 2003: 193). Bu bulguyu destekleyen çalışmalara örnek olarak kadınların; bireysel farkındalık düzeyi, sosyal sorumluluk, kişisel gelişim, yaşamda anlam bulmaya ilişkin amaçları; erkek öğrenciler ise ilk sıralara para kazanmayı ve sosyal tanınırlığı öncelendiği görülmüştür (Aydiner, 2016; Çelik, 2016: 133). Bacanlı çalışmasında Schwartz'ın değerler çemberi temelinde cinsiyet farklılıklarına odaklanmış ve kadınların evrensellik, öz yönetim ve hazcılık değer gruplarına, erkeklerinse gelenek değer grubuna daha çok önem verdiği görülmüştür. Araç değerlerde kadınlar için bağımsız olma, kendi amaçlarını seçme ve yaşamdan zevk alma erkekler içinse dindar olma ön plana çıkmıştır (1999: 608). Toprak'ın (2018: 85) çalışmasında maneviyat yaşam amaçlarıyla ilişkili bulunmuş fakat içsel-dışsal amaçlarda cinsiyet farkı

bulunmamıştır. Erkek öğrencilerin maddi kazanç amacına daha çok önem verdiklerini bulgulayan diğer örnekler Aydınır (2011) ve Robberts ve Robins'in (2000) yaptığı araştırmalardır. Arıkan, Zorbaz ve Koç'un (2019: 240) yaşam amaçlarını hiyerarşik olarak sıraladığı çalışması da kadın öğrencilerin hayatın anlamını bulma/ anlamlı yaşamaya ilişkin amaçları ilk sırada yer almıştır. Aydınır'ın (2011) araştırmasında ve farklı bazı araştırmalarda da (Abowitz, 2003) kadınlar kişisel gelişim ve sosyal sorumluluğa önem vermişlerdir. Bu bulgu da araştırmamızca desteklenmiştir.

Yaşam amaçlarının incelenmesinde literatürde yapılan araştırmalara bakıldığında cinsiyet dikkat çekici bulguları ortaya koyan faktör olarak karşımıza çıkmıştır. Bu araştırmada da incelendiği üzere cinsiyet farklılığı istatistiksel olarak yaşam amaçları ölçeğiyle ilişkilenen ve farklara neden olan bir faktör olarak toplumsal cinsiyet kavramıyla yorumlanabilir. Kadınların ve erkeklerin amaç belirlemede motivasyonlarını oluşturan benimsedikleri değerler ya da sosyal olarak inşa edilmiş roller ve rol beklentileri olabilir. Bu rol beklentileri kadınlık ve erkeklik için atfedilen niteliklerin sürdürülmesini de sağlamaktadır. Sosyal baskınlık teorisinin öne sürdüğü gibi erkekler hiyerarşiyi arttırıcı değerlerle, kadınlarsa hiyerarşiyi azaltıcı eşitliği ön plana çıkartan değerlerle sosyalleşirler. Böylece yaşam amaçlarında da güç farklılıklarını azaltmaya ve empati odaklı gelişim değerlerini barındıran kategorilere yönelmeleri beklenebilir.

5.2. FAKÜLTE VE YAŞAM HEDEFLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA

Öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılaşan bulgularda Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin yaşam amaçları ve evlilik tutumları konusunda dikkat çekici bulgular elde edilmiştir. Diğer fakültelere göre özellikle içsel amaçlarının düşük olması ama belirleme kuramı tarafından bakıldığında bu öğrenciler için motivasyonlarını belirleyen ortak yapısal sosyal faktörler olabileceği çıkartılabilir. Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin erkek yoğunlukta olması da cinsiyet ve fakülte adına bulguların beraber değerlendirilmesini gerektirmektedir. Kadın yoğunlukta olan Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin içsel amaçlarda gösterdikleri yüksek değerler de bu yorumu yapmaya imkân vermektedir. İlhan'ın araştırmasında (2009) da fakülte türü içsel amaçlar bakımından ayırt edici faktör olmuştur. İçsel amaçlar bakımından bir farklılık bulunmuş, dış hekimliği ve eğitim fakültesi

öğrencilerinin içsel amaçları mühendislik ve iktisat fakültesi öğrencilerinin içsel amaçlarından yüksek bulunmuştur. Buna karşı Ak'ın (2013) çalışması fakülte türüne göre yaşam amaçlarının değişim göstermediğine örnek oluşturmuştur. Fakültenin yaşam amaçlarıyla ilgisi öğrencilerin okumakta oldukları bölümlerin ve meslek tercihlerinin gerektirdiği değer ve görev içeriklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Demirel'in (2012: 325) eğitim alınan bölümün içsel amaçlarla ilişkili olduğunu bulgulası bu savı desteklemektedir. Özkul'un araştırmasında da inanca ilişkin amaç değerler Mühendislik Fakültesi fark oluşturmuş, bu fakültedeki öğrenciler ve İİBF öğrencileri FEF öğrencilerine göre inançsal değerlere daha duyarlı görülmüşlerdir (2007: 135).

5.3. DİĞER DEMOGRAFİK FAKTÖRLERE İLİŞKİN TARTIŞMA

Literatürde anne eğitim düzeyi içsel amaçların artmasında etkili bulunmuştur (Ak, 2013: 49). Bu çalışmada da anne eğitim düzeyi ile yaşam hedefleri ilişkisi manidar olsa da anne eğitimi düşük öğrencilerin daha iyi eğitilmiş olanlara göre yüksek yaşam amacına sahip bulunması literatüre ters düşen bir bulgudur. Sosyalizasyon teorilerince ebeveyn eğitim durumu bireyin gelişimsel ve sosyal belirlenimlerinde rol oynamaktadır ve iyi eğitilmiş ebeveyne sahip olan bireylerin daha iyi koşullara yönlendirilmesi beklenir. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin bireysel farkındalığa ilişkin amaçları yüksek ve orta olanlardan yüksek bulunmuştur (Aydiner, 2011: 70). Kişisel gelişim, maddi kazanç sağlama ve fiziksel görünüme ilişkin amaçlar Aydiner'in (2011: 70) çalışmasında sosyoekonomik düzeyle pozitif ilişkili bulunmuştur. Özellikle içsel amaçlar kendini kabullenme, bağlılık, topluluğa aidiyet özelliklerini içerir (Deci ve Ryan, 2000; Ak, 2013: 75). Bireyin bu özellikleri yansıtması kendini belirleme sürecinde doğru motivasyonla buluşmasıyla ilgili olduğundan örneklemimizde anne eğitim seviyesi yüksek öğrencilerin içsel ve dışsal motivasyonunun daha düşük olduğu çıkarımı literatürle örtüşmeme durumuna karşı farklı bir nedensellik sonucu olabilir.

İçsel amaçları yüksek olan öğrencilerin iyi oluş düzeyleri de yüksektir ve içsel amaçlarla yardımseverlik ve sorumluluk alma amaçları pozitif yönde ilişkilidir (Ak, 2013: 77). Ayrıca girişimcilik düşüncesi ilişkilidir (Demirel, 2013: 123). Dışsal hedefler ise ödül ve sosyal takdire bağlı bir tatmin içerir (Deci ve Ryan, 2000). Yaşam amaçlarına yaş ve sınıf faktörleri açısından bakıldığında 3.sınıf öğrencilerin aileye katkı amacı 1.sınıf öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Literatürde aynı ölçek

kullanılarak yapılan İlhan' ın araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Son sınıf öğrencileri içsel amaçlara daha çok yaklaşmıştır (Seldon, Kasser ve Deci: 2002; İlhan, 2009). Ak'ın araştırmasında da yaş arttıkça dışsal amaçlardan alınan puan azalmıştır (2013: 75; Schmuck, 1999) içsel amaçlar ise artmıştır (Ak, 2013). İlhan amaçların kişisel nedenler sebebiyle izlendiğini savunmuş ve bulgular sonucunda Türk üniversite öğrencilerinin bireyci kültürle uyumlu bir amaç-benlik geliştirdiğini söylemiştir (2009: 62).

5.4. EVLİLİK TUTUMLARINA İLİŞKİN TARTIŞMA

Araştırma bulguları genel olarak incelendiğinde cinsiyet, fakülte, sınıf ve anne baba medeni durumu ön plana çıkmaktadır. Araştırma bulgularında 2.sınıf öğrencilerin evlilik tutumları 1. Sınıf öğrencilerden yüksek bulunmuştur.

Araştırmada erkek öğrencilerin evlilik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde erkek öğrencilerin evliliğe ilişkin tutum ve görüşlerinde daha olumlu veya geleneksel ifadelerle kendilerini yansıttıklarını açıklayan araştırmalar çoğunluktadır. (Gazioğlu, 2006; Türkaslan ve Suleymanov, 2008; Akbaş v.d., 2019; Özgün ve Günay 2013; Uluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu, Taşkın 2007, Goslin, 2014; Keldal, 2015; Öngen ve Aytaç, 2013). Larsen, Harding ve Klerin'in (2011) araştırmasında da erkek öğrencilerin evliliğe ilişkin beklentileri kadın öğrencilerden daha yüksektir. Literatürde erkeklerin evliliğe ilişkin daha yüksek ve olumlu tutum belirttiğini ya da evlilikte toplumsal cinsiyet kalıp rollere dair beklenti konusunda daha geleneksel tutumlara sahip olduğunu gösteren araştırmalar bulunurken farklı araştırmalarda kadınların da yüksek evlilik tutumu belirttiğine rastlanmıştır (Alqashan ve Alkadri, 2010; Goslin, 2014; Yalçın, Arslan Kılıçoğlu ve Acar, 2017). Farklı coğrafyalarda yapılan evliliğe ilişkin tutum ölçümleri kültürden etkilenebilmektedir. Cinsiyet faktörünün ön planda tutulduğu bir evlilik tutumu araştırmasında Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversite öğrencisi olan kadın katılımcıların erkek katılımcılara arasında cinsiyete göre anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür (Servaty ve Weber, 2011).

Kılıç ve arkadaşlarının çalışmasında (2007) sosyal bilimlere ilişkin bölümlerde okuyan öğrencilerin sağlık ve fen bölümlerinde okuyanlara göre daha olumlu evlilik tutumu taşıdıkları görülmüştür.

Evlilik tutumlarıyla yakından ilişkili olan diğer faktör anne babanın birliktelik durumudur. Araştırmada anne babası birlikte ve sağ olan öğrenciler anne babası ayrı olan öğrencilere oranla yüksek sayıdadır. Örneklemin demografik yapısı anne babası birlikte olan öğrenciler yönünden baskındır ve bunların evlilik tutumları anne babası boşanmış olan öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Alqashan ve Alkadri'nin (2010) çalışmasında da ebeveynleri boşanmış öğrencilerin ebeveyni birlikte olanlara göre daha olumsuz evlilik tutumları belirtmiştir. Ayrıca literatürde ebeveyni birlikte olan öğrencilerin evlilik tutumları ve evlilikle ilgili beklentileri daha iyimser bulunmuştur (Larsen, Harding ve Klerin, 2011; Miles ve Seib, 2010; Akbaş v.d., 2019, Arıkan, 2020; Yalçın, Arslan Kılıçoğlu ve Acar, 2017). Goslin'in (2014) araştırmasında anne babanın medeni durumu evlilik tutumu ve evliliğe yönelik beklentilerine ilişkin farklılık oluşturmamıştır.

5.5. EVLİLİK TUTUMLARI VE YAŞAM AMAÇLARI İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın özgünlüğünü oluşturan bulgu bölümü olarak yaşam amaçları ve evlilik tutumlarının ilişkilendirilmesinde değişkenlerin oluşturduğu farklılıklar aileye katkı ve sosyal ilişkilere dair amaçları işaret etmiştir. Bu iki yaşam amacı evlilik tutumlarıyla ilişkisi bakımından önemli ölçüde ön plana çıkmıştır. Bu anlamda bireyin hem bireysel yaşam alanının hem de toplumdaki konumunu etkileyen evliliğe ilişkin tutumlarda bu iki alt boyuta verilen önemin yüksekliği evliliğin içsel amacı olarak benimsenmesiyle ilişkili olarak yorumlanabilir. Ayrıca cinsiyetler açısından bakıldığında kadınlar evliliği sosyal ilişkiler boyutuna ilişkin; erkekler de aileye katkı boyutuna ilişkin yaşam amaçlarıyla daha çok ilişkilendirmiştir. Bu da bize evliliğin her iki cins için farklı anlam ifade edebildiğini ve farklı amaç motivasyonlarıyla ilişkilenebildiğini göstermiştir. Fakülte bazında değerlendirildiğinde de kadın öğrencilerin çoğunlukta olduğu Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin erkek öğrencilerin yoğunlukta olduğu Mühendislik Fakültesi öğrencilerine nazaran daha az sayıda yaşam amacı boyutunu evlilik tutumlarıyla desteklemesi cinsiyet ve fakülte faktörlerinin manidar etkisini göstermiştir. Bu anlamda görüşmeye dayalı araştırmalarla derinlemesine analiz yapmak bu bulguların temellendirmesini sağlayabilir. Yazedjian v.d. (2020) ilişki eğitimi programının gençlerin yaşam amaçları üzerinde etkili olup olmadığı sorusunu araştırmış ve içsel amaçların ilişki eğitimiyle dışsal amaçlara göre çok daha ilişkili olduğuna ulaşmıştır.

Bu ilişkisellik içsel amaçlara odaklanan bireylerin ilişki eğitiminden de faydalı biçimde etkilendiği şeklinde yorumlanmıştır. Barth ve Yang'ın (2022) çalışmasında üniversite dönemi boyunca önem düzeyi yükselen amaçlar erkek öğrenciler için evlilik ve aile yaşamına ilişkin olmuştur.

SONUÇ

- Yaşam amaçlarının da evlilik tutumlarının da cinsiyet faktöründen etkilendiği gözlenmektedir. Yapılan araştırmada özellikle içsel amaçlarda kadınların yaşam amaçları daha yüksek bulunmuştur. Literatürdeki çalışmaların önemli çoğunluğu bu bulguyu desteklemiştir. Amaç belirlemede içsel motivasyonu sağlayan faktör olarak bireylerin benimsediği toplumsal cinsiyet rolleri ve buna ilişkin beklentiler etkili olabilir.

- Kadın öğrencilerin yaşam amaçlarının daha yüksek olduğu ve evlilik tutumlarının da daha düşük olduğu gözlenirken fakülte temelli değerlendirildiğinde de kadın öğrenci sayısının yüksek olduğu Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin yaşam amaçları erkek öğrencilerin yoğunlukta olduğu Mühendislik Fakültesinden yüksek bulunmuştur. Bu fark cinsiyet-fakülte ilişkisi ile anlamlandırıldığında öğrencilerin içsel amaçlarını etkileyen; bulundukları fakültenin getirdiği konjonktürel değerler ve öznel olarak sahip oldukları sosyo-demografik faktörlerin bir arada bulunması olarak yorumlanabilir.

- Schwartz'ın değerler çemberine göre geleneksellik, konfor ve güvenlik değerleri muhafazakâr değerlerdir ve sosyalleşme odaklıdır, bu değerleri içeren hedefler genellikle dışsal hedeflerdir. Erkeklerin evlilik tutumlarına yüksek değer vermesi ve dışsal amaçlardan kadınlara göre daha yüksek puan almaları bu değerleri taşımalarıyla açıklanabilir.

- Kadınlar için öz belirlenme açısından bakıldığında yaşam amaçlarında daha çok birey odaklı; öz yönelim, yardımseverlik ve evrensellik değerlerine ilişkin motivasyonları içeren hayatın anlamı, sağlık ve kişisel gelişim hedefleri ön plandayken evlilik tutumuyla desteklenen birincil amaçları içsel amaçlar olan ilişki ve topluma katkı olmuştur. Erkekler ise yaşam amaçlarında maddi başarı ve sosyal tanınırlık gibi dışsal amaçları öncelerken evlilik tutumlarını destekleyen amaçları aileye katkı ve topluma katkı gibi içsel amaçlar olmuştur. Fakat hiyerarşik olarak değerlendirmek gerekirse içerdikleri motivasyon bakımından erkeklerin evlilik tutumuyla ilişkilendirdiği amaçlar kadınların evlilik tutumlarıyla ilişkilendirdikleri

amaçlara göre daha çok topluluk odaklıdır. Toplumsal cinsiyetin belirlenimi bu anlamda araştırma bulgularında göze çarpmaktadır.

- Anne-baba eğitim durumu yaşam amaçlarını etkileyen önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir ve özellikle bireyin iyi oluş ve akademik başarısı gibi sosyal durumunu belirleyen hedefler anne eğitim düzeyi ile farklılık kazanmaktadır. Bu alanlar içerisinde öğrencinin yönlendirilmesi ve motive edilmesi söz konusu olduğunda anne eğitim durumu etkisinin görülmesi yaygın annelik rolleri ile anlaşılabilirken baba eğitim durumunun öğrencilerin dışsal amaçlarından olan maddi başarı ile farklılık oluşturması ebeveyn rollerinin öğrencilerin amaç belirlemesindeki etkisine işaret etmektedir. Bu anlamda derinlemesine çalışma yapılarak bulgular zenginleştirilebilir.

- Yaşam amaçları ve evliliğe ilişkin tutumların ilişkisinde aileye, sosyal ilişkilere ve toplumsal katkıya ilişkin hedeflerin ön plana çıktığı görülmüş ve burada kadın ve erkek öğrencilerin bu iki yapıyı ilişkilendirme biçimlerindeki farklılık da ön plana çıkmıştır. Kadın öğrencilerin evlilik tutumları erkek öğrencilerden daha düşük bulursa da evliliği sosyal ilişki kurmayı ön planda tutan ifadelerle ilişkilendirmişlerdir. Erkek öğrencilerin de evlilik tutumlarının daha yüksek bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda içsel amaçlardan aile ve toplum için eyleme geçmeyi ön plana çıkartan alt boyutları evlilikle daha çok ilişkilendirmeleri toplumsal cinsiyet etkisiyle ve öz belirleme süreçlerindeki farklılıklarla açıklanabilir.

Yaşam amaçları belirlemeye kuramlar açısından bakıldığında literatürde tartışmaya zemin olan öz belirleme kuramı kapsamında içsel ve dışsal amaçlar kategorileri bireylerin farklı motivasyonlarla belirledikleri amaçların niteliksel olarak sınıflandırılmasını sağlamıştır. Literatürde yaşam amaçları finansal başarı, fiziksel çekicilik ve popülerlik yönünde odaklanan kişilerin mutluluk ve iyi oluş düzeylerinin düşük kaldığı belirtilirken; kendini kabul etme, yakınlık kurma, topluluk duygusu ve fiziksel sağlık gibi insani hedeflere yönelmenin genellikle daha yüksek refah seviyelerine ulaştırdığını savunulmuş ve araştırmalarla desteklenmiştir.

Bireylerin içsel veya dışsal yaşam hedefine sahip olmalarının psikolojik ve sosyal yönden etkileyen faktörler araştırıldığında sosyalizasyon sürecinde ve amaç oluşturmada uygun ortamın sağlayıcısı olan bazı demografik faktörlerin oluşturduğu farklılıklar gözlenmiştir. Bireyin öz-belirlenim süreciyle ilişkili olduğu belirtilen yaşam amaçlarının belirlenmesi sürecindeki motivasyonlar ceza veya olumlu teşviklerin baskısıyla şekillenebilmektedir. Araştırmada üzerinde durulan toplumsal

cinsiyet etkisi üniversiteli öğrencilerin yaşam hedeflerini incelerken bulgularan cinsiyet farklılıkları ve literatürde bulgularan benzer sonuçlar üzerinden tartışılmıştır. Evlilik tutumlarının gençlerin ilişki ve aile yaşamına ilişkin hedeflerle ilişkili olması ve kadın ya da erkek olmanın bu tutumları değiştirebildiğinin gözlenmesi araştırma sonuçlarının yorumlanması anlamında özgün bir yaklaşım sağlamıştır

Araştırma bulgularında görülen cinsiyet, fakülte, anne baba eğitim durumu gibi faktörlerin farklılık oluşturmaları bize amaç belirlemede bireyin dâhil olduğu sosyal ağların ve grupların etkisini gösteriyor. Cinsiyet etkisi kadınların içsel amaçlardan kişisel gelişim, sosyal ilişkiler ve fiziksel sağlık gibi amaçları daha fazla ön plana çıkarmasıyla ve erkek öğrencilerin maddiyata yönelik başarı ve imaj hedeflerini üst sıraya koymasıyla görünüyor. Araştırmada yaşam amaçlarıyla ilişkilendirilen evlilik tutumlarına bakıldığında erkek öğrencilerin yüksek tutum belirtmesi ve yaşam amacı kategorilerinden daha fazlasıyla ilişkilendirmesi önemlidir. Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde erkeklere maddi güvence sağlama görevi; kadınlara uyumlu olma, şefkat ve kişisel bakım görevlerinin veya beklentilerinin atfedilmesi bireylerin yaşamlarında ne yapacakları sorusuna cevap veren amaç belirleme süreciyle ilişkilidir.

KAYNAKÇA

Abowitz, D. A., ve Knox, D. (2003). Life Goals Among Greek College Students. *College Student Journal*, 37(1), 96-100.

Adler, A.(2015), *Sosyal İlgi İnsanoğluna Bir Davet*, Çev: Ayşen Tekşen, İstanbul: Payel Yayınları,

Adler, A. (2014). *Yaşamın Anlam Ve Amacı*, İstanbul: Say Publishing.

Ak (2013), *Üniversite Öğrencilerinin Özgeciliği Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Yaşam Amaçları*. (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, 1–92.

Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş., Köroğlu, C. ve Öztürk, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumlarını Etkileyen Faktörler. *Çukurova Tıp Dergisi*. 44 (1), 93-100.

Aktu, (2016). Levinson'un Kuramında İlk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı. In *Psiyatri Guncel Yaklasimlar - Current Approaches In Psychiatry*. 8 (2). 162–177.

Alqashan, H. ve Alkadri, H. (2010). Attitudes Of Kuwaiti Young Adults Toward Marriage And Divorce: A Comparative Study Between Young Adults From İntact And Divorced Families. *Advances In Socialwork*. 11(1), 33-47.

Altınsoy, (2016). Ergenlerde Okula Aidiyet Duygusunun Yordayıcısı Olarak Yaşam Amaçları Ve Bağlanma Stilleri. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 7-103.

Arıkan, G. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Evliliğe İlişkin Tutumlarında Toplumsal Cinsiyetin Ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançların Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Arikan, Zorbaz, Koc, (2019). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 236-242.

Arulmani, G., (2015). *Handbook Of Career Development*. New York: International Perspectives.

Aydiner, B. B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçlarının Alt Boyutlarının Genel Öz-Yeterlik, Yaşam Doyumu Ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi) Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aygün, M. (2014). Öğrencilerin Yaşam Amaçlarıyla Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişki. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Bacanlı, H. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5(4), 597-610.

Barth, J. M., ve Yang, Y. (2022). Changes in Life Goals Over College: A Comparison Between Men and Women Majoring in STEM. *Sex Roles*, 87(1), 20-34.

Bayoğlu, F. ve Atlı, A. (2014). İnönü Evlilik Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Analizleri. *Ege Eğitim Dergisi*. 15(2), 397-415.

Bayoğlu, F. Ve Atlı, A. (2014). İnönü Evlilik Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Analizleri. *Ege Eğitim Dergisi* 15 (2), 397–415.

Beauvoir, D. S. (2010). *Kadın “İkinci Cins” Evlilik Çağı*, (çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi

Bener, Ö. Ve Günay, G. (2013). Gençlerin Evlilik Ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3 (1), 1-16.

Brewer, Marilynn B.; Gardner, Wendi (1996). Who Is This "We"? Levels Of Collective Identity And Self Representations. *Journal Of Personality And Social Psychology* 71 (1), 83–93.

Briscoe, J. P., Hall, D. T., Frautschy D., Rachel L. (2006). Protean And Boundaryless Careers: An Empirical Exploration. *Journal Of Vocational Behavior*. 69 (1). 30–47.

Çelik, N. D. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Yaşamda Anlam Ve Yaşam Amaçları Arasındaki İlişki. *Mediterranean Journal Of Humanities*, 6(1), 133-141.

Deci, V. ve Ryan P. (1991). Motivation And Education: The Self-Determination Perspective. *Educational Psychologist*, 26(3- 4), 325-346.

Demirel, H. G., Demirel, E. T., ve Düşükcan, M. (2012). Yaşam Amaçları ve Meslek Seçimi: Üniversite Öğrencileri Örneği. *I. Ulusal Ünye İİBF İşletmecilik Sempozyumu*, 325-336.

Demirel, T. (2013). Yaşam Amaçlarının Girişimcilik Düşüncesini Biçimlendirmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (45), 123–143.

Demirhan, Z. (2018). Yaşam Amaçları Belirlemede Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi) Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.

Eagly, A. H. (2013). *Sex Differences In Social Behavior: A Social-Role Interpretation*. Newyork: Psychology Press.

Ekşi, B. (2005). Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik Ve Anne-Baba Olma Üzerine Düşünceleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8). 1–10.

Erol, M. (2008). Toplumsal cinsiyetin tutumlar üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32 (2), 199-219.

Eryılmaz, A. ve Aypay, A. (2011). Lise Öğrencilerinde Derse Katılmaya Motive Olma İle Yaşam Amaçları Belirleme Arasındaki İlişkiler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 149-158.

Esin (2013). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri. (Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 1–145.

Freyer, H., Çağatay, T., ve Ayas, M. R. (2015). *Sosyoloji kuramları tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Gabrielsen, L. E., Ulleberg, P., ve Watten, R. G. (2012). The Adolescent Life Goal Profile Scale: Development Of A New Scale For Measurements Of Life Goals Among Young People. *Journal Of Happiness Studies*, 13(6), 1053-1072.

Gazioğlu, E. (2006). Genç Yetişkinlerin Evlilik Ve Aile Hayatına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (23), 107–123.

George, D., ve Mallery, M. (2010). *Spss For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference, 17.0 Update*. Boston: Pearson

Giddens, A. (2010). *Modernite Ve Bireysel Kimlik*. İstanbul: Say Yayınları.

Goslin, O. (2014). Gender Differences İn Attitudes Towards Marriage Among Young Adults.(Yüksek Lisans Tezi.) Department Of Social Science DBS School Of Arts

Grouzet, Frederick M. E.; Kasser, T; Ahuvia, A.; Dols, J. M. Fernández; K., Youngmee; L., Sing, (2005). The Structure Of Goal Contents Across 15 Cultures. *Journal Of Personality And Social Psychology* 89 (5). 800–816.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L. (2013). Multivariate Data Analysis: *Pearson Education Limited*. Open Journal of Business and Management, 4 (2).

Hidi, S., ve Harackiewicz, J. M. (2000). Motivating The Academically Unmotivated: A Critical Issue For The 21st Century. *Review Of Educational Research*, 70, 151–179.

İlhan T. ve Özbay Y. (2010). Yaşam Amaçlarının Ve Psikolojik İhtiyaç Doyumunun Öznel İyi Oluş Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 109-118.

İlhan, T. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Uyumu Modeli: Yaşam Amaçları, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ve Öznel İyi Oluş. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi.

Kasser T. ve Ryan, R. M. (2001). Be Careful What You Wish For: Optimal Functioning And Relative Attainment Of İntrinsic And Extrinsic Goals. *Life Goals And Well-Being: Towards a positive psychology of human striving*. 116–131.

Kasser, T., ve Ryan, R. M. (1996). Further Examining The American Dream: Differential Correlates Of İntrinsic And Extrinsic Goals. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 22(3), 280-287.

Kayaalp, S. (2017). Genç Erişkinlerin Evlilik Tutumunu Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs.

Keldal, G. (2015). Üniversitesi Öğrencilerinin Evliliğe İlişkin Tutumlarının Yordayıcısı Olarak Eş Seçme Stratejileri Ve Cinsiyet Rol Algıları. (Yüksek Lisans Tezi) İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Kılıç, D., Kaygusuz, C., Bağ, B., ve Tortumluoğlu, G. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimine Ve Evliliğe İlişkin Görüşleri. *Sağlık Ve Toplum*, 17(1), 32-42.

Kostadinova, N., ve Schnell, A. P. D. T. (2013). Lebenssinn Und Lebensziele İn Bulgarien: *Ein Land Am Rande Europas*.

Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., ve Çokluk, Bökeoğlu, Ö. (2021). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem yayınları.

Kwon, H. W. (2018). The Sociology Of Grit: Cross-Cultural Approaches To Social Stratification. (Doktora Tezi), Felsefe, The University Of Iowa.

Larsen, M., Harding, H. G., ve Klein, W. M. (2011). Will I Divorce Or Have A Happy Marriage?: Gender Differences In Comparative Optimism And Estimation Of Personal Chances Among US College Students. *Basic And Applied Social Psychology*, 33(2), 157-166.

Larson J.H. (1988): The Marriage Quiz: College Students' Beliefs In Selected Myths About Marriage. *National Council On Family Relations* 37 (1), 3–11.

Lindsey, L. L. (2016). *Gender: Sociological Perspectives*. Routledge.

Lips, H. M. (2021). *Toplumsal Cinsiyet, Temel Bigiler*. (Çev. Onur Orhangazi), Ankara: Ütopya Yayınevi,

Maden, H. (2015). Anne Babası Boşanmış Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumu İle Anne Babası Evli Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumunun Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.

Maharaj, Z. (1995). A Social Theory Of Gender: Connell's Gender And Power. *Feminist Review* 49 (1), 50–65.

Malach P., A.; K. B., Oshrit (2008). The Role Of Culture And Gender In The Choice Of A Career In Management. *Career Dev Int*, 13 (4), 306–319.

Maslow, A., ve Lewis, K. J. (1987). Maslow's Hierarchy Of Needs. *Salenger Incorporated*, 14(17), 987-990.

Nair, K. S. (2003). Life Goals The Concept And Its Relevance To Rehabilitation. *Clinical Rehabilitation*, 17(2), 192-202.

Oakley, A. (2016). *Sex, Gender And Society*. Routledge.

Ondaş, B. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Ve Eş Seçimi İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öngen, B. ve Aytaç, S.(2013) Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Journal Of Sociological Studies*, 0(48), 1-18.

Özabacı, Körük ve Kara (2018). Evliliğe Yüklenen Anlam Ölçeğinin (EYAÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(50), 235-259.

Özgün ve Günay (2013). Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları. *Joiss* 3 (1),1–16.

Özkul, A. (2007). Yaşam Ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler SDÜ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pines, A. M., ve Nunes, R. (2003). The Relationship Between Career And Couple Burnout: Implications For Career And Couple Counseling. *Journal Of Employment Counseling*, 40(2), 50-64.

Roberts, B. W.; Robins, R. W. (2000). Broad Dispositions, Broad Aspirations: The Intersection Of Personality Traits And Major Life Goals. *Pers Soc Psychol Bull* 26 (10).

Ryan Ve Deci (2000). Self-Determination Theory And The Facilitation Of Intrinsic Motivation, *Social Development, And Well-Being*, 68–78.

Sagiv, L., ve Schwartz, S. H. (2000). Value Priorities And Subjective Well-Being: Direct Relations And Congruity Effects. *European Journal Of Social Psychology*, 30, 177–198.

Sav (2008): Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler Ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi), 8-160.

Schmuck & K. M. Sheldon (Eds.). Life Goals And Well-Being. *Towards A Positive Psychology Of Human Striving*. 116-131.

Seçer ve ınar (201): Bireycilik ve Yeni Kariyer Yönelimleri. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi* 18 (2).

Servaty, L. ve Weber, K. (2011). The Relationship Between Gender And Attitudes Toward Marriage. *Journal Of Student Research. University Of Wisconsin-Stout, Amerika Birleşik Devletleri*.

Servaty, L. Ve Weber, K. (2011). The Relationship Between Gender And Attitudes Toward Marriage. *Journal Of Student Research. University Of Wisconsin-Stout, Amerika Birleşik Devletleri*.

Sezer, S. (2019). Evli Olmayan Bireylerde Evlilik Kaygısı İle Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ve Umutsuzluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Arel Üniversitesi.

Shalom Ve Schwartz (2012): An Overview Of The Schwartz Theory Of Basic Values. In *Online Readings In Psychology And Culture* 2 (1).

Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1998). Not All Personal Goals Are Personal: Comparing Autonomous And Controlled Reasons For Goals As Predictors Of Effort And Attainment. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 24(5), 546-557.

Sheldon, Kennon M. (2005): Positive Value Change During College: Normative Trends And Individual Differences. In *Journal Of Research In Personality* 39 (2), 209–223.

Shimkowski, J. R., Punyanunt-Carter, N. , J. Colwell, M. L. Ve Norman, M. S. (2017). Perceptions Of Divorce, Closeness, Marital Attitudes, Romantic Beliefs, And Religiosity Among Emergent Adults From Divorced And Nondivorced Families. *Journal Of Divorce &Remarriage*.

Soysal, F. Ö., Aslı, U. Z., ve Aysan, F. (2016). Evlilik Beklentisi Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1)..

Stacey S. Park (2012). The Development Of The Marital Attitudes And Expecations Scale. *Degree Of Master Of Science Colorado University*, 1–98.

Tasker, F. L. (1992). Anti-Marriage Attitudes And Motivations To Marry Amongst Adolescents With Divorced Parents. *Journal Of Divorce & Remarriage*, 18(3-4), 105–119.

Toprak (2018): Maneviyat, Yaşam Amaçları Ve İyi Oluş Arasındaki. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Tunç, S.(2019). Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyeti, Evlilik Beklentileri Ve Evlilik Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Türkarlan Ve Süleymanov (2008). Azerbaycan-Türkiye. Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evlilik Konusundaki Görüş Ve Düşünceleri -Azerbaycan Ve Türkiye Karşılaştırması 1, 50–150.

Türkarlan, N., ve Yurtkuran, D. S. (2007). Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Görüş Ve Düşünceleri. Aile Ve Sosyal Araştırmalar Gn. Md..

Türkdoğan, O., ve Gökçe, O. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Uluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 26–38.

Uraz, G. (1979). Müstakbel Eşten Beklentiler Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, HÜ. Psikoloji Bölümü.

Ünüvar, P., ve Tagay, Ö. (2015). Çalışan Evli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Roller, Yaşam, İş Doyumu ve Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *Kadin/Woman*. 16(1).

Vansteenkiste, M., Lens, W., Edward L., ve Deci, E. L. (2006). Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents İn Self-Determination Theory. *Another Look At The Quality Of Academic Motivation. Educational Psychologist*, 41(1), 19–31

Vansteenkiste, M., Simons, J., Lens, W., Soenens, B., ve Matos, L. (2005). Examining The Motivational İmpact Of İntrinsic Versus Extrinsic Goal Framing And Autonomy Supportive Versus İnternally Controlling Communication Style On Early Adolescents' Academic Achievement. *Child Development*, 2, 483-501

Weber, M. (1999). *Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu*, Çev. Zeynep Gürata. Ankara: Ayraç Yay

West Ve Zimmerman (1987). Doing Gender. *Gender And Society*, 1(2), 125-151. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/189945>.

Williams, G. C., Hedberg, V. A., Cox, E. M., ve Deci, E. L. (2000). Extrinsic Life Goals And Health-Risk Behaviors İn Adolescents, *Journal Of Applied Social Psychology*, 30(8), 1756-1771.

Winell, M. (2019). *Personal Goals: The Key To Self-Direction İn Adulthood. In Humans As Self-Constructing Living Systems* Routledge (261-288).

Yalçın, H., Arslan Kılıçoğlu, E. Ve Acar, A. (2017). Gençlerin Evlilik Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Journal Of International Social Research*, 10(52), 858-865.

Yalçın, H., Arslan Kılıçoğlu, E., ve Acar, A. (2017). Gençlerin Evlilik Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Journal of International Social Research*, 10(52).

Yazedjian, A., Lannin, D. G., ve Parris, L. (2020). Does Relationship Education Influence Adolescent Life-Goals?. *Journal of Family And Consumer Sciences*, 112(1), 30-37.

Yıldırım, A., (1997). Gender Role Influences On Turkish Adolescents. *Self-Identity. In Adolescence*. 32. 215–231.

Zuckerman, D. M. (1981). Family Background, Sex-Role Attitudes And Life Goals Of Technical College And University Students. *Sex Roles: A Journal Of Research*, 7(11), 1109–1126.

